

Personību muzeji un vide

Ainavu muzealizācija

SATURS

- 4 Personību muzeji un vide. Ainavu muzealizācija
- 12 Tikai nesacūkojiet horizontu!
- 14 Intervija ar Kārļa Ulmaņa piemiņas muzeja
"Pikšas" vadītāju Ilgu Ķipsni
- 24 Dārzs, kurā mājō gars
- 26 Intervija ar Pētera Upīša Dārzkopības
muzeja vadītāju Inesi Šintu
- 31 Intervija ar Dārzkopības institūta direktori Inesi Ebeli
- 38 Hallo! Vai zaķišu pirtiņa?
- 42 Intervija ar Viļa Plūdoņa muzeja "Lejenieki"
vadītāju Elīnu Kūlu-Braži
- 54 Kam pieder Braku takas?
- 58 Intervija ar Rūdolfā Blaumaņa memoriālā
muzeja "Braki" krājuma glabātāju Kristīni Lūsi
- 68 Vidzemes baltie ceļi ved uz "Kalna Kaibēniem"
- 70 Intervija ar Piebalgas muzeju apvienības "Orisāre"
vadītāju Līvu Gruduli Brāļu Kaudzīšu memoriālajā
muzejā "Kalna Kaibēni"
- 80 Kopienas muzejs
- 82 Intervija ar Piebalgas muzeju apvienības "Orisāre"
vadītāju Līvu Gruduli Antona Austriņa
memoriālajā muzejā "Kaikaši"
- 90 Roberta Mūka jaunais dienesta dzīvoklis
- 94 Intervija ar Roberta Mūka muzeja Galēnos
vadītāju Gitu Palmu
- 104 Kolnasāta – Latgales gara svētnīca
- 108 Intervija ar Franča Trasuna muzeja "Kolnasāta"
krājuma glabātāju Intu Deksnī
- 116 Trīs mūzu kalps Herberts Dorbe
- 120 Intervija ar Herberta Dorbes muzeja
"Senču putekļi" vadītāju Inesi Aidi
- 130 Skola un tās saimnieks.
- 134 Intervija ar Kubalu skolas muzeja vadītāju
Mārci Tālbergu
- 144 Muzejs uz pilsētas skatuves
- 146 Intervija ar Jāņa Akuratera muzeja
vadītāju Mairu Valteri

ICOM Latvija un Personību muzeju apvienības projekts Personību muzeji un vide. Ainavu muzealizācija

Antra Medne – projekta vadītāja

Jebkurš Latvijas muzejs ir saistīts ar vidi, kurā tas atrodas. Īpaša nozīme videi ir izcilu personību dzīves vietu saglabāšanā, kurā māja-muzejs iekļaujas un veido kultūras mantojuma kompleksu, kur pētījuma objekti ir ne tikai atsevišķi iedzīves priekšmeti un ēkas, bet arī ainava kā neatņemama muzeja sastāvdaļa.

Par ainavas izpratni ne reizi vien diskutēts arī Eiropas Savienības līmenī, apzinoties, ka atsevišķu kultūras mantojuma objektu aizsardzība ir maz efektīva, ja netiek saglabāta vide, kurā tas atrodas. 2000. gada 20. oktobrī Florencē, Itālijā pieņemtā Eiropas Ainavu Konvencija ievieša jaunu pieeju kultūras mantojuma aizsardzībā, attieksmi pret tā atsevišķiem veidiem, pārvēršot kompleksā pieejā – visas ainavas aizsardzībā, izceļot kultūras, vēstures un sociālo nozīmi, kas ietverta definīcijā, ka "ainava ir teritorija tādā nozīmē, kā to uztver cilvēki, un kas ir izveidojusies dabas un/vai cilvēku darbības un mijiedarbības rezultātā.*

Šobrīd no Latvijas akreditēto muzeja kopskaita vairāk kā 20% muzeji, kas veltīti personībām, atrodas viņu dzīves vietās. Šo muzeju koptēlu veido ne tikai ēkas, ekspozīcijas un maināmās tematiskās izstādes, bet arī muzejam piegulošās teritorijas, un atsevišķi piemiņas objekti (pieminekļi, birzis, parki u.c.) kā vienots veselums. Ainava ir pirmais elements, ar ko saskaras muzeja apmeklētājs redzes un sajūtu līmenī, tāpēc vēsturiskās ainavas saglabāšanas, uzturēšanas un interpretācijas jautājumi strauji mainīgajā pasaules telpā ir ļoti nozīmīgi.

Latvijas personību muzejos ainavas muzealizācija profesionālā līmenī (ievērojot noteiktu vēsturisko laika posmu, latviskās

ICOM Latvia and the Association of Personality Museums project Museums of personalities and the environment. Musealization of landscapes

Antra Medne - project manager

Any Latvian museum is related to the environment in which it is located. The environment has a special importance in preserving the living places of outstanding personalities, in which the house-museum fits into and forms a cultural heritage complex, where the objects of study are not only individual household items and buildings, but also the landscape as an integral part of the museum.

The understanding of the landscape has been discussed more than once at the European Union level, realizing that the protection of individual cultural heritage objects is not very effective if the environment in which it is located is not preserved. The European Landscape Convention, adopted in Florence, Italy on October 20, 2000, introduced a new approach to the protection of cultural heritage, the attitude towards its individual types, turning into a complex approach - the protection of all landscapes, highlighting the cultural, historical and social significance, which is reflected in the definition that "landscape is territory in the sense that it is perceived by people and that has been formed as a result of the activities and interactions of nature and/or people."

Currently more than 20% of the total number of accredited museums in Latvia are museums dedicated to personalities, located in their places of residence. The general image of these museums is formed not only by buildings, expositions and changing thematic exhibitions, but also by the territories adjacent to the museum, and individual memorial objects (monuments, groves, parks, etc.) as a single whole. The landscape is the first element that the museum

* Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1265>

* Available: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1265>

dārzkopības tradīcijas) notiek tikai dažos muzejos, pārsvarā muzeji aprobežojas ar ikdienas teritorijas sakopšanas un uzturēšanas darbiem. Nepieciešamība aktualizēt jautājumu par muzeju ainavas saglabāšanu izvirza virkni jautājumu par kultūrvēsturisko, ētisko, estētisko, juridisko un ekonomisko nozīmi, kā arī apliecina nepieciešamību pēc atbilstošām muzeju speciālistu zināšanām un profesionālu ainavu arhitektu/dārznienu padoma.

Projekts "Latvijas personību muzeju ainavu muzealizācija" notika vairākos posmos:

2021. gadā sākās muzeju izpēte, anketēšana, dokumentēšana. Lai apzinātu šī brīža reālo situāciju, tika izveidota aptaujas anketa, kura pirms filmēšanas tika nosūtīta visiem Latvijas personību muzeju vadītājiem. Saņēmām 29 aizpildītas anketas ar atšķirīgiem vides un ainavas kā telpas paplašināšanas ārpus muzeja robežām, atbildes, kas deva kopējo rezultātu par situāciju Latvijā, bet tikai daži muzeja speciālisti uzskatīja, ka ainava nav būtiska, lielākā daļa atzina muzeju kā kompleksu kultūras objektu un tā vērtību.

Nemot vērā ainavas straujo mainību, svarīgi bija nofiksēt vidi un situāciju, kāda šobrīd ir Latvijas personību muzejos.

Projekta pirmajā kārtā apciemojām sešus muzejus Zemgalē un Vidzemē - Kārļa Ulmaņa piemiņas muzeju "Pikšas", Pētera Upīša Dārzkopības muzeju, Viļa Plūdoņa muzeju "Lejeniekos", Rūdolfa Blaumaņa memoriālo muzeju "Braki", Brāļu Kaudzīšu memoriālo muzeju "Kalna Kaibēni" un Antona Austriņa memoriālo muzeju "Kaikaši", meklējot atbildes uz jautājumiem, kas ir autentiska muzeja ainava? Kādi būtiski ainavas elementi ir izceļami un kā? Kā personības biogrāfija un daiļrade sasauca ar apkārtni un kā to visu parādīt apmeklētājam? Kādu muzejs redz savu nākotnes ainavu?

2023. gadā turpinājās Latvijas personību muzeju filmēšana un muzeju speciālistu intervēšana projekta "Ainavu muzealizācija" ietvaros. Latgalē, Franča Trasuna muzejā "Kolnasāta" Sakstagalā un Galēnu pagastā - Roberta Mūka piemiņas muzejā, Kurzemē - Herberta Dorbes muzejā "Senču putekļi" Ventpilī un Ernesta Dinsberga Kubalu skolā Dundagā. Rīgā notika Jāņa Akuratera muzeja apkārtnes izpētes un dokumentēšanas darbs.

visitor encounters at the visual and sensory level, so the issues of preservation, maintenance and interpretation of the historical landscape are very important in the rapidly changing world space.

In museums of Latvian personalities, landscape musealization at a professional level (observing a certain historical period, Latvian horticultural traditions) takes place only in a few museums, mostly museums are limited to daily cleaning and maintenance of the territory. The need to raise the issue of museum landscape preservation raises a series of cultural-historical, ethical, aesthetic, legal and economic issues, as well as confirms the need for appropriate knowledge of museum specialists and the advice of professional landscape architects/gardeners.

The project "Museums of personalities and the environment. Musealization of landscapes" took place in several stages:

In 2021, the research surveys and documentation of museums of Latvian personalities began. In order to identify the real situation at the moment, a survey questionnaire was created, which was sent to all heads of personality museums in Latvia before filming. We received 29 completed questionnaires with different answers about the environment and the landscape as a space extension outside the museum's borders, which gave the overall result about the situation in Latvia, but only a few museum specialists believed that the landscape is not essential, the majority recognized the museum as a complex cultural object and its value.

Taking into account the rapid change of the landscape, it was important to record the environment and the current situation in museums of Latvian personalities.

In the first round of the project, we visited six museums in Zemgale and Vidzeme - K. Ulmanis Memorial Museum "Pikšas", P. Upītis Gardening Museum, Vilis Plūdonis Museum "Lejeniekos", R. Blaumanis memorial Museum "Braki", Brothers Kaudzītes memorial Museum "Kalna Kaibēni" and A. Austriņš memorial museum "Kaikaši", looking for answers to the questions, what is an authentic museum landscape? What important elements of the landscape should be highlighted and how? How does the personality's biography and creative work resonate with the

Ir paveikts liels darbs pie Latvijas personību muzeju ainavu fiksējuma šeit un tagad. Televīzija RE:TV izrādīja interesi, visas muzeju ainavu filmas parādot plašākam interesentu lokam un dodot iespēju iepazīties ar muzeju apkārtējās vides veidošanās vēsturiskajiem aspektiem, problēmām un gūtajām atziņām lielākai auditorijai.

Katra muzeja ainava veidota respektējot vēsturisko vidi, kas daļēji saglabājusies līdz mūsdienām. Vērā tika ņemta dabas un cilvēku iejaukšanās ainavā un arhitektūrā, kur gadsimtu senās ainavas netiek kopētas, bet iedzīvinātas šodienas apstākļos. Restaurējot ēku kompleksu un iekārtojot vidi, nepieciešams domāt par apmeklētāju labsajūtu, lai būtu vieta automašīnu stāvlaukumam, iekārtota piknika vieta ar soliņiem, grantētiem celiņiem, ūdens apgādes nodrošinājums. 21. gadsimta cilvēku prasības mainījušās iepretim 19. un 20. gadsimta sākuma prasībām.

Latvijas personību muzeji ir elitāra, ekskluzīva muzeju grupa, kura rūpējas par vēsturisko vides saglabāšanu maksimālajā apjomā modernajā mainīgajā pasaulē.

Viens no būtiskiem kritērijiem ir Latvijas kultūras kanons, kurā iekļautas vairākas Latvijai nozīmīgas personības, kurām veltīti muzeji. Būtu nepieciešams kultūras kanona sadaļā iekļaut arī muzeju ainavas un vēsturisko vidi, kas ļautu uztvert vēsturisku ēku un tās apkārtējo ainavu kā kopēju kultūras vidi, pieaicinot profesionālus ainavu arhitektus.

surrounding environment and how to convey all this to the visitor? How does the museum see its future landscape?

On April 28, May 9 and June 7, 2023, the filming of museums of Latvian personalities and the interviewing of museum specialists continued as part of the "Landscape museumization" project. In Latgale, in F. Trasun's Museum "Kolnasāta" and in the R. Mūks Museum, and in Kurzeme - in H. Dorbe's Museum in Ventspils and in E. Dinsbergs School in Dundaga. Research and documentation of the surroundings of the J. Akuraters Museum took place in Riga.

A lot of work has been done on capturing the landscapes of museums of Latvian personalities here and now.

Each landscape of the museum was created respecting the historical environment, which has partially survived to this day. The intervention of nature and people in the landscape and architecture was taken into account, where centuries-old landscapes are not copied, but brought to life in today's conditions. When restoring the building complex and arranging the environment, it is necessary to think about the well-being of the visitors, so that there is a place for a car parking lot, a picnic area with benches, gravel paths, and provision of water supply. The requirements of the people of the 21st century have changed compared to the requirements of the 19th and early 20th centuries.

Museums of Latvian personalities are exclusive group of museums that take care of preserving the historical environment to the maximum extent in the modern changing world.

One of the essential criteria is the cultural canon of Latvia, which includes several personalities important to Latvia, to whom museums are dedicated. It would be necessary to include museum landscapes and historical environments in the section of the cultural canon, which would allow to perceive a historical building and its surrounding landscape as a common cultural environment, inviting professional landscape architects.

Kārļa Ulmaņa piemiņas

muzejs "Pikšas"

Bērzes pagasts, Dobeles novads, LV-3732

DARBA LAIKS

Pirmdiena – Piektdiena

9:00–16:00

No 1. maija līdz 30. septembrim
atvērta arī sestdienās un svētdienās.

Kārļa Ulmaņa (1877–1942) atjaunotās dzimtas mājas "Pikšas" muzeja statusu ieguva 1993. gadā. Latvijas kartē tās iezīmētas kā valsts veidotāja K. Ulmaņa dzimšanas vieta.

1980. gadā Zemgales senā lauku sēta meliorācijas darbos tika iznīcināta, nojaucot "Pikšu" dzīvojamo māju un vairākas saimniecības ēkas, bet 1989. gada vasarā ar sabiedrības līdzdalību sākās māju atjaunošanas darbi.

Tikai nesacūkojiet horizontu!

Mūsu pirmais stāsts ekspedīcijas komandu aizved uz Zemgales līdzenumu — Kārļa Ulmaņa piemiņas muzeju “Pikšas”. Lielais uzraksts ceļiniekiem neļauj apmaldīties. Lielie baltie burti, līdzīgi kā iebraucot Rīgā, vēsta par lielas personības klātesamību šajā vietā. Pie muzeja stāvlaukuma izvietota praktiska informācija tūristiem, kā arī dekoratīvs soliņš ar skatu uz ceļu un horizontu. Stāvlaukums, informācijas stendi, soliņi, atkritumu tvertnes, norādes ir pielāgotas apmeklētāju vajadzībām.

Skatam paveras tradicionāla Zemgales vecsaimniecība ar lielām un plašām saimniecības ēkām un dzīvojamo māju. Muzeja vadītāja Ilga Ķipsne saka, ka kārtīgs saimnieks pa priekšu uzceļ lepnu māju lopiem, vistām un tikai tad sev. 20. gadsimta sākumā saimniecībā bijis krietni vairāk ēku. To autentiskajās vietās mūsdienās izvietoti piemiņas akmeņi, kas liecina par senāko novietojumu, bet pie ieejas izveidotajā maketā var pārredzēt visu plašo ēku novietojumu. Savulaik saimniecība stādīta par paraugu citiem, kā ideāla 30. gadu lauku sēta.

Starp paraugsaimniecību un muzeju bija padomju laiki. Mājas saimnieki tika izsūtīti uz Sibīriju, dzīvojamā māja nopostīta, pārvēršot saimniecības ēkas par kolhoza kūtim. Muzeja speciālisti atraduši veiksmīgu risinājumu, stāstot nevis par iekapsulētu laiku ideālajā saimniecībā, bet par vietu, kāda tā ir šodien ar visu tās pagātņi.

Sagrautajā saimniecību ēku pudurī 80. gadu beigās sāka rosīties brīvprātīgie talcinieki, kuri vēlējās sakopt un atdzīvināt K. Ulmaņa piemiņas vietu. Pamazām dzima doma par muzeju, par kura vadītāju kļuva no Sibīrijas atbraukušais Ulmaņu dzimtas pēctecis — Gunārs Ulmanis (1935–2017), kurš mājas bija redzējis tikai bērna acīm. Tās vajadzēja atjaunot pēc fotogrāfijām, kuras bija paņemtas līdzīgi uz Sibīriju. Viņa vadībā tika no jauna uzbūvēta dzīvojamā ēka un izstrādāts plāns ēku kompleksa atjaunošanai, tomēr viena cilvēka mūža nepietiktu, lai visu atjaunotu, turklāt ēkas vairs nekalpotu savām funkcijām. Vai tās būtu jābūvē tikai kā butaforija? Jau šobrīd atjaunoto ēku pietiek, lai veiksmīgi pildītu muzeja funkcijas — vei-

dotu izstādes, vadītu nodarbības un seminārus.

Gunārs Ulmanis bija mākslinieks un viņa redzējums būtiski ietekmējis muzeja ainavu. Te iedzīvinātas daudzas no viņa idejām, īpaši muzeja apkārtējā ainavā. Kaut vai viņa novēlējums pēcnācējiem: “Tikai nesacūkojiet horizontu!” Šo atziņu viņš pats ir guvis no sava Sibīrijas laika drauga un domubiedra Kazimira Urbonaviča (Kazimieras Urbonavičius), kurš tolaik bija Palangas Nacionālā parka direktors un, atbraucis uz “Pikšām”, horizontu izcēla kā šīs vietas galveno vērtību.

G. Ulmanis vēlējās iekopt muzeja ainavu kā gleznu, izveidot to estētiski baudāmu, acij tīkamu. Šim nolūkam, iespaidojies no Sibīrijas dabas, viņš sastādīja Latvijas 20. gadsimta sākuma ainavai neraksturīgus skujeņus, kā arī iekopa īpatnējas, līkas formas puķu dobi, kurai ir savs noslēpums — tā ir kā komēta jeb zvaigzne ar asti, kas nolaidusies “Pikšās” un simbolizē cilvēka mūža gājumu.

Nemot vērā sarežģīto vēsturiski politisko uzslāņojumu, kas apņēma K. Ulmaņa tēlu, muzejs šobrīd izvēlēties nefokusēties uz politika personību vai ģimenes vēsturi, bet stāstīt par viņam būtiskām vērtībām un idejām. “Pikšas” šodien vēsta par darba tikumu, mazpulku kustību, latvietību, vienotību un, protams, horizontu gan fiziskā, gan garīgā līmenī. Tas viss nebūtu iespējams bez muzeja darbiniekiem, kuri ar savu entuziasmu “Pikšas” kopj.

Intervija ar Kārļa Ulmaņa piemiņas muzeja "Pikšas" vadītāju Ilgu Ķipsni

2021. gada 20. jūlijā. Intervē **Liega Piešiņa**

Liega Piešiņa. Ar ko sākas muzejs?

Ilga Ķipsne. Pirmais ir vizuālais iespaids par muzeju. Zināšanas mēs varam iegūt daudz dažādos medijos un grāmatās. Uz muzeju cilvēkam būtu jānāk pēc emocijām. Kad mazie bērni ienāk, viņi saka: "Vauu, kā man te patīk! Es gribētu savās mājās tā!" Viņi staigā pa teritoriju un bauda vidi. Kad uz muzeju atbrauc cilvēks un saka, ka ātri paskatīsies, bet redzu, ka pagājušas vairākas stundas un viņi vēl staigā un izbauda, tad es saprotu, ka mēs savu mērķi esam sasnieguši. Vide. Ainava. Zemgale. Plašums. Miers. Puķes, kas apkārt,

tas ir primārais.

L.P. Kā veidojās ainavas koncepcija? Kā tā attīstījās, mainījās?

I.Ķ. Pašos pirmajos gados bija liels haoss, kad šeit pat nebija vēl īsti muzeja. Idejas bija dažādas. Kad cēla šo vietu no jauna, tad, domāja, kas te būs un ko liks iekšā? Bija variants par priekšzīmīgu zemnieku saimniecību ar lopiem, arzemi, ar kartupeļiem, bet saprata, ka tas neies krastā. Gribēja dārzā veidot dobes kā lau-

Kārļa Ulmaņa piemiņas muzeja "Pikšas" vadītāja Ilga Ķipsne.

ku sētā — tur kartupeļu strīpa, burkānu dobes, viss, bet Gunāram Ulmanim, kurš veidoja šo muzeju, tas īsti negāja pie sirds. Viņš bija gleznotājs. Viņš saprata, ka pie tām gurķu dobēm īsti nebrauks neviens un tās nevienu īsti neuzrunās. Un viņš sāka veidot apkārtni kā gleznu. Kā skaistu, estētisku vietu, kā baudījumu cilvēkiem. Gunārs nu jau ceturto gadu ir aizsaulē, bet šo viņa likumu, mēs ievērojam.

L.P. Pastāstiet par muzeja pirmsākumiem...

I.Ķ. Kad sāka veidot muzeju, te bija divas kolhoza kūtis — nolaistas, ar mēslu kaudzēm, dubļiem pagalmā un vircas bedrēm. Gunārs atbrauca šai vietā un domāja, ar ko sākt un kam vispār būt šajā vietā? Viņš lūdza talkā savu Sibīrijas laiku draugu, likteņbiedru Kazimiru Urbonaviču, kas bija Palangas Nacionālā parka direktors. Viņš atbrauca un Gunārs prasīja: "Kas pēc Tava skatījuma šeit ir vērtīgs?" Kas tai laikā tur varēja būt vērtīgs? Nekas šeit nebija. Un tad Kazimirs viņam teica: "Sargā horizontu. Šeit, Zemgalē, vērtīgs ir horizonts. Nesacūkojiet!" Pie šī principa mēs turamies, kopš muzeja dibināšanas. Mēs cenšamies nesacūkot horizontu, lai viņš ir gan idejiskā, gan ainaviskā līmenī tīrs, jo Zemgale — tas ir plašums, kur ieskrieties vējam, domai, kur rast mieru. Pie mums ir brīnišķīgi saulrieti.

Kārlis Ulmanis ar brāļa Jāņa dēlu Vili Ulmani ("Pikšu" saimnieku) ap 1935. gadu.

L.P. Jums ir daudz vēsturisku fotogrāfiju. Vai tas jums ir kā vadmotīvs, kā vajag radīt tagad?

I.K. Dažas fotogrāfijas no "Pikšu" mājām bija saglabājušās Sibīrijā. Gunāra māte neko īpašu nestāstīja, viņš visu apguva no jauna, kad atgriezās Latvijā. Pēc tām dažām fotogrāfijām vadījās arhitekts Jānis Vilciņš un Austrīņš, kas cēla šo māju. Tie vīri skatījās vecajās bildēs. Patī māja jau arī ir ļoti sena. Tā dzimtas vēsture aiziet jau no septiņsimto gadu beigām. Bija laiks, kad "Pikšām" bija salmu jumti. Kad māja sabruka, cēla guļbaļķu māju ar šķindeļu jumtu un sētu riņķi. Un tā arī Gunārs veidoja šo vietu. Vēl jo vairāk, jo mēs redzam muzeja apmeklētāja reakciju — nu nepārsteigsi vairs nevienu muzejā ar skārienjutīgajiem ekrāniem. Nepārsteigsi ar "eirorremontu", tāpēc mēs cenšamies saglabāt to puķu dobi.

Gunāram interesēja vizuālais tēls. Mēs domājam, ka tā burkānu dobe dārzā tomēr noderētu, jo nāk bērni, kas burkānu redzējuši veikalā uz letes un īsti nezina, kā viņš zemē izskatās. Un tāpēc mēs, uz priekšdienu skatoties, noteikti centīsimies pie veco laiku puķēm dārzā turēties, bet ar nākošo gadu tomēr kādu dilļu un burkānu dobi dārzā uztapināt.

L.P. Sākotnēji šīm mājām apkārt bija 60 ha zemes. Šodien ir mazliet vairāk kā 2 ha. Kā tas ir? Vai tas, kas aiz tās jūsu teritorijas ar, netraucē jums, un kā tas tajā ainavā iederas?

I.K. Šeit izskatās citādāk nekā pirms kara laikos, kad kūti bija

20 govīs, cūku bars un 200 vistas, saimniecēm neatlika laiks puķu dobēm. Daudz bija praktiskās vajadzības. Tagad, kad mums ir 2,7 ha zemes, tas ir kā parks, kā ābeļdārzs, kā puķudobe, kā pagalms plašais ar ēku izvietojumu. Mums ir pietiekoši liela tā teritorija un tie industriālie lauki gluži virsū nebāžas. Bet rapsis? Nu katram laikam ir sava iezīme. Bija cukurbiešu laiki. Tik pat labi varēja prasīt, vai tas ir Latvijai raksturīgi — milzu hektāri ar cukurbietēm? Viņas pazuda. Tad bija kukurūza. Tā mēs ejam tai laikā. Mēs nevaram iekonservēties un palikt 1877. gadā.

L.P. Jums ir pietiekami labi saglabājušies arī vides plāni, kur var redzēt, kā ēkas izkārtotas. Vai ir kāds, kurš muzejā atbild par ainavu?

I.K. Nē. Mēs esam zemnieku sēta — visi saejam kopā un spriežam: "Tā egle sāk kalst nost. Nesmuki izskatās." Viņa nav tik resna, lai būtu jāprasa atļauja, bet mēs saprotam, ka tas mizgrauzis sēž arī mūsu eglēs. Viņas ir jākopj. Tā ābele, kas sašķobās un kurai ūdensšurkas nograuž sakni. Tā mēs te saimniekojam. Kamēr būs mūsu laiks, mēs pieturēsimies pie tā, ka šeit ir jābūt kā Zemgales sētā. Jā, mums tagad ir bruģis. Daudzi pārmet: "Kāpēc jums ir bruģis Zemgales sētā?" Bet mums arī ēkas ir jaunas, bet pēc ārējās formas tādas, kādas bija 30. gados. Padomju laikos tur bija kūts, tagad mums tur ir izstāžu zāle. Viņas mainās. Ja atbrauc jaunais pāris, viņi nebūs priecīgi staigāt pa dubļainu taciņu tā, kā tas būtu lauku sētā 30. gados. Mēs esam muzejs un jādabū harmonija — starp to, ko prasa laikmets un to, ko mēs gribam pavilkt līdzī no tiem senajiem laikiem.

L.P. Ir tādas lietas ainaviskā ziņā, ko ir ieteikuši apmeklētāji?

I.Ķ. Ja mēs klausītu visam, ko apmeklētāji iesaka, mums nebūtu nekādas kārtības. Gunārs izturēja savu līniju. Bija tādi, kas gribēja savā kāzu dienā kaut ko stādīt. Nu lūk — iestādīt ozolu. Pirmkārt, tie stādītie ozoli ārkārtīgi grūti ieaug. Atmosferas gados šeit ir stādīti teju 100 ozoli, bet neviens neieauga. Ja atnāk kāzinieki, kuri grib ozolu stādīt, tad mēs viņus sūtam uz parka teritoriju. Gunāram bija ļoti svarīga kompozīcija. Viņam bija būtisks šis horizonts. Viņam bija ļoti svarīga tā līkā puķu dobe. Viņš jautāja: “Nu ko jums tas atgādina?” Viņam patika uzdot šādus jautājumus. Tad tu zini, ka tas ir eksāmens, ka tev ir jātrāpa pareizi tai atbildei. Tā līkā puķu dobe, tā ir kā zvaigznes ceļš. Tā ir kā cilvēka dzīve. Viņš uzaust, ir, noriet un pazūd. Un tad pienāk cilvēks, apmeklētājs parastais, viņš jau tur redz tikai tos smukos flokšus un to līko dobi, bet tā ideja? Kad mēs pavasarī paņemam rokās lāpstu, mēs jūtam, kā Gunārs mums stāv aiz muguras un strikti diktē. Mēs respektējam viņu, kaut gan viņš jau sen ir citos dārzos.

L.P. Šis ir atmosferas laika muzejs. Un šeit ir bijušas arī talkas. Pastāstiet par tām idejām, kas šeit virmo.

I.Ķ. Atmosferas gados, kad šeit pulcējās tauta un sāka šo vietu celt, tad īsti nezināja, ar ko tas viss beigsies. Bija periods, kad domāja par paraugsaimniecību, tad saprata, ka jāveido muzejs, bet nebija no kā veidot. Viss bija nopostīts, izvazāts, sabrucis. Pēc pāris gadiem izkristalizējās tas, ka šī vieta nav kā memoriālais muzejs, kur ir saglabāties tas krēsls vai tā gulta. Šī vieta ir kā piemineklis Kārļa Ulmaņa idejām, kur prezidents uzsvēra darba tikumu, latviskumu, vienotību. Ar to mēs esam unikāli, ka mēs esam atmosferas laikā veidots muzejs. Muzejs ir celts no atmiņām, no cerības un no mīlestības pret savu valsts vīru. Kultūras ministrija mūs uzņēma aizsargājamo objektu sarakstā kā Kārļa Ulmaņa dzimto māju vietu.

L.P. Kāds ir vislielākais šķērslis ainavas veidošanā?

I.Ķ. Problēma ir dažādi koku insekti un slimības, katru gadu kaut kas jauns. Mēs ar milzīgām bažām skatāmies, kas būs tālāk. Lielākais šķērslis ir koku slimības, jo mēs nevaram savu lielo ozolu ņemt un nozāgēt, tāpat vien aiz gara laika. Eglēs iekšā ir mizgrauzis. Otrs tīri praktiskais šķērslis ir tas, ka mēs esam Zemgales līdzenumā, mēs neko augstu stādīt nevaram. Mēs varam izdomāt te nez ko, bet vējš to visu nogāzīs, tāpēc mums patīk samtenes, kas

Pirmā talka “Pikšās” attīrot liepu aleju, 1989.gads.

ir zemas un pieticīgas. Viņas iztur gan svelmi, gan aukstumu. Bija laiks, kad “Pikšās” bija dālijas. Gunāra laikā visa mājas aizmugure bija ar dālijām nostādīta. Viņas ziedēja, bet uznāca gadi, kad viņas vienkārši vairs neziedēja. Ar tādām gaužām praktiskām lietām mums nākas saskarties. Mēs izdomājām, ko vēl senos laikos stādīja ap mājām. Dienlilijas stādīja. Un tagad mums ir dienliliju dobe. Tām patīk, tās zied smuki.

L.P. Kā jūs redzat, kādas “Pikšas” varētu izskatīties nākotnē un kas būtu jādara, lai viņas saglabātu?

I.Ķ. Noteikti jāmaina akcenti. Es nezinu, kā jāmaina sabiedrības uztvere, lai mēs pagātni nevērtētu pēc šodienas likumdošanas, lai mēs pieņemtu pagātni tādu, kāda viņa Latvijā ir bijusi. Ir jāiemācās runāt par visu. Gan par tiem tūkstošiem, ko izveda, gan par tiem tūkstošiem, kas sastādīja tos sarakstus, kas arī bija latvieši. Tā ir mana un tava vēsture, par to ir jārunā. Es vairāk uztraucos par saturu. Par ainavu — mums pēc iespējas ilgāk jānotur tā, kāda viņa ir, jo viņa ar katru gadu paliek interesantāka jaunajai paaudzei, kas to nav redzējusi.

L.P. Vai ir kas tāds, kas vēl nav pateikts, kas ir šai vietai tik rak-

sturīgs, bet mēs varbūt neesam iedomājušies pavaicāt?

I.Ķ. Atbildība. Tā ir atbildība, kas šo vietu notur. Muzeja darbinieku atbildība. Pret Gunāru kā muzeja veidotāju un vadītāju divdesmit piecus gadus, kā atbildība pret tiem, kas astoņdesmito gadu beigās un deviņdesmito gadu sākumā nāca un sāka šo vietu atdzīvināt. Atbildību pret tām daudzām dzimtām un likteņiem, kuri bija ziedoši, bet kurus aizveda uz svešu zemi, vai tepat iestūma kolhozā un visu nolīdzināja. Bija kāds, kurš atgriezās. Un tas ir tik skaisti, ka mēs, šī vieta, ar savām puķēm, ar kokiem, ar cilvēkiem un savu likteni varam būt kā simbols daudzām dzimtām Latvijā. Un to horizontu, to mums katram ir jātur. To mēs nedrīkstam sacūkot.

Gunārs Ulmanis "Pikšās", 1960. gads.

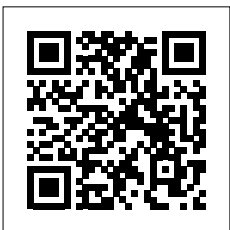

Pēteris Upīša

Dārzkopības muzejs

Graudu iela 1, Ceriņi, Krimūnu pagasts,

Dobeles novads, LV- 3701

DARBA LAIKS

Pirmdiena – Piekdiena

9:00–17:00.

No 1.oktobra līdz 30. aprīlim.

Trešdiena – Sestdiena

9:00–17:00

Svētdienās

9:00–15:00

No 1. maija līdz 30. septembrim.

Muzejs veltīts ievērojamajam dārzkopim un selekcionāram Pēterim Upītim (1896–1976), kura dārzs Dobelē bija par pamatu Dārzkopības institūta izveidei. P. Upīša nopelni plašākai sabiedrībai ik gadu, redzami viņa veidotajā ceriņu dārzā, kurā zied vairāk kā 200 ceriņu šķirņu un hibrīdu.

P. Upīša Dārzkopības muzeja apmeklētāji var iepazīties ar augļkopības vēsturi Latvijā, vidi, kurā pavasarī zied aprikozes un ceriņi, vasarā smaržo ķirši un rudenī krāsojas āboli.

Dārzs, kurā mājō gars

“Talants ir stihisks spēks, un, ja viņš triec savu zibeni tur, kur mums gaismas un lietus vajag, tad lai viņš zib un deg, un gaismojas viens pats. Mums viņam jāpalīdz. Tāda stihiska jaunrades dziņa, varena radīšanas kaislība valda pār šo vīru. Viņu sauc — Pēteris Upītis.”

Imants Ziedonis, “Kurzemīte”, 1969.

Selekcionāra Pētera Upīša personība ir neparasta un spilgta sava laika rakstnieku, mākslinieku, mūziķu un intelektuāļu vidū. Viņa veidotais dārzs glabā ne tikai viņa izveidoto ceriņu, ķiršu, aprikožu, ābolu šķirņu noslēpumus, bet arī viņa garīgo mantojumu. Šobrīd dārzu apsaimnieko un uztur LLU Dārzkopības institūts. Tas ir tāds, kādu to Pēteris Upītis vēlējās redzēt, rakstīdams 1976. gada 4. aprīļa testamentā:

“Mana vēlēšanās ir: Lai Latvijas PSR Lauksaimniecības ministrija no manis vadītās Zemkopības institūta augļkopības selekcijas laboratorijas izveidotu selekcionāru dārzu-muzeju.”

Bet kā tas viss sākās?

Pētera Upīša dārza tapšana bija liels brīnums. Pirms Otrā pasaules kara viņš no tēva Vidzemē bija mantojis 100 ha lielu saimniecību, kur aizsācis eksperimentus mikrobioloģijā. Skaidri apzinādamies briesmas, tuvojoties atkārotai padomju okupācijai, Pēteris Upītis pameta savu dzimtas saimniecību un devās bēgļu gaitās. 1949. gadā viņš nonāca Dobelē, kur pārņēma uz Sibīriju izvesto “Vārnu” saimniecību — kopā 36 ha un ierīkoja savu dārzu, attīstot 24 augu dažādību. Tas nozīmēja, ka katram no šiem augiem — ceriņiem, aprikozēm, ķiršiem, āboliem u.tml. — tika veidoti hibrīdi, kas veidoja šķirnes. Pēteris Upītis paveikto pierakstīja, tomēr tie neaptvēra pat mazāko daļu no visa, ko viņš ik dienas darīja. Mūsdienās dārzā ir saglabājušās gan viņa izstrādātās šķirnes, gan hibrīdi, kuru izpēte, nepietiekamo materiālu dēļ, ir detektīva cienīgs darbs.

Viens no viņa būtiskākajiem, bet mazāk zināmajiem sasniegumiem bija pirmo aprikožu šķirņu adaptēšana Latvijas klimatā, ko viņš paveica, meklējot kalnos vistuvāk sniega robežai izturīgākos aprikožu kokus. Kauliņi tika vesti uz Latviju. Lielākā daļa no tiem

Selekcionārs Pēteris Upītis savā dārzā, 20.gs. 60. gadi.

neizdzīvoja, bet tie, kuri izdzīvoja, nesa augļus un vēl šodien baudāmi P. Upīša dārzā.

Kad mūsu ekspedīcijas komanda viesojās dārzā, tikko bija aizvadīts ķiršu laiks, sārtojās pirmās aprikozes un persiki. Projekta “Ainavas muzealizācijas” dalībnieki dārzu varēja sajūst ar visām cilvēka maņām — aplūkot, pagaršot, pataustīt, sasmaržot, sadzirdēt, sadzirdēt — vēja pūsmas koku lapās, muzeja un institūta cilvēku stāstījumos un piedāvātajos audio gidos.

Lai gan dārzs ir mainījies, renovētas vecās un piebūvētas jaunas ēkas, nolikti soliņi un labiekārtoti celiņi, tomēr viens paliek nemainīgs — Pētera Upīša gars. Vajadzīgs liels spēks, lai noturētu garu. Šāds cilvēks ir Inese Ebele, Dobeles Dārzkopības institūta direktore, kurai dārzs nav tikai darba vieta, bet vieta, kurā attīstīt Pētera Upīša un institūta zinātnieku idejas.

Dārzs prasa kopšanu — zaru apgriešanu, atsevišķu slimu koku vai krūmu iznīcināšanu. Dārzkopis zina, cik daudz nākas upurēt, lai dārzs nestu augļus. Dārzkopis sarunājas ar koku, tāpat kā ārsts sarunājas ar pacientu. Tā ir smalka valoda.

Pētera Upīša dārzam, tāpat kā muzejam vajadzīga dinamika. Dobeles Dārzkopības institūta zinātnieku pulks turpina un attīsta P. Upīša aizsāktās šķirnes un veido jaunas. Šis ir veiksmīgs piemērs tam, kā muzejs, darbotamies Zemkopības ministrijas paspārnē un esot Dārzkopības institūta struktūrvienība, spēj atklāt personību caur ainavu, caur dārzu.

Intervija ar Pētera Upīša Dārzkopības muzeja vadītāju Inesi Šintu

2021. gads. Intervē **Liega Piešiņa**

Liega Piešiņa. Ar ko sākas muzejs?

Inese Šinta. Muzejs sākas ar Pēteri Upīti, ar viņa fanātisko darbu, ar interesi par Latvijas dabu un kultūru.

L.P. Vai Jūs varat iedomāties to, ka šī vieta varētu būt bez muzeja?

I.Š. Dārzam līdzī neapšaubāmi nāk Pētera Upīša starojums, dobelnieki arvien to sauc par Upīša dārzu, lai gan iestāde vairākkārt mainījusi nosaukumus. Mēs esam Dārzkopības institūts, bet tautai mēs esam pazīstami kā Upīša dārzs.

L.P. Kā aizsākās dārzs?

I.Š. Upītis piedzima piecu bērnu ģimenē kā vecākais dēls. Viņam bija jāamanto 100 ha zemes. Veiksmīgi saimniekojot, viņš ierīkoja lielus augļu dārzus. Upītim bija mikrobioloģiskā laboratorija un visa iespējamā tehnika, kā arī izpratne par sabiedriski politiskajiem notikumiem. Un tas nozīmē, ka 1944. gadā, kad tuvojās padomju armija, viņš Vidzemi vienkārši pameta. Pāris gadus viņš pētīja Latvijas augļkoku genofondu. 1949. gadā viņš ieradās Dobelē, jo bija izpētījis, ka Dobelē ir vislabākā augsne un klimats, lai nodarbotos ar

Pētera Upīša Dārzkopības muzeja vadītāja Inese Šinta.

augļkopību. Viņš pārņēma brāļu Vārnu saimniecību, kuri diemžēl jau bija devušies tālā ceļā uz Sibīriju. Dārzs bija apmēram 36 hektāri. Pašlaik esam paplašinājušies, un mums ir pāri par 40 hektāriem, bet faktiski šī ir Upīša pēdējā saimniecības teritorijas platība. Arī māju, kurā mēs pašlaik atrodamies, padomju valdība uzcēla selekcionāram Pēterim Upītim, jo padomju laikā katrā republikā bija vajadzīgs savs mičuriniētis. Pēteri Upīti izvirzīja kā Latvijas mičuriniēti. Lauksaimniecības ministrs Aleksandrs Ņikonovs (1918-1995) Upītim uzcēla šo ēku, kur viņš dzīvoja un strādāja līdz mūža galam.

L.P. Cik lielā mērā jūs paši ietekmējat vai pārveidojat šo ainavu?

I.Š. Mūsu dārzam un muzejam šis ir ļoti smags jautājums, jo pēc Upīša nāves vieni uzskatīja, ka dārzs ir jā saglabā tikai kā piemiņas dārzs P. Upītim, bet otri, ka dārzs ir dzīvs un attīstās, ka tas nevar stāvēt uz vietas. Uzvarēja otrs viedoklis. Dārzā pēdējos gados notikušas lielas izmaiņas, mēs P. Upīša veidotās šķirnes piedāvājam pareizāk koptas un veidotas, nevis ja tās būtu kā vecie koki, kurus kādreiz stādījis selekcionārs un mēs viņus saglabātu līdz mūsdienām.

L.P. Kas ir lielākais darbs, ko jūs attīstības gaitā esat veikuši?

I.Š. Atkal jāapstājas pie P. Upīša, jo īsi pirms nāves viņš uzrakstīja testamentu, kurā ir divi svarīgi punkti — lai šeit būtu dārzkopības muzejs un zinātniska iestāde. Un mums šie abi testamenta punkti

ir izpildīti. Dārzkopības institūts ļoti veiksmīgi attīstās un ir vadošais dārzkopības institūts Baltijas valstīs.

L.P. Cik svarīgs jums ir apmeklētāju viedoklis?

I.Š. Respektējam apmeklētāju viedokli un daudzas lietas notiek vadoties no apmeklētāju ieteikumiem. Mūsu bieži viesi ir apmeklētāji ratiņkrēslos. Ņemot vērā viņu vajadzības, daudz dārzā ir mainīts.

L.P. Kādu jūs redzat muzeju pēc desmit gadiem? Kāda ir nākotnes vīzija?

I.Š. Muzejs būs. Dārzs noteikti būs. Uzaugusi

vesela paaudze, kas nezina, kā aug augļu koki, kā novāc ražu, ko nozīmē piķēšana, sēšana. Varbūt mums tieši vairāk vajadzētu dažādas muzeja aktivitātes saistībā ar dārzkopības apmācību? Mēs fokusējamies uz dārzkopības skolu audzēkņiem, augstskolu studentiem, kas mācās dārzkopību vai bioloģiju. Vajadzētu fokusu pārvirzīt uz tādiem, kas nemācās un viņi nekad varbūt nemācīsies, bet lai viņi iegūtu kaut kādas minimālas zināšanas.

L.P. Kura Jums ir mīļākā vieta šajos 40+ ha, kas arī raksturo Pēteri Upīti?

I.Š. Ceriņi un vecais aprikožu dārzs, cik vēl tur ir koku palicis no Upīša laikiem. Tas, kā Upītis sāka audzēt aprikozes ir piemineklis cilvēka spēkam, uzņēmībai, jo tajos gados jau Upītis slimoja ar kaulu tuberkulozi un pārvietojās sākumā ar spieķīti, pēc tam ar kruķiem. Viņš brauca uz Vidusāziju, uz Kaukāza kalniem, kāpa ar kruķiem augstu kalnos, lai salasītu aprikožu kauliņus, kas ir tuvu sniega

robežai. Aprikozes tur ir ziemcietīgākas. Viņš uz Latviju veda pilnas mugursomas ar kauliņiem. Pirmajā ziemā izsala 70 procenti, otrajā vēl vairāk, un tie, kas neizsala, sāka augt. Ko ar to darīt? Tas ir vienkārši ar prātu neaptverams cilvēka darbs. Manī liela cieņa rodas skatoties uz ceriņu stādījumiem, kur pie ceriņiem ir ar P. Upīša roku iekalti ceriņu hibrīdu numuri. Un tie numuri ir daudz tūkstoši. Ar cik milzīgu hibrīdu skaitu viņš strādāja, lai nonāktu līdz tādām rezultātiem?

L.P. Kāds ir vēsturisko ceriņu šķirņu liktenis, tiem, kuriem doti īpaši nosaukumi?

I.Š. Mēs esam saglabājuši P. Upīša šķirnes. Ir filma, kurā Imants Ziedonis stāsta, kā tika iedoti ceriņiem vārdi. P. Upītis uzskatīja, ka viņš tajā laikā ir gudrākais dārznieks Latvijā un ar pārējiem, mazāk gudriem, kopīgu valodu atrast bija grūti. Viņš uzskatīja, ka viņa līmeņa cilvēki ir mākslinieki. Un mākslinieki to ļoti novērtēja. Viņi brauca uz Dobeli, koncertēja, svinēja P. Upīša dzimšanas dienas. Pa dienu strādāja, vakarā sniedza koncertus, bet tie koncerti nebija tādi vienkārši. P. Upītis sēdēja izrotātā krēslā, vīru koris stāvēja priekšā, Haralds Mednis diriģēja, visi saģērbušies tautas tērpos. Koncertā bija tikai viens klausītājs, bet nu vīru koris "Tēvzeme" saņēma ceriņu ar nosaukumu "Tēvzeme". Bija daudzi mākslinieki, kuriem P. Upītis veltīja ceriņus. K. Sebris atbrauca, O. Dunkers un

I. Zemzaris, un viņi izdomāja tādus epitetus, kā “Vitālais Sebris”, “Uzcītīgais Dunkers”, “Daudzpusīgais Zemzaris”. I. Ziedonis teica, ka viņam tāda kolektīva padarīšana nepatīk, ka viņš brauks viens. Diemžēl tie skaistākie ceriņi jau bija sadalīti tad, kad viņš ieradās. Lai gan I. Ziedonis saņēma ļoti skaistu ceriņu, bet viņš tajā filmā zēlojās, ka viņam liekoties, ka tiem pārējiem tikuši skaistāki.

L.P. Kā Pēteris Upītis veidoja šo dārzu? Kāds bija idejiskais pamats, kā viņš organizēja dārzu?

I.Š. P. Upītis nestrādāja tikai ar ceriņiem. Viņš strādāja ar divdesmit četrus dažādu augu dažādībām. Ceriņi no viņa darba ir tikai viena 24 daļa. Un darba apjoms bija milzīgi liels. Ar katru gadu darba apjoms pieauga, bet spēks neauga klāt. Pēc Upīša nāves daudzi pārmeta, ka viņam dārzs bija aizaudzis kā džungļi. Viņam bija sava sistēma. Viņa laikā šeit mazāk bija daiļdārzs, varbūt ceriņi bija daiļdārzs, pārējais bija milzīgs daudzums dažādu hibrīdu, šķirņu, jo viņš nodarbojās ar selekciju, kas nozīmē — jaunu šķirņu radīšanu un esošo pārbaudi. Vienkārši pietrūka spēka, lai visu sakoptu. P. Upītim bija fenomenāla atmiņa, jo vajadzēja katru koku pierakstīt, kad viņš ir stādīts un no kurienes iegūts. P. Upītim bija pieraksti, bet tie pieraksti bija fragmentāri. Viņam bija laba atmiņa, viņš visu atcerējās. Diemžēl viņš neredzēja cilvēku, kam savas zināšanas nodot. Daudz no tā, ko viņš zināja, viņš paņēma sev līdzi.

Dārzkopības institūta direktore Inese Ebele.

Intervijas ar Dārzkopības institūta direktori Inesi Ebeli

2021. gads. Intervē **Liega Piešiņa**

Liega Piešiņa. Saistībā ar Pēteri Upīti, kā Jums izskatās dārza ainava?

Inese Ebele. Plašums. Plašas tāles. Viņš bija tāds mūsdienu cilvēks iepriekšējā gadsimtā gan domāšanas veida un domas brīvības dēļ. Ainava ir plaša, augļu bagāta, ziedoši ceriņu meži, zaļums, dzīvība, augšana. Tāds nemiers. Stipra ainava.

L.P. No vienas puses dārzkopji ir praktiski, bet ir selekcijas darbs, tie ir gadu desmiti, lai kas taptu. Kā Jūs izjūtat to savā darbā?

I.E. Te cilvēciskā jušana sanāk kopā ar zinātniski pareizo, nopolēto atziņu, jo tas, ko selekcionārs izpēta ar zinātniskām, ģenētiskām metodēm, droši vien vērotājs to pašu sajūt pieejot pie koka. Viena no vērtīgākajām pieredzēm strādājot ir, ieklausīties selekcionāru, kolēģu sarunās, kā viņi runā par koku — par tā raksturu, sajūtām, vai viņam ir karsti, vai viņš ir izslāpis, vai viņam ir pietiekami barības vielas. Un tagad, es domāju, kad pieej tā uzmanīgi klāt kokam, tad vari sajūst, kā viņš jūtas, kāds viņš ir. Viņš sarunājas. Un tu atklāj bagātību, jo tā, garāmejot, koks ir koks, un tad tu pieej pie ābeles un tad tu apskaties viņu un sajūti viņas augļus vai ziedus. Ir vairāk

Katrīna Kūkoja un Liega Piešiņa ekspedīcijas laikā Pētera Upīša dārzā.

kā tūkstoš dažādas ābeles, un katrai ir pilnīgi savs raksturs. Un katru gadu ir savādāk, jo ir saulīte savādāka un lietus un vējš savādāks. Tā ir tā stīdziņa, kas te iet cauri, tas stars no Pētera Upīša līdz mūsdienām. Un to mēs ar Pēteri Upīti noteikti dalām. Man tik ļoti gribētos ar viņu satīties ar katru gadu vairāk, un parunāties.

Tieši tā jau atklājas viņa dvēsele — ļoti nopietns darbs, kas prasa arī tādu rakstura rūdījumu, gribasspēku, arī kādreiz skarbumu, un arī to mēs šobrīd piedzīvojam. Tie spēles noteikumi zinātnē dažreiz ir ļoti skarbi, bet tur iet cauri tāda dzīvība, vienreizīgums. Tas viens otru papildina, un tas arī ved uz vienu avotu pa dažādiem ceļiem. Tas dārzs ne tikai ņem, viņš arī dod. Viņš paņem to stresu prom un iedod dabas spēku. Zinātne meklē patiesumu. Dārzs uzrunā cilvēkus, jo dārzā ir kas ļoti, ļoti paties. Mēs apzināti vai neapzināti katrs meklējam to autentiskumu, to vienreizīgumu, īstumu. Pasaulē ir ļoti maz vietu, kur mēs varam būt tik drosmīgi mūsdienās, lai būtu patiesi. Un tas, protams, mūs ļoti bieži nogurdina, spēlējot dažādas lomas, ko pasaule sagaida no mums. Un tad tu ienāc dārzā un vari būt vairāk tu pats, vai tevi koki iedrošina būt pašam, jo viņi ir dažādi un nekad nav perfekti, bet tas ir tik interesanti, ka ir tik dažādi. Drīkst būt dažādi.

L.P. Kāda ir Jūsu koncepcija ainavas jautājumā?

I.E. Svarīga ir skaista vide. Es no sirds ticu, ka ar skaistu vidi var izmainīt visu organizācijas virzību, cilvēka sajūtas. Vairāk nekā ar runāšanu. Ļaut vienkārši dabai darīt savu darbu. Pa loga redzu, ka cilvēki ieiet dārzā, viņi ir mērojuši tālu ceļu, sakreņķējušies un dusmīgi. Kad viņi nāk ārā, viņi ir draudzīgi, smaidoši. Skaistums mūs pašus nemanot izmaina. Vidi, kas mums ir mantojumā, nevienu brīdi nevar atstāt neaprūpētu. Tur ir tāda saspēle, pietāte, lai tu neizpostītu, lai tu sajustu, kas ir tas labākais kokam. Tanī pat laikā jāsaprot, ka mēs arī ejam pie friziera un rūpējamies par sevi, tādēļ dārzniekam dažreiz jābūt arī nežēlīgam un jāzāgē, jāgriez un jābūt drosmīgam palaist to, kas vairs nav vajadzīgs. Nepieķeršanās — zieds uzdzied, viņš ir tik skaists, ka liekas, visu dzīvi varētu ar šo skaisto ceriņkrūmu dzīvot, bet nevar apturēt laiku, tu viņu palaid un tad viņš atkal nāk citādāks.

L.P. Bet tas jau bieži notiek bez vārdiem?

I.E. Vārdos maz var pateikt. Vairāk mēs varam atvērt sevi dažādām sajūtām — smaržu vilnim. Smaržas ir dažādas — atkarībā no saules intensitātes, no vēja, no mitruma. Ceriņu smaržu dabiskā veidā nav iespējams īsti saglabāt. Dārzam vienmēr ir cita smarža: ir sniega smarža, kas ir skaista, skaidra rīta smarža, vai pēclietus smarža. Skaņas. Kā šalc koki, kad viņos ir lapas, un, kad lapu nav. Putni. Mūsu dārzā ir daudz garšu. 200 dažādu šķirņu ķiršu kociņi, 40 aprikozes vai tūkstoš ābelīšu.

L.P. Kā racionālajā 21. gadsimtā Jūs spējat saglabāt šo citādo pasaules redzējumu?

I.E. Man liekas, ka tur nav pretrunas. Es ilgi baidījos ļaut manifestēties tam redzējumam. Jo es ilgāk strādāju ar cilvēkiem, jo ļaujos nenoliegt cilvēcīgo daļu arī tajā ikdienā. Jo ikdiena jau nav tikai racionāla. Tur vajag tādu iekšēju drosmi, ka tu darīsi citādi, ļausies tam, ko tajā brīdī jūti. Ja tu paliec ar savu sirdsapziņu tādā harmonijā, tad viss ir kārtībā. Ļaujies intuīcijai. Man bieži bijis tā, ka racionāli pēc cipariem saka, ka tā nevajag darīt, bet kaut kas intuitīvi saka: dari! Es vienmēr uzdrošinos sekot impulsam. Vienmēr, kad uzdrošinos, tas ir izrādījies tā, ka sagriežas tie racionālie apstākļi. Bieži racionālā informācija atnāk pēc tam. Zinātne ir par PĒC. Mēs tā kā otrādāk dzīvojam.

L.P. Kā ir ar pieredzi, ko Jūs ieguvāt vēsturiskajos dārzos?

I.E. Mēs pabijām vairāk kā 50 Latvijas dārzos. Un atklājām. Tas bija izziņas process — kādas šķirnes tur aug, dažreiz to tāds pieredzējis selekcionārs arī var pateikt pagaršojot, paskatot lapas, augli, dažreiz jātaisa ģenētiskās analīzes. Vērtīgas bija sarunas ar cilvēkiem, kas rūpējas par dārziem vai kam tie pieder. Arī muzeju kolēģiem. Šis mūsu kopīgais ceļojums tieši tajā sinerģijā starp īstu augļkopī, selekcionāru un kultūras, mākslas darbiniekiem, tūrisma speciālistiem, ļauj ieraudzīt plašāk. Pievērst uzmanību dārzam kā tādām. Un saprast, ka tur ir ļoti daudz vērtīga, bet jānotrauš tikai putekļi, varbūt kāda taciņa jāizplauj, varbūt kāda informācija jāizliek un jāaicina izzināt un kopīgi meklēt, kādas bija šķirnes, kādi augi, kas ar muižniekiem, baltvāciešiem ienāca mūsu teritorijā. Tur ir tik daudz brīnišķīgu stāstu. Ir vietas Latvijā, kur ir šie vēsturiskie ansambļi, kur ir iespēja saglabāt un veidot ainavu, tādu, kāda tai vietai pieder.

L.P. L.P. Jūs varat atklāt to stāstu, kas saistīts ar Pētera Upīša atstāto mantojumu?

I.E. P. Upīša stāsts ir sarežģīts, tāpēc, ka mums aug 92 dažādi Upīša ceriņi. Daļa ir hibrīdi, ko viņš savas dzīves laikā veidoja, bet vēl līdz šķirnei netika. Kad ieej dārzā, katru gadu atklāj kaut ko jaunu, jo to ceriņu ir daudz. Tas ir tas materiāls dārzā, ko mēs tur redzam, un tā dažādība. Šķirņu nosaukumi, caur tiem var ļoti daudz sajūst un saprast. Tie ir poētiski, kā “Esības prieks” un “Dobeles sapņotājs” un daudzi citi, kas paver uzreiz milzīgu stāstu un sajūtu. Tur ir divas lietas — zinātniskā izziņa par šķirnes vērtību, par zieda krūma veidolu, kā viņš ainavā iederas, otra — asociācijas, simbolika. Sievietēm ir dāvināti baltie ceriņi, viņa laika biedriem un ceļabiedriem citi toņi. Un tad ir P. Upīša dzīves notikumi, kuriem ir īpaši ceriņi iedalīti. Ceriņu izzināšana ir veids, kā ar Upīti var sarunāties. Es viņu nevaru fiziski satikt, bet es varu aiziet pie kāda konkrēta ceriņa un sajūst tos ziedus, kā es to sajūtu, un saprast, ka viņš ir stāvējis tur gan daudzus gadus atpakaļ, un arī ko viņš ir domājis, sajūstis, kādas viņam ir bijušas asociācijas.

L.P. Ja varētu noformulēt to, ko Pēteris Upītis gribētu pateikt šodienas cilvēkiem caur savu dārzu?

Mīli to, ko tu dari, tici savam sapnim, mērķim, neskatoties ne uz

ko, pat, ja kādā brīdī kaut kas tiek nobremzēts, ir kādi šķēršļi, paliec pie sava, tā, kas ir tavā sirdī. Es domāju, ka dārzs bija viņa sirdī. Viņš arī daudz par to samaksāja. Viņš nevarēja atgriezties Jumurdā un viņš atrada citu vietu. Viņš nonāca saulainākajā vietā. Viņš izceļoja visu Eiropu ar motociklu. Es domāju, ka viņš arī māca. Cilvēkiem, kuriem ir plašs interešu loks, ir grūti fokusēties uz kaut ko vienu. Apbrīnojami, kā var tik daudz izdarīt, bet re, ka var. P. Upītis spēja savienot racionālo ar dvēselisko. Klausījās klasisko mūziku, lasīja Omāru Haijāmu (*Omar Khayyām*) (1048-1131).

Skatīties pāri robežām un ticēt, jo visas robežas ir mūsu galvās. Ja mēs paši nevaram paplest tos apvāršņus, tad kādam citam jāvar. Es domāju, ka viņam bija milzīgi apvāršņi. Viņš turpinās. Es domāju, ka viņam būtu prieks arī par to, kā šodien dārzs ir izaudzis un izveidojies. Tas bija viņa sapnis, ka Latvija ir ceriņu lielvalsts, augļkopības lielvalsts. Tam ir vajadzīga liela drosme.

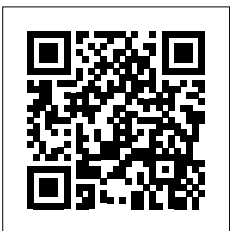

Viļa Plūdoņa muzejs

“Lejenieki”

“Lejenieki”, Ceraukste, Bauskas novads, LV-3901

DARBA LAIKS

Pirmdiena – piekdiena

10:00–17:00

Sestdiena – Svētdiena

10:00–16:00

No 1. maija līdz 31. oktobrim

Dzejnieka Viļa Plūdoņa (1874–1940) dzimtajās mājās, kur 19. gadsimta 70. gados saimniekoja viņa vecāki, šobrīd iekārtots muzejs. Plūdoņa brālis Kārlis “Lejenieku” saimniecību izpirka no Krievijas cara valdības. 1904. gadā mājas tika pārdotas, tām bija vairāki īpašnieki, līdz 1912. gadā V. Plūdons tās atpirka.

Muzeju nodibināja 1968. gadā un izveidoja izzinošo pastaigu taku gar Mēmeles krastu līdz Jautrajam strautam.

Hallo! Vai Zaķīšu pirtiņas muzejs?

Dzejnieka Viļa Plūdoņa muzejs “Lejenieki” atrodas netālu no Bauskas, Mēmeles krastā. Pirms muzeja apmeklējuma kopā ar tā vadītāju Elīnu Kūlu-Braži un speciālisti Signi Simsoni dodamies sameklēt Jautro strautu vai precīzāk to, kas no tā ir atlicis. Savulaik V. Plūdoņa saimniecībā bijuši vairāk nekā 40 ha zemes, kas robežojusies ar strautu, ko pats dzejnieks nosaucis par Jautro strautu, jo, viņam patikusi strauta jautrā burzguļošana. Šodienas skatam paveras pilnīgi cita aina. Kad 1974. gada tika izveidota Ķīķu ūdenskrātuve, strautu appludināja. Savulaik pa taciņu uz strautu V. Plūdons vedis savus bērnus, mīlējies atpūsties un pasēdēt strauta malā uz lielā akmens. Saviem bērniem viņš bija lūdzis, kad nomirs, lai no akmens izgatavo viņam kapakmeni, ko viņi arī izdarīja.

Pirmais muzeja vadītājs Eduards Smilškalns bija ierīkojis un labiekārtojis pastaigu taku ar laipām un kāpnēm. Mūsdienās taka vairs nav atjaunota. Laika gaitā viss aizaudzis, strauta vieta šodien pieder Makšķernieku biedrībai, bet taku izbraukājuši vietējie iedzīvotāji ar kvadracikliem.

Muzejs šobrīd apsaimnieko tikai sev piederošo teritoriju — 3 ha, kuros ietilpst koku ieskaudais muzeja ēku komplekss Mēmeles upes krastā.

“Lejenieki” ir tipiska Zemgales vecsaimniecība ar saimniecības ēkām — klēti, kūti, riju un pirti. Ēku kompleksu no visām pusēm norobežo lielas koku audzes, kas raksturīgas šīs apkārtnes ainavai. Visas ēkas vēl saglabājušās no V. Plūdoņa laika. Pēc dzejnieka nāves, līdz brīdim, kad tika izveidots muzejs, pagāja vairāk nekā 30 gadi. 1944. gadā Plūdoņu ģimene devās bēgļu gaitās un pameta Latviju, savukārt, “Lejeniekos” tika iekārotas liellopu kūtis un ēkās izmitināti vietējie sovhoza strādnieki.

Muzeja aizsākumi meklējami pagājušā gadsimtā, balstoties uz Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās komitejas un LPSR Ministru padomes lēmumu “Par muzeju lomas paaugstināšanu darbaļaužu komunistiskajā audzināšanā”.* 1971. gadā tika nodibināts Viļa Plūdoņa memoriālais muzejs un padomju saimniecībai “Bauska” tika uzdots atbrīvot ēkas no strādniekiem.

1968. gadā, vēl pirms oficiālās muzeja dibināšanas, pirtiņā tika ierīkota pirmā ekspozīcija — V. Plūdoņa dzimtas vēsture kopā ar etnogrāfisko priekšmetu kolekciju. Vietējie iedzīvotāji bija atsaucīgi un centās uzturēt kārtību pagalmā, kad braukuši interesenti. Pirtiņai ir īpaša vieta V. Plūdoņa daiļradē un arī dzimtas sētā. Nu jau gandrīz 20 gadus muzeja teritorijā dzīvo zaķi — tēlnieka Aivara Studenta koka skulptūras, kurās attēlota zaķu mamma ar zaķu tēti un zaķēniem. Skulptūras uzstādītas pie pirts un labi iekļaujas apkārtējā ainavā. Šie tēli apmeklētājiem raisa tik spilgtas asociācijas ar dzejoli “Zaķīšu pirtiņa”, ka viņi pat iedēvējuši muzeju par “Zaķīšu pirtiņas muzeju”. Tas ir labs veids, kā ainavā iedzīvināt kādu no rakstnieka literārajiem darbiem, tomēr tas var būt arī šķērslis, kas ierobežo apmeklētāja priekšstatu par muzeju un reducē to tikai uz vienu literāru darbu. Arī muzeja vadītāja atzīst, ka ir grūti lauzt apmeklētāju stereotipus. Tas vedina domāt par plašākām rakstnieka darbu interpretācijas iespējām, ko piedāvā apkārtējā ainava, jo nav noslēpums, ka tieši “Lejenieku” vide būtiski ietekmējusi rakstnieka daiļradi.

Koka skulptūras savu laiku ir nokalpojušas, tāpēc muzeja speciālistiem rūpīgi jāpārdomā to tālākais liktenis. Apstādījumi nākuši mantojumā no iepriekšējiem muzeja saimniekiem. Elīna Kūla-Braže norāda uz dokumentālu liecību trūkumu, kas rada

* Lēmums par rajona sabiedriskajiem muzejiem. Bauskā, 1971. gada 27. aprīlī. Kultūras Ministrijas arhīvs.

Plūdons savās dzimtajās mājās "Lejeniekos" 20. gadsimta 20. gados.

apgrūtinājumu rekonstruēt apstādījumus tādā izskatā, kādā tie bijuši Plūdoņa laikā. Kaut gan dzejnieks bija kaislīgs fotogrāfs, tomēr maz domājis par ainavas iemūžināšanu. Viņa fotogrāfijās dominē cilvēki, bet vide nomanāma kā fona objekts. Puķes, kuras stādītas Plūdoņa laikā, vēl joprojām ir sastopamas daudzu Zemgales saimniecību dārzos, mantotas no vecmammām un vecvecmammām, tomēr līdz šim muzejs tam nav pievērsis pastiprinātu uzmanību, jo aktuālāks jautājums ir ēku renovācija, kas būtiski apdraud arī muzeja krājuma

priekšmetus. Muzeja vadītāja gan norāda, ka nākotnē vēlētos ieviest gan senās puķu šķirnes, gan iestādīt augļu dārzus, tomēr pilnībā rekonstruēt ainavu nebūtu iespējams.

Vēl viena būtiska muzeja ainavas pievienotā vērtība ir turpat netālu esošā Plūdoņu kapsēta, par kuras ierīkošanu dzejnieks savulaik cīnījies tiesā ar kaimiņu Šābli, kurš cēlis pretenzijas higiēnisku apsvērumu dēļ, jo kapi atrodas upes krastā.

Izveidot uz savas zemes dzimtas kapus, savulaik bijis liels gods. Plūdoņa kapu vārti pat tapuši pēc dzejnieka ieceres un tos projektējis viņa znots Ansis Bērziņš. 1940. gadā V. Plūdons apglabāts savas dzimtas kapos.

V. Plūdoņa muzejs "Lejenieki" apbur ar ainavas bagātību — mežiem, laukiem, upi. Vides attīstībai ir liels potenciāls, tikai jāatrod veids, kā to vislabāk atklāt apmeklētājam caur dzejnieka atmiņām un daiļrades prizmu.

LPSR Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrības izbraukuma sēdes dalībnieki pie Jautrā strautes ietekas Mēmelē, 1970. gads. Kārļa Čaklā foto.

Skats uz iedomāto "Saules kaujas" vietu Mēmeles krastā pie Jautrā strautes, 1969. gads. Kārļa Čaklā foto.

Intervija ar Viļa Plūdoņa muzeja “Lejenieki” vadītāju Elīnu Kūlu-Braži

2021. gads. Intervē **Liega Piešiņa, Antra Medne un Maira Valtere**

Liega Piešiņa. Ar ko sākas muzejs?

Elīna Kūla-Braže. Plūdoņa muzejs sākas ar Mēmeles līciem.

L.P. Ko apmeklētāji vispirms ierauga?

E.K.B. Apmeklētāji ienāk caur dārzu. Tas ir Plūdoņa ābeļdārzs, no kura saglabājušās dažas ābeles, bet turpat netālu ir Plūdoņa ozols. Dižozols un koki, kas auga Plūdoņa laikā, arī Anduļa liepa, no kuras ir palikušas atvasītes.

L.P. Šī vieta ir ainaviska, liekas, ka tieši šeit vajadzētu dzejniekam piedzimt. Jums ir tāda sajūta?

E.K.B. Tie ir gleznainie Mēmeles līči, kas palīdzējuši viņam veidoties par dzejnieku — apkārtnes daba, druvas, iekoptie lauki, gra-va, Jautrais strauts, Mēmeles upe un meži. Viņš bija ļoti redzīgs un krāšņi visu redzēto aprakstīja savā dzejā. Arī prozā viņš bija vārdu meistars un ļoti labi izjuta dabas procesus. Plūdons bija dabas zinātnis. Viņš zināja daudz putnu — gan pēc dziesmām, gan pēc izskata.

Vilis Plūdons savās dzimtajās mājās “Lejeniekos”, 20. gs. 20. gadi.

Viļa Plūdoņa muzeja vadītāja Elīna Kūla-Braže.

L.P. Vai tie putni arī tagad šeit iegriežas?

E.K.B. Iegriežas. Bērniem stāstām un mācām. Mums ir programma par putniem “Lejeniekos” un Plūdoņa dzejā.

L.P. Un interese ir liela?

E.K.B. Viduvēja. Tie, kuri ir atnāk, uzzina un aiziet bagātāki.

L.P. Kā ir ar ēkām, kas šeit bijušas? To izvietojums? Cik daudz mēs šobrīd varam ieraudzīt “Lejeniekus” Plūdoņa acīm?

E.K.B. “Lejenieku” saimniecība ir tipiska Zemgales vecsaimniecība. Ēkas celtas Zemgales etnogrāfiskās sētas izvietojumā — liels pagalms un apkārt saimniecības ēkas. Dzīvojamā ēka, klēts, kūts, rija un pirts. Tās visas ir no Plūdoņa laika.

L.P. Cik daudz, veidojot muzeju, ir pārveidota vide un ēkas?

E.K.B. Muzejs patiesībā sākās no pirtiņas. 1968. gadā pirtiņā tika ierīkota pirmā ekspozīcija, kas bija etnogrāfisku lietu kolekcija un stāsts par Plūdoņa biogrāfiju, tāpēc ka dzīvojamajā ēkā dzīvoja sovhoza iedzīvotāji — strādnieki, kuri strādāja liellopu fermā, kas bija ierīkota “Lejenieku” kūtī. Iedzīvotāji bija atsaucīgi, viņi centās uzturēt pagalmā kārtību, jo tajā laikā uz šejieni jau brauca apmeklētāji apskatīt Plūdoņa muzeju.

L.P. Muzeja vēl nebija, bet viņi zināja, ka viņi brauc uz vietu, kas piederējusi dzejniekam Plūdonom?

E.K.B. Tā nelielā ekspozīcija bija daļa no muzeja. 1970. gadu sākumā tika ierīkota viena piemiņas istaba dzīvojamajā ēkā, pēc tam tā arvien paplašinājās. Kopš astoņdesmitajiem gadiem visa dzīvo-

jamā ēka ir muzejs. Vēlāk muzejam pievienojās arī kūts ēka, kur tika izvietota braucamrīku kolekcija, un tāpēc to iedēvēja par ratnīcu. Pašlaik tur ir apskatāma ekspozīcija — “Lejenieku” saimniecība”.

L.P. Jūs esat Bauskas muzeja paspārnē?

E.K.B. Viļa Plūdoņa muzejs ir Bauskas muzeja struktūrvienība.

L.P. Viļa Plūdoņa laikā saimniecība bija 40 ha. Kāda situācija tagad?

E.K.B. Pašlaik muzeja teritorijā ir apmēram 3 ha, pārējā zeme ir iznomāta, tā atrodas pašvaldības īpašumā.

L.P. Kāds jums no tā labums?

E.K.B. Ieņēmumi par zemes nomu nonāk pašvaldības budžetā. Pašvaldība finansē muzeju.

L.P. Kā jūs plānojat un veidojat muzeja ainavu?

E.K.B. Tieši tā, kā mēs to darītu mājās. Galu galā tā ir mūs darba vieta, mūsu vide, kurā mēs atrodamies. Necenšamies neko iznīcināt, cenšamies būt saudzīgi. Zemgales vecajām saimniecībām ir viena raksturīga iezīme, ka koki atrodas pagalmam apkārt pa perimetru. Saudzējam Plūdoņa vecās ābeles. Blakus ir ābeļdārzs, kas iestādīts astoņdesmito gadu beigās vai deviņdesmito gadu sākumā — tad, kad muzejs atradās Ceraukstes pagasta pārvaldībā. Arī šīs ābeles mēs kopjam. Tieši par to, kāda ainava varēja būt Plūdoņa laikā, mēs gan paši diskutējam, skatoties vecos fotoattēlus. Mums nepieciešams dārznieks, ekspertu vērtējums, lai saprastu to kāds varēja būt Plūdoņa dārzs. Mēs zinām, ka Plūdonim pie mājas auga flokši un kliņģerītes, otrā pusē mājai bija jasmīnu krūmi un peonijas, bet mēs necenšamies tieši tagad pārtaisīt visas dobes, jo mums nāk mantojumā tas dārzs, kas izkopts dažādu muzeja vadītāju laikā. Kaut kas aug, kaut kas ir iznīcis, kaut kas no jauna iestādīts. Mēs ar cieņu izturamies pret to, ko cilvēki izveidojuši. Mums ir vīzija — tad, kad dzīvojamā ēka būs renovēta, varēsim pilnībā nodoties arī apkārtnes ainavas rekonstruēšanai.

L.P. Jūs paši savā starpā diskutējat, bet vai dome, kas dod jums finansējumu, cenšas, ietekmēt to, kā jūs veidojat ainavu?

E.K.B. Mums, piemēram, nav dārznieka vai ainavista pakalpojuma kā tāda. Vienkārši par to neviens nemaksā, tāpēc arī nav šādas problēmas. Ir ļoti laba atsaucība no domes puses tad, kad mums ir vajadzīga bīstamo koku novākšana vai arborista pakalpojumi. Tur,

kur mūsu strādnieks kaut kādu darbu nevar izdarīt, tad dome finansē.

L.P. Bet tas ir nepieciešams — saskaņot finansējumu ar domi?

E.K.B. Jā, jo to dome var finansēt tikai kā ārkārtas pakalpojumu. Mums budžetā nemaz nav tādas pozīcijas ainavas saglabšanai. Tas viss ir jādara pašu spēkiem. Sākot no septiņdesmitajiem gadiem, šeit bija talkas. Brauca vietējie skolēni palīgā lapas grābt vai vienkārši sakopt apkārtni. Arī tagad bērni labprāt atbrauc talkā un mēs to ar prieku pieņemam. Un viņi arī jūt, ka viņu darbs ir vajadzīgs un novērtēts.

L.P. Izstāstiet to stāstu par Jautro strautu, ka te agrāk ceļš bijis. Kā tas ir kopts un kā tas ir tagad?

E.K.B. “Lejenieku” zeme robežojas ar strautu, kuru pats dzejnieks Vilis Plūdons iedēvēja par Jautro strautu, jo viņam ļoti patika strauta jautrā burzguļošana. Viņš bieži pa taciņu tur veda savus bērnus, bieži viņš tur mīlēja sēdēt strauta malā uz lielā akmens. Un saviem bērniem viņš bija teicis, ka tad, kad viņš nomirs, lai no šī akmens viņam uztaisa kapakmeni. Šī vēlēšanās tika izpildīta, jo no akmens ir izveidota kapakmens pamatne Viļa Plūdoņa un viņa meitas Ināras kapu pieminekļiem, bet tā vieta tika iekopta sešdesmito gadu beigās, ap to laiku, kad tika izveidots muzejs. Un to darīja muzeja veidotājs Eduards Smilškalns gan ar savu ģimeni, gan

ar saviem palīgiem un domubiedriem. Tika izveidota pastaigu taka, kuru nodēvēja par Dzejnieka taku. Tur bija dzejnieka atpūtas vieta un darba vieta, kur viņš mīlēja strādāt. Pāri graviņām bija izveidoti tilti. Lejā no gravas veda kāpnītes. Pie Jaurā strauta bija iekopta vieta. 1974. gadā tad, kad tika izveidota Ķīķu ūdenskrātuve, strauts diemžēl aizgāja postā, jo tajā vietā tika uzpludināts dīķis, kuru šodien pazīst kā Bangu dīķi. To apsaimnieko makšķernieku biedrība. Plūdons ļoti interesējās par vēsturi un viņš savās vēstures atziņās bija nonācis pie tā, ka Saules kaujas vieta varētu būt bijusi Vecsaulē, pretī Mēmelei, otrā krastā no Jaurā strauta. Un tā viņš arī to vietu dēvēja, ka tā ir Saules kaujas vieta. Un šī leģenda tika arī uzturēta un muzeja darbinieki šo vietu dēvēja par Saules kaujas vietu. Mūsdienās tā situācija ir mainījusies, jo talcinieku ir kļuvis mazāk un arī cilvēki nevērīgāk izturas pret citu cilvēku darbu. Lai viņas diemžēl pamazām sabojātas un ir grūti atjaunot. Vietējie cilvēki ar kvadracikliem izbraukā gan laipiņas, gan nožogojumus salauž, ir nobraukājuši kāpnītes tā, ka pa tām vairs nevar ne uzkāpt, ne nokāpt.

L.P. Bet agrākos laikos bija tā, ka ainavu izcirta, iztīrīja un uzturēja to vidi?

E.K.B. Vides uzturēšana vispār bija raksturīga jau pirms gadiem divi simti piecdesmit. Zemnieki centās iztīrīt no kokiem upju krastus, jo upju krastos bija ganības. Arī pļavas, kuras tika izpļau-

tas. Plūdoņa laikā krasti bija daudz tīrāki no krūmiem un kokiem, jo tas bija vienkārši saimnieciski izdevīgāk, lai būtu vairāk zemes, ko apsaimniekot.

L.P. Tagad viss ir tāds ļoti, ļoti aizaudzis, faktiski laikam tieši tāpēc, ka jums nav to darba roku?

E.K.B. Bet koki jau nezaug vienā dienā. Tas krasts mums skaitās tā kā meža nogabals. Tur jau tā nemaz nevar cirst. Tur aug koki tik ilgi, cik viņiem ir lemts augt. Tas jau būtībā ir mežs.

L.P. Vienkārši ir mainījušies spēles noteikumi.

Antra Medne. Kā ir ar Plūdoņa kapiem? 100 gadus atpakaļ Latvijā bija tradīcija, ka kapa vietas tika iekoptas tur, kur zemes īpašnieks atļāva kapa vietas veidot. 19. gs. beigās, 20. gs. sākums un tad arī viņu vārdā kapi tika nosaukti, bet tas nenozīmē, ka tur tika apglabāti tikai dzimtas cilvēki, ģimenes cilvēki, bet arī apkārtējie kaimiņi tur drīkstēja apglabāt bez maksas savus piederīgos. “Lejeniekiem” arī ir pievienotā vērtība — savi kapi, kas ir salīdzinoši netālu no mājām. Vai ir kaut kas zināms, kurā gadā kapi veidojušies un vai tā bija Plūdoņu zeme?

E.K.B. Netālu no “Lejenieku” mājām atrodas kapsēta, kur apglabāti Plūdoņa radinieki — viņa tēvs, māte un brālis Kārlis. Šie apbedījumi ir no 19. gs. sākuma, ap septiņdesmitajiem gadiem un vēl ap gadsimtu miju tur ir apglabāti cilvēki. Tā ir vecā kapsēta, kur arī tagad kapu kopiņas diezgan vāji iezīmējas. 20. gados Plūdonim bija ideja izveidot savu kapsētu uz bijušās muižas kopganību zemes. Bet tās kopganības piederēja viņam kopīgi ar kaimiņu Šābli. Un ar kaimiņu Šābli viņam raisījās garas diskusijas, arī tiesvedība par šo kapu izveidošanu, jo Šāblis nepiekrita tam, ka tiks izveidoti kapi, viņš uzskatīja, ka higiēnisku apsvērumu dēļ tas nav labi, ka kapi atrodas upes krastā, ka ūdeni var sabojāt. Beigās tomēr Plūdons izcīnīja tiesības izveidot Plūdoņa kapsētu un 1938. gadā tika atklāti Plūdoņa kapi. Plūdoņa kapu vērtus projektēja Plūdoņa znots Ansis Bērziņš pēc paša Plūdoņa ieceres un tur atainojis paša Plūdoņa idejas. To jūs redzēsiet. 1940. gadā Plūdons ir arī apglabāts pats savos kapos.

L.P. Un tas nozīmē, ka šobrīd Plūdoņa kapi ir arī muzeja teritorijā?

E.K.B. Nē, ne gluži, tagad tā ir pašvaldības teritorija. Tur jau kopš padomju laikiem ir publiska kapsēta.

L.P. Cik ļoti jūs cenšaties piesaistīt tos, kas atnāk uz muzeju, lai viņi redz visu šo ainavu pilnībā. Vai un kā parādāt Plūdoņa pastaigu vietas šobrīd? Vai arī tas ir tikai līdz pirtiņai un apkārt šīm mājām? Vai šodien tās vairāk nav tik garas?

E.K.B. Cilvēki, braucot pie mums, ir jau ieinteresēti. Viņi ir rezervējuši laiku. Atkarībā no tā, ko viņi vēlas, tad arī mēs viņu intereses realizējam. Arī uz kapsētu mēs kādreiz aizejam viņiem līdz un izstāstām. Viņi gan bieži vien paši šīs vietas izstaigā. Mums pat nav ne kartes, ne kā tāda, bet viss ir uz vietas un atrodam, lai šo stāstu uzturētu. Ir izstrādāts velomaršruts.

L.P. Kāda jums pašiem ir vīzija, kā te varētu izskatīties pēc gadiem 10-20? Jūs gaidāt šo renovāciju? Varbūt vēl kādas inovācijas?

E.K.B. Es ļoti labi saprotu, ka neko milzīgu mēs nemainīsim, ka nestādīsim no jauna augļu dārzu, kā bija vai varēja būt, lai gan mēs saprotam, ka ir vērts varbūt arī iekopt dažas ābeles no vecajām šķirnēm vai bumbieres, kādas tās varēja būt. Apstādījumus ap māju sakārtosim tā, kā varēja būt, bet, piemēram, mūsu apkārtne mēs pamazām ļaujam dabīgā gaitā likvidēties tādiem objektiem, kas ir ieviesti astoņdesmitajos vai deviņdesmitajos gados — tādi robusti, smaga dizaina atpūtnieku galdi un krēsli. Tad, kad viņi beidz savu dzīvi, mēs viņus neatjaunojam. Plūdoņa laikā tādu nebija.

L.P. Kas ir jūsu lielākais šķērslis vai problēma attiecībā uz vidi?

E.K.B. Viena lieta ir informācijas trūkums, jo ir jāiesaista speciālisti, ir darbs arhīvos, ir veco fotogrāfiju meklēšana. Plūdonim

pašam patika fotografēties un viņam ir vesela fotogrāfiju sērija, kur viņš ir upes krastā, pie mājām kopā ar ģimeni, bet tajās fotogrāfijās nav tieši tas, ko mēs meklējam. Kādi augi auga viņa dārzā, kādi bija koki? Kāds bija kopīgais ainavas novietojums? Mums kaut kas jārada, mazliet jāizfantazē. Tā ir tā lielākā problēma.

L.P. Cik daudz jūs esat domājuši par to, ko vajadzētu saglabāt, ko pielikt klāt no šodienas?

E.K.B. Atstāt kaut ko tādu, kas ir raksturīgs Zemgales tradīcijām šajā apkārtnē, jo mēs esam paši dzīvojuši lauku mājās un apkārtnē daudz redzējuši. Un saimnieces joprojām audzē tās pašas puķes, kuras mantotas no vecām mātēm, neko nelauzt un neko neveidot pārmodernu. Un attiecībā uz dizainu arī. Iztikt bez liekiem dizaina objektiem. Jo pati daba par sevi te ir tik skaista un tā apkārtnē ir tāda, ka nevajag neko mākslīgu.

L.P. Lūdzu izstāstiet par ziemas salu un kultūras pieminekļa statusu, kas neļauj te izveidot tādu apkures sistēmu, kas ļautu normāli ziemā strādāt.

E.K.B. Tā kā Plūdoņa muzejs atrodas ēkā, kura nav renovēta vairākus gadu desmitus, mums ir grūtības ar klimata uzturēšanu muzeja priekšmetiem, jo muzeja ēkā ziemā temperatūra ir apmēram +4°-+6° robežās aukstākajā laikā tad, kad muzejs tiek kurināts. Ja muzeju nekurinātu, tad tā temperatūra lēnām noslīd arī zem 0° un ir pat mīnus grādi. Tā kā mums arī nav atsevišķu tādu telpu... Mums ir viena biroja telpa muzeja augšstāvā, bēniņos. Tad mūsu biroja telpā temperatūra mēdz ziemā no rīta būt pat -10°, kas īsti neatbilst labiem darba apstākļiem.

L.P. Kāda tam vispār ir izeja?

E.K.B. Mums neviens tādu pat nav īsti piedāvājis. Mums ir otra ēka, saimniecības ēka, kuru arī vajadzētu renovēt, bet tur situācija ir tāda pati. Sienas nav siltinātas. Lai gan tā ir autentiska ēka, jaunsaimniecība, kas ir būvēta divdesmitajos gados. Mēs vienkārši turpinām dzīvot tā, kā ir.

Maira Valtere. Muzejs sākās ar pirtiņu, ar etnogrāfisku un biogrāfisku planšešu ekspozīciju, tad pamazām pārtapa par Zaķīšu pirtiņu. Kādas tagad ir ieceres starp literatūru un ainavu? Stāsts par Zaķīšu pirtiņu šeit ir ļoti iederīgs. Vai jums ir par šo tēmu kaut kādas ieceres — dzejnieka dzeja, poēmas, teksti un tā vide, kas ir apkārt?

E.K.B. Zaķīša pirtiņa ir viens no Viļa Plūdoņa populārākajiem daiļdarbiem, viens no mīļākajiem. Arī tāds ko tiešām mūsdienu vecāki bērniem stāsta, rāda multfilmīnu. Mums ir arī muzejpedagoģiskā programma "Cimos pie Zaķu mammas", kas ir domāta pirmskolai, pašiem mazākajiem un sākumskolai, kur arī tiek tā filmiņa demonstrēta. Tas viss tomēr sasaistās, bet kurā brīdī pirtiņa tika nodēvēta par Zaķīšu pirtiņu, mēs nezinām. To ir radījuši muzeja darbinieki vai apmeklētāji? Vietējie iedzīvotāji mūsu muzeju vispār sauc par Zaķīšu pirtiņu. Nav jau stāsts tikai par pirtiņu, te ap to pirtiņu ir tāda atpūtnieku romantika uzturēta — gan piknika vietas, gan vēl šis tas, bet mēs tomēr nākam uz muzeju. Tā ir vieta, kur dzīvoja Plūdons, nevis tikai vieta, kur kurināt ugunsgrābi un cept desas. Tā ir viena lieta. Par pašu pirtiņu. Pirtiņa arī gaida renovāciju, turklāt viena daļa 1962. gadā ir uzbūvēta no jauna. Gribētos viņu atgriezt sākotnējā izskatā.

M.V. Jautājums bija par literatūru un ainavu. Varbūt ir kāds konkrēts teksts, kas šeit iederas, kāda ir tā sadzīve, jo, piemēram, Mihaila Puškina muzejā Mihailovskā ekskursantu vadītājs lasa Aleksandra Puškina (1799-1837) dzeju, kad viņš lasa dzejoli par to ainavu, tu saproti, ka tas ir viens pret vienu.

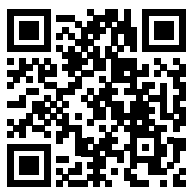
E.K.B. Stāsts pagaidām ir tāds, ka pie pirtiņas mums dzīvo tēlnieka Aivara Studenta figūras-skulptūriņas zaķi, kuras arī apmeklētāji ir ļoti iemīļojuši. Tiem jau ir kādi gadi deviņpadsmit vai gandrīz divdesmit, un tos arī laika zobs pamazām sāk aiztikt vai pabojāt, mēs gan cenšamies viņus saglabāt, bet koks ir koks. Kāds tēlnieks teica, ka ar koka skulptūrām tā ir, ka viņām nav lemts mūžīgs mūžs, jo tas nav akmens. Viņas šeit dabā iederas. Man liekas, ka tieši ar tām zaķu figūrām arī pietiek. Mums te pirtiņā ciemojas bērnu darinātie zaķi dažādos formātos, kuri pie mums ir atceļojuši. Tās ir dāvanas no bērniem. Tās mēs esam šeit novietājuši aiz cieņas un mīļumam, bet es jau redzu tādu nelielu vīziju, ka to pirtiņu mēs gribētu mazliet iekārtot vairāk tādā etnogrāfiskā stilā kā saimniecības ēku, kurā cilvēki darīja konkrētas lietas — vārīja ūdeni, mazgāja drēbes, mazgājās. Eksponēt to, kas varēja tur būt, bet bez literāriem tēliem.

Rūdolfa Blaumaņa

memoriālais muzejs "Braki"

"Braki", Ērgļu pagasts, Madonas novads, LV-4840

DARBA LAIKS

Otrdiena – Svētdiena

10:00–17:00

10. maija līdz 1. novembrim.

Muzejs "Braki" ir vieta, kur dzīvojis un radoši darbojies rakstnieks Rūdolfs Blaumanis (1863–1908) – noveļu meistars un viens no modernās dramaturģijas pamatlicējiem latviešu literatūrā.

1959. gadā "Brakos" tika izveidots muzejs. Plašajā teritorijā ir iespēja izstaigāt dabas takas, aplūkojot Zibensšķelto akmeni, Edgara skulptūru, Simtsoļu taku, Noliņa ābeli, Pieminekļa akmeni, Jāņkalniņu un Pirtsgravas avotiņu.

Kam pieder Braku takas?

Rūdolfā Blaumaņa memoriālais muzejs "Braki" ir daļa no Vidzemes pauguraiņu ainavas, kas iekļauta Latvijas kultūras kanonā. Tā ir vērtība, kas rūp ne tikai tās saimniekiem, bet arī sabiedrībai kopumā. Muzejā, ainavas sakopšanas jautājumos, vēsturiski veidojusies aktīva sabiedrības līdzdalība. Savulaik "Brakos" ar savu Dižkoku atbrīvotāju grupu bieži viesojās Imants Ziedonis. Ko mēs šodien redzam muzeja ainavā?

Pirms nogriešanās no Ērgļu ceļa pamanāma zīme — atrakciju parks "Braku takas". Tas ir privāta uzņēmuma "SIA Vējkalns" īpašums, kas nomā apmēram 3,5 ha pašvaldībai piederošu zemi. Ar Rūdolfu Blaumani to saista atrašanās vieta un trašu nosaukumi, piemēram, "Trīnes grēki", "Purva bridējs" u.tml. Neko vairāk par R. Blaumani un viņa darbiem nosaukumi nepasaka. Ierīkojot atrakciju parku "Braku takas", muzeja speciālistu viedokli īpašnieki nejautāja, bet nostādīja fakta priekšā par muzeja teritorijā izveidotu atpūtniekiem domātu izklaidi.

Pagājušā gadsimta 70. gados turpat, pie muzeja "Braki", tika uzcelta slēpošanas bāze, kas vēlāk kalpoja kā muzeja administratīvā ēka un krājuma glabātuve, līdz nonāca avārijas stāvoklī un apdraudēja muzeja darbiniekus. Lai muzeju speciālistiem uzceltu atsevišķu ēku, tika pieņemts lēmums izcirst daļu no "Braku" meža. Patlaban krājums glabājas pašvaldības atvēlētās telpās Savukārt, Ērgļos darbiniekiem ir uzcelta jauna moduļu tipa ēka, kas kalpo arī par muzeja biļešu kasi un informācijas punktu. Diemžēl, par spīti pozitīvajam situācijas atrisinājumam, vecā ēka, kas šobrīd atzīstama par graustu, turpina atrasties muzeja teritorijā. Savulaik gan ēkai bija iecerēts laimīgāks liktenis, 90. gados to plānoja renovēt, iekārtot izstāžu un konferenču zāli,

Rūdolfs Blaumanis,
1904. gads.
Foto: Jānis Rieksts.

izveidot krājuma un darbinieku telpas. Šobrīd šis vidi degradējošais objekts ir neiederīgs harmoniskajā lauku ainavā.

Nemainīgs ir vēsturiskais "Braku" ēku komplekss, kas sastāv no dzīvojamās mājas un vairākām saimniecības ēkām. Ap mājām aug daži Blaumaņa stādītie koki. Laikā, kad Ērgļos dzīvoja Blaumaņi, meža apkārt nav bijis. Māju saimnieki, glābjoties no vēja un saules, dāsni sastādīja gan lapu kokus, gan augļu kokus un košumkrūmus. Muzeja krājumā saglabājušies vēsturiskie plāni, pēc kuriem var precīzi atjaunot vēsturiskos stādījumus. Tur norādītas gan stādījumu vietas, gan uzskaitītas konkrētās šķirnes. Padomju gados augļu dārzs, ar Bulduru dārzkopības tehnikuma speciālistu palīdzību, tika iestādīts no jauna. Šobrīd muzeja speciālisti nolēmuši, ka koku stādījumi netiks atjaunoti, lai pasargātu ēku jumtus no bojāšanās, kā arī krūmu un augļu dārza atjaunošana prasītu pārāk lielus ieguldījumus, ko muzejs patlaban nevar atļauties.

Muzejs nav un nebūs zemnieku saimniecība. Katrs augļu koks, katrs stāds prasa uzmanību un laiku. Muzejs veic citas funkcijas un viedo jaunu "saimniecību", kurā, labākajā gadījumā, par teritorijas sakopšanu rūpējas viens cilvēks.

Mūsdienās "Braki" asociējas ar lielu mežu, bet jāuzsver, ka tie galvenokārt izveidojās tikai padomju periodā. Blaumaņa laikā mežu vietā bija pļavas vai ganības, un tagadējā meža cirte faktiski vairāk

Skats uz atrakciju parku "Braku takas".

pietuvina mūs ainavai, kādu to tolaik redzēja R. Blaumanis.

Šodien muzejam pietrūkst skaidras vīzijas par savu identitāti, jo ilgi nācies samierināties ar uzspiestiem un nevēlamiem objektiem muzeja teritorijā. Nākotnē katra jaunā objekta ienākšana muzeja ainavā speciālistiem rūpīgi jāapsver — vai tas harmonē ar muzeja tēlu, atbilst apmeklētāju ērtībām un darbinieku vajadzībām.

Vēsturiskās “Braku takas”, starp kurām ir Blaumaņa izveidotā “Simt soļu taka”, šobrīd izplēn atrakciju parka ēnā. Apmeklētājam tās ir grūti izejamas un tām trūkst pavadošās informācijas. Muzejs daudz iegūtu, ja attīstītu šo komunikatīvo darbu ar apmeklētāju,

vēstot par Blaumaņa darbiem “Braku” ainavā un veicinātu “Braku taku” atgriešanos muzejā.

Katrs ainavas elements veido kopējo muzeja stāstu. Raiņa Literatūras un vēstures muzeja ilggadējais direktors, memoriālo muzeju veidotājs un aizstāvis Voldemārs Kalpiņš 1987. gadā par ainavas saglabāšanu “Brakos” teica: “Uz “Brakiem” nedrīkstētu iet neviens asfaltēts ceļš un pa to nedrīkstētu braukt ne ar vienu mehānisko transporta līdzekli. Tā vietā katram apmeklētājam, tos pāris kilometrus līdz muzejam, būtu jānāk kājām, tādējādi iegūstot vajadzīgo noskaņu pieminekļa pilnīgākai apskatei”.*

* Kalpiņš, Voldemārs. “Par “Braku” pagātņi un nākotni” //Stāja. Voldemāra Kalpiņa laiks, Rīga: Pils, 2011, 216. lpp.

Intervija ar Rūdolfu Blaumaņa memoriālā muzeja “Braki” krājuma glabātāju Kristīni Lūsi

2021. gada 28. jūlijā. Intervē **Liega Piešiņa, Katrīna Kūkoja, Maira Valtere**

Liega Piešiņa. Ar ko sākas muzejs? Ar ko sākas “Braki”?

Kristīne Lūse. “Braki” sākas ar ceļu uz “Brakiem”, kas ved no Ērgļu lielā ceļa, kur jābrauc trīs kilometri iekšā caur mežiem, gar mājām, līdz nonākam “Braku” teritorijā. Tad paveras skaista ainava — senās guļbūves ēkas ar niedru jumtiem, astoņu ēku komplekss. Ainavā ir koki, kurus Blaumanis savā laikā stādīja, lai būtu ēna, kur patverties. Ir krūmi, ir ogulāji. Ir bijušas ābeles. Ainava ir skaisti veidota. Sākumā, kad Blaumaņu ģimene te dzīvoja, nav bijis koku, tikai pļavas un ganības. Vietām bija tādi kā krūmāji, bet tieši pie mājām koku nav bijis. Vasarā gribējies patverties no lielās saules, un tad ap māju sāka stādīt ābeles, liepas, ošus, ozolus. Vītolu stādīja pie dīķa, kur pirtiņa. Pie dzīvojamās mājas saglabājusies viena no Blaumaņlaika liepām, kas vēl nevienu neapdraud. Vecākie koki laika gaitā tiek izzāģēti, lai pasargātu ēkas un atsegtu skatam skaisto memoriālo kompleksu.

L.P. Kas vēl bez šīs liepas reāli ir saglabājusies no Blaumaņa laikiem? Un kādas ir tās leģendas?

K.L. Ir Noliņa ābele, kur kādā Blaumaņa stāstā teikts, ka viens strādnieks zem tās aizsmēķējis cigareti, aizmidzis un tā aizdegusies. Noliņa ābele ir saglabājusies. Visi lielie oši, kas Blaumaņa laikā te bija, ir nozāģēti. Ir iestādīts baltrozīšu krūms, ko Blaumanis no savām Ērgļu mājām atveda uz šejieni kā mazu stādiņu. Tas ir pagalma vidū — liels un košs. Vēl patikušas jānogas un upenes pie dzīvojamās mājas. Krūmi saglabāti. Ir bijušas daudz rožu šķirnes. Tagad ir baltoroziņu krūms un sarkanās rozes, kas vēl zied. Tās 1959. gadā stādīja Bulduru tehnikuma audzēkņi, atjaunojot muzeju.

L.P. Kā jūs zinājāt, ko stādīt?

K.L. Mums ir plāns, kuru Blaumanis ar savu roku ir zīmējis. Ir saraksts, kādas ābeles viņš vēlējies stādīt.

Rūdolfu Blaumaņa memoriālā muzeja “Braki” krājuma glabātāja Kristīne Lūse.

L.P. Kā jūs attiecaties pret ar puķēm? Šeit ir daudz zaļumu, bet ziedu maz.

K.L. Ziedu ir maz. Aiz klētiņas ir vēl viens rožu krūms un peonijas. Peonijas ir pie dzīvojamās mājas gala — baltas un sarkanas. Blaumaņa laikā te bija ļoti daudz ziedu. Lupstājs pie katras mājas stādīts, lai atbiedētu odus, bet laika gaitā tas viss ir apsīcis. Pie dzīvojamās mājas ir lilijas un miķeliši. Rudenī zied dālijas. Plānots, ka muzejā būs ainavu speciālists, kas mēģinās pēc atmiņu stāstījumiem un pierakstiem restaurēt puķu dobes, kokus, bet tā, lai neaizsedz memoriālo ēku ansambli, jo šīs senās ēkas ir liela vērtība.

L.P. Laika gaitā tie ziedi ir pazuduši. Vai tur ir kāds racionāls iemesls, kāpēc tā? Jo jums taču ir plāni, pēc kuriem varētu visu atjaunot.

K.L. Viens no iemesliem varētu būt, ka viss izzūk. Jo ziedi ir viengadīgi, tie nozied un vairs neparādās. Tas tiek piefiksēts, ka ziedu nav un koki nozāģēti, bet nav vietā iestādīti. Viss atkarīgs no resursiem. Kad 1959. gadā teritoriju sāka veidot kā muzeju, bija ļoti daudz darbinieku, kur katram bija savs zināms pienākums, lai muzeju attīstītu, bet, laikam ejot, darbinieku skaits samazinājās. Vieglāk ir nopļaut glītu mauriņu, puķu dobjū kopšanas darbs paliek otrajā plānā. Puķes ir tādas, kas neprasa lielu čubināšanu, bet cerēsim, ka nākotnē varēsim vēsturisko skaistumu atgūt un rūpēties, lai viss

zied un smaržo.

L.P. Ja mēs runājam par “Braku takām”, tad ir jāsaprot divi jautājumi. Viens ir saistīts ar to, ko mēs redzam, braucot iekšā “Brakos”. Apmeklētājiem tiek piedāvātas “Braku takas” — atrakciju parks. Otrās “Braku takas” ir saistītas ar muzeju. Kā izveidojušies šie divi paralēlie nosaukumi, kas nav savstarpēji saistīti?

K.L. Šīs ir divas dažādas lietas. “Braku takas” ar apakšnosaukumu atrakcijas, ir privāta uzņēmuma “SIA Vējkalns” īpašums, kura īpašnieki ar pašvaldību vienojušies iznomāt apmēram 3,5 ha zemi. Tā ir viena no “Braku” gravām. Viņi izveidojuši kāpelējošo atrakciju parku. Tas no vienas puses ir labi, jo cilvēki atbrauc un saka: “O, mums ir “Braku takas”, brauksim uz atrakcijām! Pēc tam viņi izdomā apskatīt arī muzeju. Jaunajai paaudzei tas patīk. Cilvēkiem gados tas neliekas saistoši, jo atrakcijas nesaistās ar “Brakiem”. Muzejs nolikts fakta priekšā, ka jāsadzīvo ar atrakciju parku.

“Braku takas”, kas ir muzeja piedāvājumā, ir tās, pa kurām Blaumanis savā laikā staigājis un sacerējis savus literāros darbus. Vispopulārākā taka, ko Blaumanis pats ir staigājis, ir 100 soļu taka. Blaumanim bija veselības problēmas, un ārsts viņam ieteicis dienā piecus kilometrus pavadīt svaigā gaisā. Vasaras periodos, kad

Dzīvojamā māja, 1912. gads.

R. Blaumanis bijis “Brakos”, viņš gājis pa šo taku piecus kilometrus. 2018. gadā taka ierakstīta mikroliegumā, kas saistīts ar apkārtējo mežu izzāgēšanu. Tas nozīmē, ka takas garumā neko nedrīkstam izmainīt. Muzeju apskates programmai tas ir sāpīgs jautājums, jo takas ceļā ir divi apskates objekti — zibens šķeltais akmens, uz to mēs vedam apmeklētājus, tas ir mikrolieguma sākumā, bet skulptūra “Edgars” ir tālāk un to var apskatīt, ja ir atbilstoši laika apstākļi. Pārējās takas — uz Jāņkalniņu, uz Pirts gravas avotiņu — ir sakoptas, un uz turieni var droši doties un baudīt ainavu.

L.P. Kā ir ar norādēm?

K.L. Norādes pietrūkst, tās nav uzliktas uz pagriezieniem, lai neapmaldītos. Vasaras periodā, kad pļavas ir nopļautas, tad tās taciņas nedaudz saplūst kopā. Tad ir tā, ka cilvēki apmulst, un labi, ja nāk atpakaļ pa to pašu ceļu, pa kuru gājuši, bet kāds varbūt izstaigās arī visus 40 hektārus, lai nokļūtu atpakaļ. Tas atkarīgs no pašiem cilvēkiem, cik viņi to ļoti vēlas. Ir cilvēki, kuri prasa, lai viņus pavada. Ir cilvēki, kuri dodas pa takām uz savu galvu, bet nav bijis gadījumu, ka kāds būtu nomaldījies un jāiet meklēt.

L.P. Jums ir visa šī teritorija. Mēs varam justies kā īstajā Blaumaņa laikā, bet šeit ir trīs dažādu laiku ēkas.

K.L. Senākās ir astoņas guļbūvju ēkas ar niedru jumtiem. Ir 20. gadsimta 70. gados celtā sporta bāze. Tā kalpoja tūristiem, kas ziemā ar vilcienu uz Ērgļiem brauca baudīt ziemas priekus. Bija plānots 90. gados seno sporta bāzi atjaunot, kur būtu krājuma glabātuve, konferenču zāle, bet tas prasīja lielu finansējumu. Šis projekts netika realizēts un ēka pašreiz veic savu dabisko funkciju — pamazām sagraust. Plānots to nojaukt. Ir pati jaunākā — administrācijas ēka. Vecajā sporta bāzē lietus laikā tek jumts un bojā krājumu. Krājumu aizveda uz Ērgļiem. Tās ir Blaumaņa laika

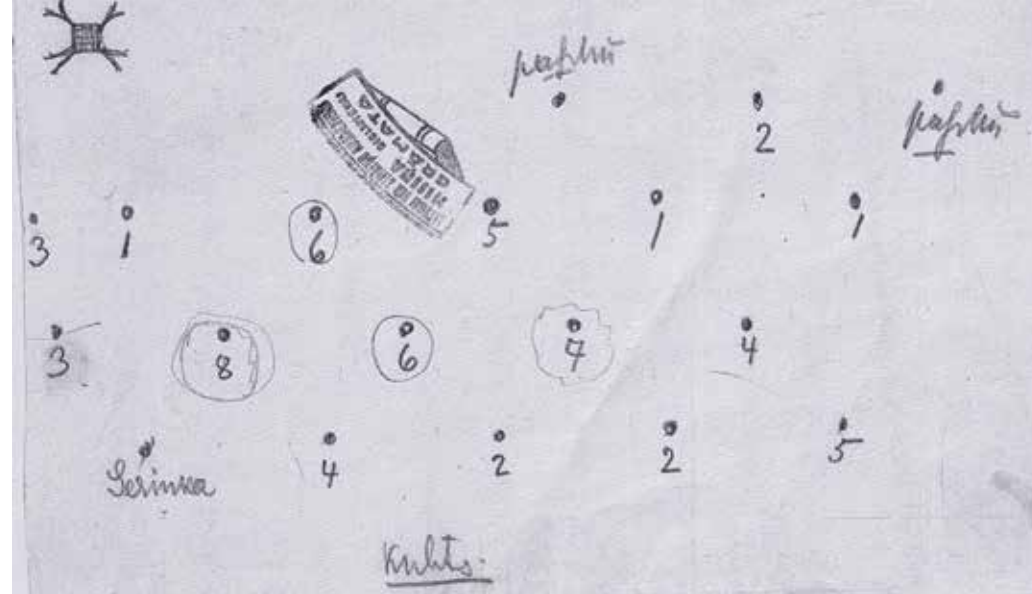
grāmatas, fotogrāfijas, avīžraksti, sadzīves priekšmeti. Lai sagaidītu muzeja apmeklētājus, bija nepieciešama jauna ēka, tādēļ tika uzcelta vienstāvu administrācijas ēka. Šīs trīs ēkas veido laikmeta griezumu.

Pie stāvlaukuma ir atrakciju parks. Pa vidu mums ir josla, kur parādās jaunas lietas. Pašreiz ir koka šūpoles, bērnu rotaļu laukums, kuru plānots atjaunot ar smilšu kasti un kāpšanas sienu, jo ģimenes brauc ar bērniem un labi jaunus cilvēkus izglītot. Ja viņiem neinteresē vēsture, kas ir muzejā, tad vismaz tas, ko piedāvājam ārpus muzeja. Viņi var sienu gubiņai izlīst cauri, pārrāpties pār kādu siena rulli. Ceram, ka nekas jauns klāt nenāks. Varbūt, kad sporta bāzi demontēs, tur izveidos kādu objektu, kas savienos šos vēstures laika posmus.

L.P. Bet ainaviski jūs gribat atgriezties Blaumaņa laikā? Kā jūs to redzat?

K.L. R. Blaumaņa laiks ir jā saglabā, bet caur jaunām lietām tas jāpavērš uz mūsdienām. Atrakciju parka takām ir Blaumaņa darbu nosaukumi. It kā tā sasaiste ar šo vietu ir. Jaunā paaudze iemīļojusi

“Braku” rija, 20.gs. 30. gadi.

Rūdolfa Blaumaņa iecerētā ābeļdārza “Brakos” skice/plāns. 20.gs. sākums.

R. Blaumaņa darba “Velniņi” muzejpedagoģisko programmu, kur izspēlējam to seno laiku.

L.P. Gribētos pieskarties jautājumam par izcirsto mežu. Kā jūs paši to uztverat? Vai Blaumaņa laika kartes rāda, ka ir bijuši plaši lauki?

K.L. Ir karte zemes grāmatā, kur ir šis plānojums redzams — 40 ha. Tā ir bijis, kad Blaumaņi atnāca uz “Brakiem” kā rentnieki. Kartē parādās ganības, tīrumi, bet salīdzinoši maz egļu meži. Pa vidu starp ganībām un tīrumiem tādas krūmu joslas. Blaumaņiem bija daudz lopu — govis, zirgi, aitas. Labība un tīrumi, dārzi, lai dzīvniekus pabarotu un būtu ko aizvest uz tirgu, lai varētu izdzīvot, jo rentes nauda bijusi vairāk nekā 250 rubļi. Blaumanis uzsvēris,

ka vajag kokus, jo koki ļauj elpot, rada skābekli. Pēc R. Blaumaņa aiziešanas mūžībā, saimniekojis viņa brālis, bet visiem darbiem pietrūcis spēka. 1939. gadā Blaumaņi aizgāja no "Brakiem", jo brāļa ģimenei negribējās tik tālu no pilsētas dzīvot. Pēckara periodā mājās dzīvoja cilvēki, kas kopa vidi. Viņi aizlaida pļavas krūmājos un pamazām ar tiem apaugusi visa teritorija. Šobrīd izzāgēti koki un ainava ir apmēram tāda, kāda tā bija Blaumaņa laikā. Cilvēki pierada, ka "Brakos" ir daudz koku. 1959. gadā, veidojot muzeju, apkārt bija liels mežs, bet tagad koki savu mūžu ir nokalpojuši. Daudzi no kokiem sagāzušies, veidojot bīstamas situācijas. Tāpēc tika nolemts, saskaņojot ar mežsargu, mežu izzāgēt. Cilvēku viedokļi ir dažādi. Ainava šobrīd ir citādāka, bet koki ir nokalpojuši un tiem jāļauj aiziet un pārtapt vai nu kādā materiālā, vai vienkārši dabiski sadalīties. Daļu no kokiem atveda kā kokmateriālu, no kā vēlāk uzcēla muzeja administrācijas ēku. Nākotnē ir doma stādīt jaunu mežu, rīkot talkas.

L.P. Vai tie, kas atbrauc uz "Brakiem" un iet uz muzeju, iet arī uz atrakciju parku?

K.L. Nē, bet interese ir — kas tas tāds ir un ko tur var izdarīt? Tie, kas brauc uz "Brakiem" ir cilvēki gados, kuri zina R. Blaumani, bet jaunajiem vajag kaut kādu action, lai viņus pievilinātu. Tās "Braku takas" pievilina, viņi atbrauc, ierauga ainavu, ēkas un tad nolemj ienākt iekšā.

Katrīna Kūkoja. Kādu Tu redzi "Barku" nākotni?

K.L. Būs skaisti. No Blaumaņa laika vajag izcelt skaistās puķu dobes, kas viņiem ir bijušas, ziedu pļavas. Vajag sastādīt kokus, kur no saules tverties. Mazu liepiņu blakus vecajai liepai. Cik ilgi tā būs, mēs nezinām, lai smarža turpina pievilināt. Arī putnu dziesmas vakaros, rītos. Zedeņu žogs, ko Blaumanis no egļu zariem veidoja, lai norobežotu teritoriju, lai visi nebrauktu cauri pagalmam, jo šeit ir gājis vecais ceļš uz Jumurdu. Niedru jumti, kaut Blaumaņa laikā ēkām bijuši salmu jumti. Tad ainava un ēkas uzziedētu pilnīgi citā gaismā.

K.K. Kur šajā muzejā varētu būt tā vieta, kur mājō Blaumaņa gars?

K.L. Rakstnieka istabā. Stūrī, kur ir tas mazais rožu krūmiņš. Un istabā, kur viņš ir gulējis. Tur ir otrs tāds mazs lodziņš ar skatu uz Jāņkalniņu, caur ābelēm, gar jāņogu krūmiem.

Es pieļauju, ka ļoti daudzi darbi, pa to lodziņu vakarā skatoties, ir uzrakstīti, jo putnu dziesmas, dzīvnieki, meža zvēri, kas ir staigājuši cauri pagalmam, radijuši savu noskaņu. R. Blaumanim mīļākā vieta bijusi 100 soļu taka, kur viņš staigājis, elpojis, baudījis putnu dziesmas un mežu.

Maira Valtere. Kā šī vide palīdz saprast R. Blaumaņa darbus?

K.L. Lejas aka ir bijusi tur, kur tās mitrās pļavas un līdz ar to ūdens bijis tīrāks, avotaināks, bet pirts aka, kas ir pie pirtiņas dīķa, bijusi tādām vienkāršām vajadzībām. To visu Blaumanis ielicis stāstos. Daudzi darbi balstīti "Braku" vidē.

Par to vēsta mazie informācijas rāmīši pie katras ēkas, kur ir virspusīga informācija, bet ja kāds vēlas iedziļināties detaļās, tad ir muzeja darbinieki, ar kuriem runāt. Ar piedāvātajām muzejpedagoģiskajām programmām var iepazīt Blaumaņa darbus.

Brāļu Kaudzīšu memoriālais

muzejs "Kalna Kaibēni"

Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts "Kalna Kaibēni", LV-4122

DARBA LAIKS

Trešdiena – Svētdiena
10:00–17:00
No 15. maija līdz 15. oktobrim

1929. gadā dibinātais brāļu Reiņa (1839–1920) un Matīsa (1848–1926) Kaudzīšu piemiņas muzejs ir vecākais memoriālais muzejs Latvijā un 19. gadsimta 60.–70. gadu skolu vēstures piemineklis.

"Kalna Kaibēnos" Kaudzītes sarakstīja latviešu pirmo romānu "Mērnieku laiki" (1879) un skolotāju darba mūža gados izglītoja kopumā 1229 skolēnus. Rakstnieku dzīves laika mājas iekārtojums, Eiropas ceļojumu piemiņas lietas, sadzīves priekšmeti, kas saglabājušies līdz mūsu dienām stāsta par rakstnieku dzīvi un literāro darbību.

Vidzemes baltie ceļi ved uz "Kalna Kaibēniem"

Vai stāsts par Vidzemes personību muzejiem būtu pilnīgs bez "Kalna Kaibēniem"? Pirmais personību muzejs Latvijā, atklāts 1929. gadā un veltīts pirmā latviešu romāna "Mērnieku laiki" autoriem Reinim un Matīsam Kaudzītēm. "Kalna Kaibēnos" Vidzemes paugurainā ainava atklājas visā savā godībā, izrādot Piebalgai tik raksturīgos balto lielceļu vijumus. Arī Piebalgas muzeju apvienības "Orisāre" vadītāja Līva Grudule atzīst, ka, lai cik ļoti likumotie ceļi šķistu nepraktiski šodienas transporta līdzekļu vadītājiem, tie paver neatkarīgas ainavas krāšņumu, kas ir Vecpiebalgas pievienotā vērtība. Ceļi ir kā laikmeta liecinieki, pa kuriem braucot, iespējams iztēloties 19. gadsimta beigās "Mērnieku laiku" ainavu.

Mājas "Kalna Kaibēni" ir brāļu izlolots sapnis — izveidot skolu apkārtnes latviešu bērniem ar saimniecību un modernu dārzu, kurš iekopts pēc 19. gadsimta Eiropas modes tendencēm. To brāļi bija noskatījuši savos ceļojumos. Viņi bija vieni no pirmajiem Vecpiebalgā, kas apkārtnē izveidoja augļu dārzu ar dekoratīvi apgrieztiem kokiem, audzēja dārzeņus, augļus un ogas. Kaudzītēm bija tūkstošiem zemeņu stādu, kuru ražu pārstrādāja ievārījumos. Tie glabājās dzīvojamās mājas pieliekamajā kambarī.

Brāļu Kaudzīšu memoriālais muzejs "Kalna Kaibēni" ir vieta, kurā tradīcija satiekas ar laikmetīgumu. Savulaik tur bija dārza mājiņa instrumentu glabāšanai un īpaša vieta atpūtai dabā, skatu platforma, kuras vītņu kāpnes vijās ap ozolu. No tās bija iespējams saskatīt pat Gaiziņkalnu. Tagad muzeja darbinieki dārza mājiņu un skatu

Reinis un Matīss Kaudzītes. Cēsis, 19. gs. beigas. Jāņa Ozola foto.

platformu uzcēlušī no jauna. L. Grudule atzīst, ka katrā vietā, ko brāļi savos ceļojumos apmeklēja, viņi meklēja kādu kalnu, torni vai paaugstinājumu, kurā uzkāpt.

Vēsturiskās ainavas saglabāšanas jautājumā muzejā valda nostāja, ka jā saglabā viss, kas palicis no Kaudzīšu dzīves laika, kaut gan ainava mainās un koki izaug, tāpēc jautājums paliek atklāts: kas ir īsteni autentiska ainava un kā to saglabāt? Ja tāda, kā pirms 100 gadiem, tad būtu jāizzāģē un no jauna jāiestāda visi koki, bet tie vairs nebūtu brāļu Kaudzīšu stādītie. Uz vēsturisko ainavu var lūkoties senajos attēlos un skatu kartēs, sastingušā un nemainīgā veidā, bet ainava ir dabas daļa ar saviem likumiem, tā ir mainīga arī gadalaiku ritumā.

"Kalna Kaibēnu" apskats nebūtu pilnīgs bez apmeklētāju iecienītajām tēlnieka Krišjāņa Kugas veidotajām koka skulptūrām, tēliem no romāna "Mērnieku laiki" — Ķeņča, Pāvula un Pietuka Krustiņa, kas tapušas teju pusgadsimtu senā pagātnē un kļuvušas par neatņemamu muzeja dārza sastāvdaļu. Tās organiski iekļaujas kopējā muzeja stāstā un, spītējot laika apstākļiem un kaitēkļiem, tiek uzturētas un koptas. Ja apmeklētājs, ienākot "Kalna Kaibēnu" pagalmā, mazliet piemiedz acis un iztēlojas, ka uz muzeju pa baltajiem lielceļiem iets kājām vai braukts zirga pajūgā, tad rodas sajūta, ka tūlīt pretī iznāks romāna tēli un atklāsies visa "Mērnieku laiku" 19. gadsimta pasaule.

Intervija ar Piebalgas muzeju apvienības "Orisāre" vadītāju Līvu Gruduli, Brāļu Kaudzīšu memoriālajā muzejā "Kalna Kaibēni"

2021. gada 28. jūlijā. Intervē **Liega Piešiņa**.

Liega Piešiņa. Ar ko sākas muzejs?

Līva Grudule. Ar brāļiem Kaudzītēm. Ar Reini un Matīsu Kaudzītēm.

L.P. Bet ja mēs runājam ainaviskā vidē?

L.G. Ar Piebalgas baltajiem lielceļiem, pa kuriem jāatbrauc, jo tie ceļi ir Piebalgas sastāvdaļa. Varbūt citos Latvijas novados tas nav tik būtiski, bet šeit tas vienmēr ir būtiski gan filozofiskā, gan praktiskā nozīmē. Līdz muzejam var nonākt pa lauku ceļu, kas ir ainaviska vērtība. Stipri līdzīgi tas bija arī brāļu [Kaudzīšu] laikā, izņemot to niansi, ka tas ceļš, kas šobrīd ved uz "Kalna Kaibēniem", tur nemaz nebija. Ceļš bija citā vietā, bet jādomā, ka tieši tāds pats.

L.P. Vai nākas daudz domāt par šāda ceļa plusiem un mīnusiem?

L.G. Mums pat nevajag domāt. Tā ir mūsu ikdiena. Pluss ir

Kalna Kaibēni, 20.gs. 30. gadi.

Piebalgas muzeju apvienības "Orisāre" vadītāja Līva Grudule.

tāds, ka ceļš ir ainavas sastāvdaļa. Nelaime ir tā, ka ceļa kvalitāte neatbilst mūsdienu pārvietošanās līdzekļiem. Ja Reinis gāja kājām, bet Matīss bija pirmais Vecpiebalgas velosipēdists, tad viņiem ar to nebija tādu grūtību, kā tās ir mūsdienās cilvēkiem, braucot ar mašīnām.

L.P. Kā brāļu Kaudzīšu laiks sadzīvo ar mūsdienām?

L.G. Tas, kā tam vajadzētu būt, šobrīd vairs nekad nebūs iespējams. Ainava nav ļoti transformējusies, tomēr ir kaut kādas nianse ar jaunbūvēm, ar kokiem, kas ir izauguši un aizauguši tur, kur agrāk nav bijuši. Līdz ar to muzeja teritorija ir šai pus žoga. Dārzs. Muzeju stāvlaukumi. Apmeklētājs to stāvlaukumu nespēj atrast ceļā uz muzeju. Un tad ir brīdis, kad jāsabalansē vīzija, kā būtu bijis jauki pirms 100 gadiem, un kāda ir šodienas praktiskā vajadzība. Un līdz ar to mēs ļoti daudz ko darām, lai cilvēkiem būtu ērti.

L.P. Viesi dažkārt saka: "Mēs zinām, kā ir jābūt!" Kā jūs ar šiem padomdevējiem tiekat galā?

L.G. Mūsu misija ir skaidrot, rādīt un izstāstīt. Nav nevienas pareizās receptes. Katram jau var būt sava versija, kā tam vajadzētu būt, bet galu galā, ja mēs runājam par "Kalna Kaibēniem", tas, ko mēs šeit redzam, ir pamatojums, kādēļ tas ir tieši tā un ne citādāk. Kādēļ ir dārza mājiņa? Tā ir kopš Reiņa un Matīsa Kaudzīšu laikiem. Viņu jaunievedums Piebalgas lauku sētā ir šāda ārzemju ceļojumos

noskatīta dārza mājiņa un vēl vairākas tādas mazās arhitektūras formas. Jāņem vērā konkrētās personības, jo ir skaidrs, ka mēs šeit tādu vidi, kāda bija viņu dzīves laikā, parādīt nevaram. Kaut vai tādēļ, ka vairākas būtiskas ēkas vairs nav. Pēc Otrā pasaules kara ir pazudušas no zemes virsas viena no šādām ēkām, kas ļoti būtiski izmainīja ainavu — rija. Tā bija milzīga ēka. “Kaibēni” izskatījās citādāk. Bija kūtiņa mājas priekšā, mājas galā. Un līdz ar to mēs te nevaram runāt par Brīvdabas muzeja filiāli memoriālajā muzejā. Mēs cenšamies pieturēties pie tā, kas šeit ir iespējams. Lai gan, protams, tā skaistā vīzija, tieši “Kaibēnu” gadījumā būtu šī visa sēta ar to, kas tur iederas — ar izkopto dārzu utt.

L.P. Kā ir ar sazobi starp literāro tekstu un ainavu?

L.G. Brāļu Kaudzišu gadījumā tas, protams, ir ļoti interesanti. Sadarbībā ar novada tūrisma jomas speciālistu ir izveidots maršruts pa “Mērnieku laiku” vietām. Tas ir gan muzeja stāsts, gan tas, ko apmeklētājs redz, braucot pa ceļu uz muzeju. Vietas, kurās ir dzīvojuši romāna prototipi, ir interesanti apskatīties arī šobrīd, un to ir iespējams izdarīt. Viens no izcilākajiem piemēriem ir Oļiņu un Gaitiņu mājas, kas ir Iņešu pagastā. Tās atrodas tik tuvu viena otrai, ka, pat nezinot stāstu, var aizdomāties par “Mērnieku laikiem” un zemes dalīšanu. “Mērnieku laiki” radušies Vecpiebalgā. Ir būtiski, ka cilvēks var ieiet tajā istabā, kur brāļi ir strādājuši. Ir “Kaibēnu” skolas skolēnu atmiņas, kurās daži ar skaistākajiem rokrakstiem ir Kaudzišu romāna rokrakstus pārrakstījuši.

L.P. Kā ir ar šo dārzu? Šeit bija 1200 zemeņu stādi.

L.G. Jā, tas apjoms viņiem ir bijis ļoti liels. 2006. gadā nodibinājām Piebalgas muzeju apvienību un mums visiem bija skaidrs, ka atjaunosim “Kaibēnu” dārzu. Un to mēs arī sākām ar projektu finansējumu piesaisti līdz brīdim, kad sapratām, ka ar diviem cilvēkiem muzejā mēs varam tikai kampaņveidīgi sastādīt kokus, bet lielos projektus realizēt ir nereāli. Kaibēnu dārzs prasa dārznieka darbu gada garumā no rīta līdz vakaram, jo tieši tā strādāja Matīss. Viņam bija cilvēki, kas palīdzēja. Ir zināmas ābeļu šķirnes, dažas mūsdienās nav atrodamas, bet mēs vismaz cenšamies tās dārza aprises saglabāt, piemēram “Atmiņa stūrīša” vietu. Atjaunojam ābelītes, jo tad, kad brāļi Kaudzītes ienāca “Kaibēnos”, tas bija kails kalns ar diezgan nolaistu saimniecības ēku, kurā viņi iekārto skolu.

Un pirmais darbs, ko viņi izdarīja — apzaļumoja vidi. No sākuma tas bija vienkārši — no meža atnesa kādus kociņus un iestādīja. Lielais ozols ir pirmais iestādītais koks. Eiropas ceļojumos viņi noskatīja cipreses un dažādus augus, kas lielākoties šeit neiedzīvojās, bet kaut kas no tā palika. “Atmiņu stūrīti” tādu, kādu Matīss bija to izkojis, tad tās egles, kas tur ir šobrīd lielas un iespaidīgas (viņa stādītas), būtu jācērt nost un jāiestāda vietā jaunas un jācērp viņas apaļās formās, kā tas bija Matīsam. Ir saglabājušās fotogrāfijas no tā laika. Mēs labi apzināties, ka tāda stila dārzu uzturēt nevaram un respektējam to, ka šeit ir svarīgs katrs Matīsa stādītais koks, kamēr vien viņš aug.

L.P. Jums bieži jāsauc arboristi?

L.G. Ik pa laikam ir. Protams, ka šobrīd jau gandrīz īpaši vairs nekas neapdraud, bet tur bija gan vecas kastaņas mājas priekšā, gan lielā apšu rinda. Matīss stādot, noteikti nepadomāja par to, kas notiks pēc tam, jo daži koki bija piestādīti ļoti tuvu ēkām.

L.P. Ko jūs savā darbā uzskatāt par lielāko šķērslī, problēmu ainavas kontekstā?

L.G. Nav problēmas izdomāt un saprast, kā šeit visam būtu jāizskatās, jo ir gana daudz fotogrāfiju un aprakstu, daudz dažādu fiksāciju par to, kāds dārzs ir izskatījies. Stāsts ir par reālo ikdienas

Kalna Kaibēnu dārzs, 20.gs. 30. gadi.

darba spēku. Jo ar projekta līdzekļiem var piesaistīt līdzekļus konkrētām lietām, bet ikdienā tai ir jābūt komandai, kuras Piebalgas muzejos nav. Šeit konkrēti ir viena apkopēja un viens muzeja speciālists. Un tas viss, ko apmeklētāji redz, ir kolēģu darbs, ko viņi ir varējuši izdarīt. Tas ir viens zāles plāvējs. Tāda ir tā reālā situācija un to ir ļoti grūti kādam pateikt.

L.P. Brāļi Kaudzītes bija mācījušies kā veidot ainavisko vidi? Kāpēc viņiem gribējās savu ainavu veidot un izveidot tādu, kādu viņi to redzēja?

L.G. Es domāju, ka viņu gadījumā ļoti liela ietekme ir Eiropas ceļojumiem, jo tur viņi izstaigāja, uzkāpa visās virsotnēs, kuras tajā laikā bija pieejamas. Tas viņus iedvesmoja. Un viņi brauca ceļojumos, būdami savā būtībā arī kā tautas izglītotāji. To viņi mācīja saviem skolas bērniem, ka pie mājas jāveido koku stādījumi, ka var izlikt putnu būrīšus dārzos, un tādas detaļas ir ļoti daudz un droši vien pamatu pamatā tās nāk gan no ceļojumiem, gan no vispār tā, ko viņi tajā brīdī ir lasījuši, no viņu pašizglītības.

L.P. Kāda ir vīzija? Kāds šis muzejs būs, piemēram pēc gadiem 20?

L.G. Nu jā, ar šo jautājumu ir ļoti interesanti, tāpēc ka tas ir memoriālais muzejs, tāds, kāds tas ir kļuvis to mūsu iespēju robežās, ko mēs varam izdarīt. Iedzīvināt brāļu Kaudzīšu laiku, ņemot par izejas punktu to brīdi (20. gs. 20. gadu sākumu), kad ir iekārtota baltā zāle un viss ir savās vietās, dārzs ir sakoplojis — tā ir tiešām tāda ideālā vīzija. Bet ir vēl otra iespēja. Un tā otra iespēja ir mazliet sarežģītāka, bet par to es arī esmu diezgan daudz domājusi — tās ir brāļu, un jo īpaši Matīsa Kaudzītes, personība. Viņi kā novatori, kā

tie, kas ne tikai ievieš ko modernu, bet iet savam laikam pa priekšu. Ja domā par šo virzienu, tad arī būtu iespējams ļoti daudz interesantas lietas darīt. Tā ir tāda, "kā būtu, ja būtu", modelēšana, bet var būt, ka tas kaut kādā veidā ir iespējams. Varbūt ne visā. Tā ir tāda lieta, par ko būtu vērts domāt. Mums īstenībā arī jāsaka tā, ka reālā situācija mazliet uz to virza, jo vienmēr ir bijis skaidrs, un uz to mēs cenšamies, ka tas, ko mēs redzam iekšā telpās, ir memoriāls, tas ir vienīgi tas, kas šeit ir bijis lietots un piederējis brāļiem Kaudzītēm, un nekādas tipoloģiskās lietas te nav, bet tas ir tikmēr, kamēr tie ir muzeja priekšmeti, bet tad, kad sākas tādas lietas, kā piemēram, apkure, kas šobrīd vairs tādā veidā, kāda tā bija, nav iespējama gan no ugunsdrošības viedokļa, gan visādiem citādiem aspektiem. Ko tad iesākt, lai to ēku tomēr saglabātu, lai viņā varētu nodrošināt ilgtermiņā labu mikroklimatu? Un tad ir tas, ka var skatīties, ko tad Matīss darītu tādā situācijā. Un ļoti iespējams, viņam būtu ļoti alternatīva un moderna apkure, ja vien tās būtu viņa iespējas. Tas ir viens no tādiem piemēriem.

L.P. Un ainaviskā ziņā?

L.G. Ainaviskā ziņā. Tas varbūt ir arī sarežģītāk, jo mums īsti nav tādu iespēju, bet vienalga — tam noteikti ir jābūt dārzam ar kaut kādām niansēm, kas ir bijušas tajā vecajā dārzā, drīzāk protams, tas būtu ļoti liels atvēršiens to dārzu izveidot tādu, kāds tas ir bijis tiešām, ka dabā varētu saskaitīt tos 1000 zemeņu stādus un dažādās ābolu šķirnes. Un spēt to vēl arī realizēt un dzīvot to pilno ciklu, kādu brāļi Kaudzītes dzīvoja.

L.P. Kā ir ar to torni?

L.G. Tas tornis arī ir viena lieta, kas šobrīd ir tāda, ko nevar nepamanīt. Bet tā nu reiz ir tā izšķiršanās, uz kuru ir iets apmēram piecpadsmit gadus noteikti. To tornīti, par tornīti to grūti nosaukt — platformu, pakāpienus —, kādu bija izveidojis Matīss Kaudzīte šajā vietā, izveidot nekādi vairs nav iespējams, jo tas, pirmkārt, bija izveidots ap koku, kas tur auga. Koka tur vairs nav. Tas ir savu mūžu nodzīvojis. Tas noteikti ļoti labi iederētos, ja šis būtu tāds īsts brīvdabas muzejs. Mēs tur redzētu tādu nelielu slietenīti ar kāpnītēm, kurā kāpt būtu diezgan nedroši. Tas arī droši vien būtu ļoti jāskaidro, kādēļ tas ir tā. Laika gaitā tas tornītis ir transformējies vairākas reizes, bet vienmēr viņš ir atradies tur, jo Matīsa veidotaais diezgan ātri arī beidza savu pastāvēšanu. Sabojājās, sapuva koki. Tad nāca nākošais — muzeja, jo, kā zināms, muzejs šeit ir visu laiku no 1929. gada. Tad tika uzbūvēts nākamais, kas bija nedaudz lielāks, nedaudz ērtāks, tā, ka tajā var arī mazliet pakāpties augstāk. Un pēc tā bija vēl nākamais. Un ir dažas lietas, kas no vienas platformas nākamajā turpinās — stāvās neērtās kāpnes, piemēram. Bet tas torņa stāsts šobrīd vairāk ir tiešām par brāļiem Kaudzītēm un viņu ceļojumiem, jo ir fakts, ka savos ceļojumos viņi ir uzkāpuši visos torņos, kas tajā brīdī viņu ceļā gadījās, sākot ar Eifeli, kas tika atklāts tieši tajā gadā, kad viņi bija savā pirmajā Parīzes ceļojumā. Un pasaules izstāde bija viens no šī ceļojuma mērķiem, kur viņi pavadīja apmēram desmit dienas, iepazīstot visu sīki un smalki, tai skaitā arī Eifeli, pamatīgi un smalki to aprakstot, sākot ar konstrukcijām, beidzot ar liftu, ko viņi sauc par uzvelkamo istabiņu, utt. Un šis ceļojums viņus tik ļoti iedvesmo, no sākuma viņi Parīzē ir divi. Nākamajā reizē viņi brauc uz Parīzi mazliet lielākā kompānijā — līdzī ir arī Matīsa Kaudzītes sieva Līze un Vecpiebalgas skolotājs Sliede.

Un viņi atkal dodas uz Eifeli, un atkal ir tas pats, lai gan viņiem bija vēl daudz plānu citām valstīm, kur ceļot. Bet ne tikai Eifelis, īstenībā, lasot šīs te ceļojuma piezīmes, ir tas, ka jebkurā vietā, kur vien viņi ir varējuši pacelties kaut kur augstāk virs zemes, viņi ir kāpuši, rāpušies uz skaistajām skatu vietām Alpos un jebkur citur — Šveicē, Somijā. Tādēļ arī šī te skatu platforma tādā ļoti vienkāršā izpildījumā galu galā parādījās arī šeit, "Kalna Kaibēnu" dārza stūrī, atkal kā viens no tādiem izglītojošajiem elementiem. Tajā brīdī, kad Matīss to uzceļ, ap to slaveno koku, noteikti tas skats ir bijis pārskatāmāks un tālāks. Ir redzams Gaiziņš. Šobrīd mēs varētu celt, cik augstu torni gribētu, tas mums neizdotos, tomēr mums bija vēlme, lai tas ir tomēr nedaudz augstāks nekā vēsturiskais, lai jel ko var redzēt, kaut vai to ainavu tālumā, kas arī ir svarīga.

L.P. Bet īstenībā tas ir arī gida stāsts.

L.G. Tā ir lieta, kas memoriālajos muzejos kopumā gan par ainavu, gan par visu pārējo ir ļoti būtiska.

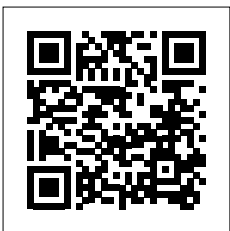
Katrīna Kūkoja. Kur muzejā mīt abu šo rakstnieku gars?

L.G. Matīsa gadījumā visdrīzāk tā patiešām arī būtu ārtelpa, ko es neteiktu par Reini. Tā ir mana, gadu gaitā izveidojusies, izjūta. Matīsu es patiesi ļoti saistu ar to dārzu un ar visu, kas ir ārpusē, jo iekšpusi, viņš to izdarīja, paveica, viņš tur dzīvoja, romānu viņi uzrakstīja, telpas iekārtoja, lietas nolika savās vietās, bet tā reālā dzīve Matīsam noteikti bija gan šeit, dārzā, tas ir fakts, gan arī visās viņa aktivitātēs, braucot uz Vecpiebalgu ar riteni utt. Galu galā, strādājot dārzā, viņš negāja gulēt diendusu iekšā telpās, mājā, bet tam nolūkam viņam bija šī te dārza mājiņa, kur viņš atpūtās un atkal cēlās. Tā kā Matīsu Kaudzīti droši vien varētu meklēt šeit.

Antona Austriņa memoriālais muzejs "Kaikaši"

Vecpiebalgas novads, Vecpiebalgas pagasts "Kaikaši", LV-4122

DARBA LAIKS

Trešdiena – Svētdiena

10:00–17:00

No 15. maija līdz 15. oktobrim

Vecpiebalgas Kaikašu ciems ir 19. gadsimta zemnieku un amatnieku sētu saglabāta apbūve. "Kaikaši" ir rakstnieka Antona Austriņa (1884–1934) dzimtās mājas. 1990. gadā tika atklāts piemiņas muzejs, kur var iepazīties ar A. Austriņa personību un literāro mantojumu. Muzejā apskatāma rakstnieka meitas Mudītes Austriņas (1924–1991) 20. gadsimta otrajā pusē tapusī dažādu tautu un valstu saules atveidu kolekcija.

Kopienas muzejs

Antona Austriņa memoriālais muzejs "Kaikaši" Vecpiebalgā ir īpašs ar to, ka tas atrodas tradicionālā Piebalgas ciema apbūvē, kurā savulaik bijušas sešas mājas, sabūvētas cieši blakus viena otrai ar visām saimniecība ēkām. Ciems savulaik bijis pašpietiekams, jo šeit dzīvojuši visi iespējamie amatnieki, pat zārcinieks. Uz ciemu braukuši

Antons Austriņš,
20.gs. 30. gadi.

no tuvām un tālām vietām zirgus apkalt, miltus malt. Tas ir rakstnieka Antona Austriņa dzimtais ciems. Savu bērnību viņš aprakstījis kolorītajā atmiņu stāstu krājumā "Puiškans". Kaut gan stāstā "Kaikašu" mājas pārtapušas par "Skanuļiem" un kaimiņiem mainīti vārdi, tomēr tajā atrodami pietiekami daudz saskares punkti ar seno Kaikašu ciemu, ko muzeja speciālisti izmanto savos stāstos.

Vienā no mājām atrodas muzejs, pārējās pielāgotas 21. gadsimta prasībām. Muzejam pieder viena ēka ar nelielu piegulošo teritoriju (0,6 ha). Ir sajūta, ka, ienākot muzeja teritorijā, atveras portāls uz simt gadu senu pagātņi. Piebalgas muzeju apvienības "Orisāre" vadītāja Līva Grudule atzīst, ka šis ir viens no savpatīgākajiem apvienības muzejiem,

jo tajā visspilgtāk atklājas Piebalgai raksturīgais ciematu veids, kurš saglabājies. Par "Kaikašu" mājas autentiskās vides saglabāšanu muzeja speciālisti rūpējas īpaši, lai tajā jaunās pasaules reālijas ienāktu pēc iespējas mazāk: mājas priekšā ir krāšņi latviskas flokšu dobes, bet mājas otrā pusē — daži vecie ērkšķogu krūmi.

Muzeja ainavu ietekmē tuvējie kaimiņi, viņu dzīves ritms, vēlmes attīstīt un labiekārtot savu privāto telpu. Muzeja speciālistiem ar to jārēķinās. Vienā no mājām šobrīd atrodas muzejs, pārējās turpinās ikdienas dzīve. Muzejam izveidojusies cieša sadarbība ar ciema iedzīvotājiem, viņi dzīvo ar apziņu, ka tas ir viņu muzejs un kopiena. Kopīgi veidotajā seno izšuvumu izstādē piedalījās viss ciems, ceļot ārā no savām pūra lādēm vecmāmiņu un vecvecmāmiņu darinājumus.

A. Austriņam kaimiņos uzaudzis komponists, Latvijas Nacionālās operas pirmais direktors (1919-1922), daudzu solo dziesmu autors Jānis Zālītis (1884-1943). Muzeja speciālisti pēdējos gados veltījuši vairākas izstādes komponista daiļrades atspoguļošanai. Ciemā dzīvo A. Austriņa muzeja speciāliste, kas pārzina ciema vēsturi un rūpējas par iedzīves saglabāšanu. Viena no mājām pieder Piebalgas mākslas skolas direktorei, ar kuru ciešā sadarbībā muzejā veidotas mākslas skolas audzēkņu darbu izstādes. Kaimiņi, jūtas kā daļa no muzeja, izjūt atbildību un lepnumu par kopīgo darbu. Ja Kaikašu ciemā kāds apmeklētājs nomaldās, satiekot kādu no kaimiņiem, viņam tiks parādīts īstais ceļš uz muzeju.

"Kaikaši" piesaista ar savu unikalitāti un vienkāršību, šeit nav nekā samākslota, nekā tāda, kas nebūtu iederīgs. Līva Grudule atzīst, ka, skatoties tālākā nākotnē, cer, ka kādreiz ciemā atgriezīsies amatniecība, kas padarītu ciemu par mūsdienīga eko-projekta daļu, kurā katrs piedalītos ar savu pienesumu. Šāda muzeja koncepcija un darbība būtu interesanta ne tikai vietējā, bet arī starptautiskā mērogā.

Intervija ar Piebalgas muzeju apvienības “Orisāre” vadītāju Līvu Gruduli Antona Austriņa memoriālajā muzejā “Kaikaši”

2021. gada 28. jūlijā. Intervē **Liega Piešīņa, Antra Medne.**

Liega Piešīņa. Kā te ir ar tiem māju puduriem un to atrašanās vietu Austriņa dzīves laikā? Cik tas ir tipiski Vecpiebalgai?

Līva Grudule. “Kaikaši” un Austriņa mājas — tā ir tā vieta, kur var braukt skatīties Piebalgu, jo vēl aizvien tās mājas puduru aprises ir redzamas dabā. A. Austriņa memoriālais muzejs ir viņa dzimtajās mājās, bet līdzās ir mājas, kas tajās vietās ir bijušas arī Austriņa dzīves laikā, tikai ar to atšķirību, ka senāk tas bija “Kaikašu” ciems jeb māju puduris, kas ir ļoti raksturīgs Vecpiebalgai, kur viensētas ir retums. Visas mājas ir ar vienu nosaukumu un atšķirīgiem priekšvārdiem — “Mazkaikaši” vai “Lejas Kaikaši”, vai ar jebkuriem citiem nosaukumiem: kalni, lejas, viņpus, aiz. Par “Kaikašiem” A. Austriņš lieliski rakstījis darbā “Puiškans”, kas ir Piebalgas grāmatu grāmata. Tur viņš “Kaikašus” nosaucis par “Skanuļiem”, bet tas jau nemaina būtību, jo tas ir fakts, ka tajā māju pudurī ir bijis

Antona Austriņa mājas, 20.gs. 20. gadi.

Piebalgas muzeju apvienības “Orisāre” vadītāja Līva Grudule.

viss iespējamais. Kā viņš raksta, ka uz “Skanuļiem” brauca malties un kalties. Te bija kalējs. Te bija dzirnavas. Galu galā te bija arī zārcinieks. Katrā mājā kāds amats. Noderīgas lietas. Un tādēļ arī šobrīd, kad šeit ir muzejs, bet pārējās mājās dzīvo cilvēki, vienalga tas viss pudura apjoms ir nojaušams un saprotams. Šeit ir svarīgi, ka mājas ir dzīvas. Lai gan tur nedzīvo ne zārcinieks, ne kalējs, tomēr tā dzīve šeit norit stipri līdzīgi, kā tas ir bijis Antona Austriņa laikā.

L.P. Kopējā platība ir 0,6 ha. Tas, protams, salīdzinot ar 40 vai 50 ha, ir ļoti maz. Skatoties pa vienu logu mums ir ļoti skaista pļava ar visu nopļauto zāli, savukārt otrā pusē — baltas ķieģeļu mājas. Un kā ir ar ainavu apkārt?

L.G. Tā ir reālā situācija, bet arī senāk tā nav bijusi īpaši atšķirīga. “Kaikašos” pieturamies pie autentiskā, tā, ka te ir flokši un senās puķes tur, kur viņas varētu būt bijušas, un vecā aka ir vēsturiskajā vietā.

L.P. Ir vēlme atjaunot seno laiku?

L.G. Tā ir tā ideālā lieta, ko pie iespējas ir jāizdara. Kā varam šobrīd, tā darām.

L.P. Šeit pat līdzās ir dzīvojis komponists Jānis Zālītis. Viņš nevar lepoties ar savu muzeju. Cik liela ietekme ir bijusi no A. Austriņa radiem, ka šeit tomēr ir izveidojies muzejs?

L.G. Tas, ka A. Austriņam “Kaikašos” ir muzejs, ir Antona Aus-

triņa meitas Mudītes Austriņas sapnis. Vispār viņai bija sapnis ne tikai par to, ka viņas tēva mājās būs tēva piemiņas vieta, bet viņa vēlējās izveidot pasaulē mazāko saulīšu muzeju. Šobrīd tā saucamajā "Kaikašu" melnajā ķēķī arī ir Mudītes saulīšu kolekcija. Skaidrs, ka muzejs šeit ir A. Austriņam nevis J. Zālītim. Tās jau ir tās jaušās nejaušības. Vienam dižgaram tas muzejs ir un citam viņa varbūt nekad arī nebūs.

L.P. Bet saistībā ar A. Austriņu?

L.G. Stāstot par A. Austriņu, tas stāsts par J. Zālīti tiek pieminēts arī visā "Kaikašu" kontekstā, gan arī tādā veidā, ka mēs veidojam mainīgās izstādes un stāstām arī par komponistu.

L.P. Austriņa laikā bija sešas mājas, tagad astoņas. Kāda ir šī kaimiņu līdzaspastāvēšana? Kā šie cilvēki uztver to, ka vietā, kur viņi dzīvo, kur viņi gribētu apakšbiksēs iziet ārā, ir muzejs, kur jebkurā laikā var piebraukt autobuss ar apmeklētājiem.

L.G. Tas ir ļoti organiski, jo ir kādas nianse, kas vienkārši ir jāievēro, gribot negribot. "Kaikašu" gadījumā pilnīgi noteikti kopiena atbalsta šo vietu un ir gatava sadarboties. Ja vienā gadā mums ir izšuvumu izstāde, tad "Kaikašu" ciema ļaudis izpurina savas pūra lādes. Šajā gadā ir Vecpiebalgas mākslas skolas bērnu

darbi. Skolas direktore dzīvo kaimiņos un viņa ir ļoti ieinteresēta.

L.P. Kas ir tas, ko var uzskatīt par lielāko problēmu muzejam saistībā ar ainavu?

L.G. Tas, ka šeit ir kaimiņu saimniecības. Apmeklētāji atbrauc uz laukiem un viņiem jābrauc caur svešiem pagalmiem, pa kūts aizmuguri. Ja tiek līdz muzeja stāstam, tad viss ir kārtībā. Nav tā, ka apmeklētājs uzreiz iebruc muzeja pagalmā. Var mazliet pamaldīties un aizbraukt pie kaimiņiem, bet tas jau nav nekas briesmīgs.

L.P. Var domāt, ka Waze tevi nepareizi aizvedis.

L.G. Kaimiņi parādīs, kur jābrauc. Par muzeja ainavu jādodomā konceptuāli un plānveidīgi. Tas koncepts ir diezgan vienkāršs — tas, kas redzama pa logu. Mēs cenšamies, lai tas ir Austriņa laika Vecpiebalgas lauku mājas garā. Lai tur neiekļūst kaut kādi svešķermeņi. Pie tā mēs piedomājam īpaši.

L.P. Kā ir ar to vīziju, kā būs šeit pēc gadiem 50?

L.G. Tā ir pilnīgi traka vīzija — "Kaikašu" ciemā atgriežas amatnieki. Vecajā mājas daļā svarīgi paturēt sajūtu, ka tu ienāc tajā senajā Piebalgā, kuru tu pat īsti vairs nevari nojaust. Austriņa māja, manuprāt, ir tā, kur, šajās pāris mazajās istabās, to visizteiktāk var redzēt.

Antra Medne. Vai ir saglabājušās kādas fotogrāfijas vai plāni no laika, kad Austriņi te ir dzīvojuši?

L.G. Tādā līmenī, kā tas ir "Kaibēnos", noteikti nē.

Antra Medne. Vai viņš savos darbos ir pieminējis ziedus, krūmus, ogulājus vai ābolu šķirnes, kādas ir bijušas "Kaikašos"?

L.G. Tie ir daiļdarbi un pret tiem būtu jāizturas kā pret daiļdarbiem. "Puiškanā" Austriņš "Kaikašus" nosaucis par "Skanuļiem" un visus kaimiņus pārdēvējis citos vārdos. Protams, kaut kādas nianšes ir, uz kurām atsaucamies un zinām, kas parādās sarakstē vai atmiņās, kā, piemēram, lielā ustoba vai mellais ķēkis, bet tā precīzi tomēr nav.

A.M. Vai ir bijis kāds precedents, kad ir jārūnā ar kaimiņiem par kārtību vai tīrību? Ja brauc ekskursanti pa vienam vai ar autobusu, ceļam līdz mājām jābūt tīram, un tur nevar atstāt traktoru vai netīros zābakus nolikt. Vai tādi jautājumi šeit tiek apspriesti?

L.G. Mums šādu gadījumu nav bijis, jo cilvēki ļoti labi saprot, ka viņiem kaimiņos ir A. Austriņa mājas. Droši vien, ka sadzīvē un ikdienā jau gadās visādi, bet tas ir tikai normāli.

A. M. Šī ir tā vieta, kur visstiprāk ir jūtams, ka viena māja blakus ir renovēta, otra ir uzcelta no jauna un ir sajūta, ka "Kaikaši" paliek tādi nemoderni. Kāds cenšas vidi uzlabot ar augiem un kokiem, kādi šobrīd — 21. gadsimtā Latvijā ir modē, un jāspēj noturēties pie senā, noturēt "Kaikašus" kā vēsturisku liecību, nedomājot par eiroremontu.

L.G. Grūtāk ir ar apstādījumiem, bet mēs ļoti konsekventi ievērojam vēstures diktētos likumus.

L.P. Kā tur bija ar to žogu?

L.G. Šeit ir bijis zedeņu žogs. Tas būtu jāatjauno, bet līdz tam mēs arī vēl neesam nonākuši.

A.M. Austriņam bija svarīgi norobežot savu dzīves telpu kaut vai ar zedeņu žogu?

L.G. Jā. Svarīgi, ka teritorijas tomēr ir norobežotas. Lai cik draudzīgi mēs dzīvotu ar kaimiņiem, šī ir muzeja teritorija.

A.M. Vai ir bijusi doma, ka par visiem četriem muzejiem, kas ir "Orisāres" pakļautībā, varētu uzrakstīt grāmatu? Ir saglabājušās vecās fotogrāfijas un dokumenti. Varbūt varētu izveidot kādu populārzinātnisku grāmatu, kur vēsturisko situāciju aprādīt

caur fotogrāfijām, caur dokumentiem, caur rokrakstiem, konkrēto cilvēku dzīvēm? Un runāt par cilvēkiem, kuri šeit apkārtnē dzīvojuši, bet kuriem muzeja nav un nebūs. Sadzīve un kultūra parādītos skaidrākā gaismā.

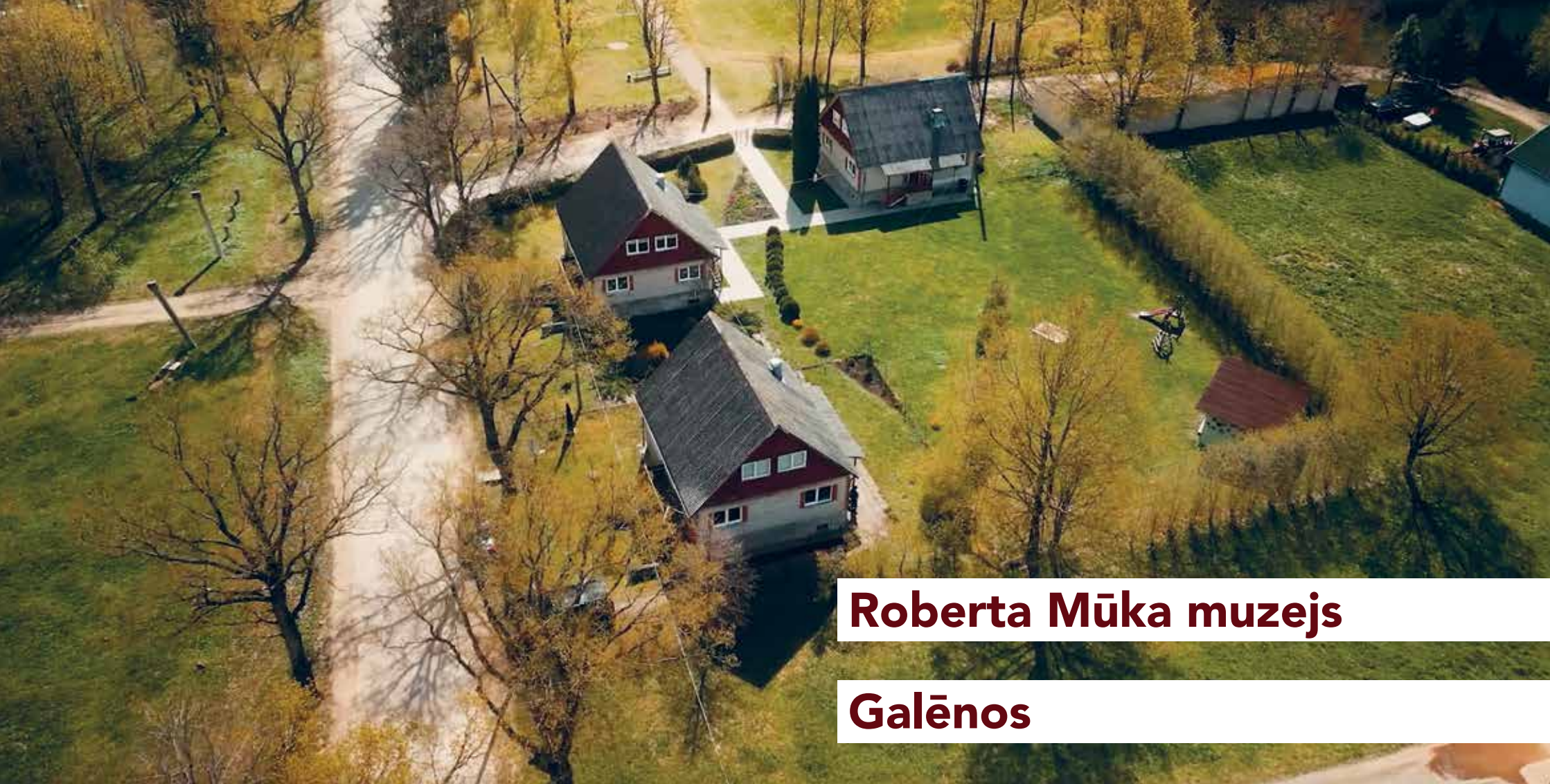
L.G. Tā noteikti nav viena grāmata. Mums ir trīs kapsētas, kurās dus ļoti daudz ievērojamu piebaldznēnu, līdz ar to tā tiešām ir ļoti apjomīga lieta, par ko varētu runāt, jo tā ir plaša tēma. Katra muzeja krājuma kolekcijas atšķiras — "Kaibēniem" ir detalizētāks krājums, "Saulrietiem" mazāks. Vecpiebalgā ir četri muzeji un daudz slavenu cilvēku, par kuriem varētu stāstīt: rakstnieki un komponisti, militārpersonas un atašeji.

L.P. Kura ir tā vieta, kuru Tu nosauktu par muzeja dvēseli?

L.G. Noteikti lielā istaba. Te es jūtu to neglazēto, neuzpucēto. Te nāk prātā Latvijas brīvvalsts laiks, tāda A. Austriņa bērnības garša. Pat ne garša, bet izjūta. Ar tādu ļoti lielu vienkāršību. Kā tādu es redzu arī A. Austriņu ar visu savu diženumu — gan garā, gan miesās.

Kaikašu ciema kopskats 20.gs. 20 gadi.

Roberta Mūka muzejs

Galēnos

Skolas iela 11a, Galēni, Preiļu novads, LV5311-

DARBA LAIKS

Pirmdiena – Piektdiena
9:00–17:00

2013. gadā izveidots filozofa un dzejnieka Roberta Mūka (īstajā vārdā Roberta Avena, 1923–2006) muzejs Galēnos. Muzeja ekspozīciju veido R. Mūka atraitnes Elzas Avens dāvinājums: darba kabineta iekārta, mēbeles, daļa bibliotēkas, fotogrāfijas, rokraksti, korespondence, mākslas priekšmeti, apbalvojumi, apģērbs, piemiņas lietas.

Roberta Mūka jaunais dienesta dzīvoklis

Trimdas rakstnieka un reliģiju pētnieka Roberta Mūka muzejs Galēnos 2023. gadā svin savu pirmo lielo jubileju — desmitgadi, kas sakrīt ar paša autora simtgadi. Galēni jeb Vidsmuiža, kā agrāk dēvēts šis ciems, ir R. Mūka piedzimšanas un atdusas vieta. Lielāko daļu sava mūža rakstnieks pavadījis trimdā — sākumā bēgļu nometnēs Vācijā, 1956. gadā absolvējis Briseles brīvo Universitāti, sākot ar 20. gadsimta 50. gadu otro pusi dzīvojis Ņujorkā, Amerikas Savienotajās Valstīs, kur bijis arī viens no radošās grupas “Elles ķēķis” biedriem un ieguvis filozofijas doktora grādu Fordemas universitātes juridiskajā skolā (*Fordham University School of Law*). Mūža nogalē, Latvijai atgūstot neatkarību, R. Mūks pārcēlās uz dzīvi Rīgā, kur pasniedza lekcijas reliģiju vēsturē Latvijas Kultūras akadēmijā un bieži apciemo Galēnus.

R. Mūka dzimto māju vieta mūsdienās atrodas privātīpašuma teritorijā. Rakstnieka tēvs Miķelis Avens bija pagasta valdes sekretārs-rakstvedis, kurš uz Galēniem pārcēlās kopā ar savu sievu Emīliju un dzīvoja pagasta piešķirtajā dzīvoklī. Rakstveži bija kā mūsdienu diplomāti, kuri regulāri pārcēlās no vienas dzīves vietas uz citu. Šī iemesla dēļ savus pirmos skolas gadus R. Mūks aizvadīja Dricēnos, bet savas ģimnāzista gaitas viņš turpināja Aglonas ģimnāzijā, vēlāk pārcēloties uz Rīgu, lai mācītos 1. Valsts klasiskajā ģimnāzijā. Biežā pārcelšanās R. Mūka dzīves laikā zināmā mērā sasaucas ar viņa tēva (rakstveža) likteni.

Galēnu pagasts atvēlējis vietu muzejam vienā no 80. gados triecientempos uzceltajām Līvānu tipa mājām. Tā agrāk piederējusi skolai,

Roberts Mūks pie savām dzimtajām mājām.
20.gs. 90. gadi.

kura šeit bija iekārtojusi internātu. Tur R. Mūks, kad viesojās Galēnos, nereti apmetās. Tāpēc nevar gluži tā teikt, ka muzeja ēkai nav saistības ar rakstnieku, kuram tā ir veltīta.

Sākumā grūti pieņemt, ka personību ar tik plašu domāšanas vērienu varētu ietilpināt tik mazā un muzejam netipiskā Līvānu tipa mājā, tomēr, iepazīstoties gan ar muzeja vadītāju Gitu Palmu, gan muzeja ekspozīciju, R. Mūka tēls tiek uzburts acu priekšā kā no pīpes dūmiem. Muzeja pievienotā vērtība ir turpat netālu, muižas parkā, iekārtotā “Filozofijas taka”, kura ļauj plašāk iepazīt R. Mūka darbos paustās filozofiskās idejas caur koka skulptūrām, ko veidojuši pieci jaunie tēlnieki: Haralds Gerts, Raivis Mežaks, Marta Purviņa, Irina Kunce, Sandris Sondars. Skulptūras ataino tiltu, zirgu, krokodilu, vardi, stārķi, eņģeli, gan daudz sarežģītākus abstraktus tēlus, kas iemiesojušies Haralda Gerta skulptūrās “Cilvēks-Olis”, “Cilvēks-Koks” un Martas Purviņas vides objektā “Filozofijas upe”.

Lai veiksmīgāk izietu šo taku, muzejs piedāvā īpašu interaktīvu ceļvedi “Soli pa solim Roberta Mūka Filozofijas takā”, ko sagatavojusi iepriekšējā muzeja vadītāja Marta Binduka. Ceļvedis veidots tā, lai iepazīstinātu ar konkrēto tēlu un tā simboliku saskaņā ar R. Mūka idejām, kam seko aktivitāte, kas rosina reflektēt par izlasīto un piedzīvoto.

Skolēna darbs
Roberta Mūka muzeja
simtgades izstādē.
2022. gads.

Vidsmuižas Romas katoļu baznīca.

Līdzās takai atrodas arī Vidsmuižas Romas katoļu baznīca tāda, kādu to savā bērnībā redzēja R. Mūks, tomēr pārējais ciemats līdz ar sovjetizāciju piedzīvojis lielas pārmaiņas — tipveida vienas ģimenes un daudzīvokļu mājas. Muzejs atrodas ciemata centrā. No vienas puses to apņem bērnu dārzs, kur siltās pavasara un rudens dienās dzirdamas bērnu čalas, bet no otras puses redzamas govju ganības.

Muzeja lielākais izaicinājums ir tā atpazīstamība un pamanāmība kā Latvijas kartē, tā pašā ciematā, un pat tad, kad apmeklētājs ir nonācis tik tālu, ka starp pārējām Līvānu mājām atrod īsto, nākamais sarežģījums ir ieejas atrašana. Šī iemesla dēļ 2023. gadā tika uzsākts projekts muzeja apkārtējās vides labiekārtošanai — ar pamanāma informācijas stenda izveidi.

Nepieciešami uzlabojumi pašas ēkas interjerā un eksterjerā. Ārpusē jūtama padomju laika dvesma, iekšpusē eiro-remonts, kas kopumā ir apsveicams, jo ļauj nodrošināt muzeja pamatfunkcijas, tomēr, lai attīstītu ekspozīciju un izstāžu darbību, būtu nepieciešama interjera modernizācija. Muzeja vadītāja Gita Palma intervijā atzīst, ka pārmaiņām jābūt radikālām, tādām, kas paustu R. Mūka brīvības garu. R. Mūka muzejs sper pirmos soļus, piesakot sevi kā

netradicionālu, filozofa pīpes dūmos ieslēpušos personības muzeju ar lielu nākotnes potenciālu, vienojot vietējo kopienu dažādos pasākumos un izstādēs, piesaistot tūristus no visas Latvijas, iekopjot un padziļinot izpratni par apkārtējo ainavu, kā tas redzams "Filozofijas takā". Muzejā radīta vieta nozīmīgām sarunām, pašatklāsmei un radošumam.

Atjaunotā zīme pie Roberta Mūka muzeja 2023. gada augustā.

Intervija ar Roberta Mūka muzeja Galēnos vadītāju Gitu Palmu

2023. gada 28. aprīlī. Intervē **Liega Piešiņa, Antra Medne, Katrīna Kūkoja**

Liega Piešiņa. Roberta Mūka muzejs Galēnos un ainaviskā vide. Muzeja māja atrodas "Līvānu tipa" mājā un stāsta par cilvēku, kurš ilgu laiku dzīvojis ārpus Latvijas. Māja, kur Roberts Mūks patiesībā ir viesojies. Kā Jūs raksturotu to ainavisko vidi, kas te ir apkārt.

Gita Palma. Blakus ir trīs Līvānu mājiņas, no kurām vienā šobrīd mitinās muzejs. Divās blakus esošajās mājās ir bērnu dārzs. Ir pēcpusdienas, kad mums aizmugurē aiz žoga ir bērnu čalošana, kuri slidinās no slidkalniņa. Pretējā ielas pusē ir neliela pļava. Iepriekšējā gadā, kad tikko sāku strādāt, bija ganos izvestas govīs. Nāk apmeklētāji uz muzeju, un viņi sveicinās ar govīm. Kad ir ziedošais ceriņu laiks, apkārt ir brīnišķīgi ceriņi. Kokos izaugusi māja ir nenolasāma savā vidē, ka tiešām šeit ir muzejs, ka šeit kāds dzīvo. Tā vide apkārt ir tāda, ka viņa muzeju sevī mazliet noslēpj. Redzams, bet neredzams.

L.P. Jūs esat saņēmuši finansējumu vides labiekārtošanai. Kā jūs pie tā nonācāt? Ko jūs ar to atvēlēto finansējumu darīsiet?

G.P. Nosacīti sakopšanai. Tas nozīmē informatīva banera uzlikšanu, kas vēstīs, ka šeit ir muzejs un atspoguļos muzeja pamatinformāciju: darba laiku, telefona numuru un nosacītu karti, lai

Roberta Mūka muzeja vadītāja Gita Palma.

varētu atrast muzeja ieeju. Tā ir vēl viena problēma. Apmeklētājs atrod Līvānu māju, bet tad seko jautājums: "Kur ir durvis? Kā mums tur nokļūt?"

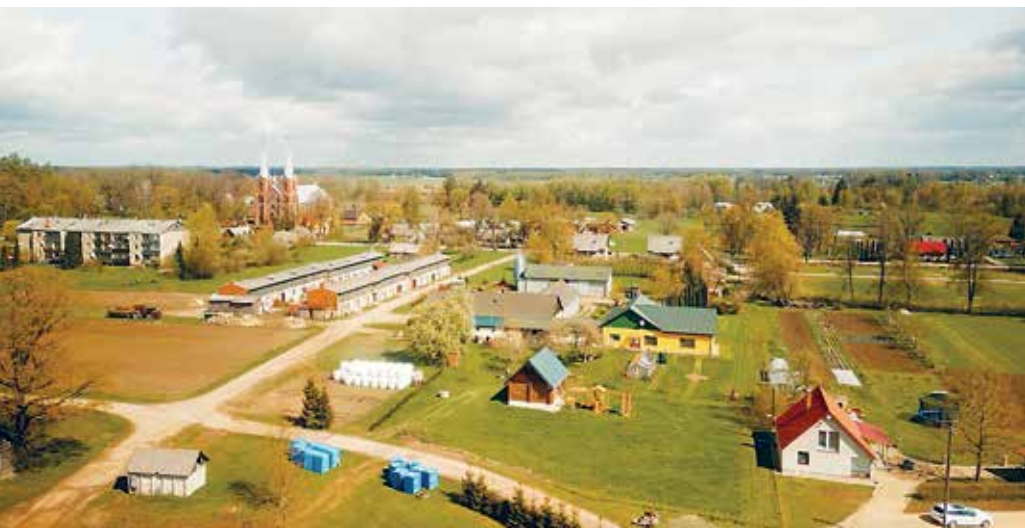
Tā vide, kas ir apkārt, viņa nenolasās. Šis finansējums nāca īstā laikā, kad muzejam ir 10 gadi, Robertam Mūkam — 100. Sava veida neliela dāvana mums pašiem, lai uzlabotu cilvēkiem iespēju atpazīt, ka šajā mājā izvietots muzejs. Pa šo gadu iepazīnu apkārtējo vidi, novadu, cilvēkus un apmeklētājus, kas nāk no tuvākām un tālākām vietām — gan no Latvijas, gan no ārzemēm. Pētīju, kas viņus uzrunā, kas viņus neuzrunā, ko mums ar šo māju iesākt.

L.P. Kas tas ir par finansējumu, ko jūs saņēmat?

G.P. Vidus Latgales novadu fonda finansējums, sadarbībā ar Līvānu un Preiļu novada pašvaldībām, mazo grantu konkursa finansējums. Katram pagastam bija dota iespēja. Mēs patīkam cilvēkiem. Kāpēc lai muzeju neatbalstītu? Jo pandēmijas laikā te bija klusums, gan ar projektu rakstīšanu, gan ar cilvēku apmeklētību. Tas ietekmē viens otru.

L.P. Ja kāds nīgrs apmeklētājs atnāk, ko jūs ar to iesākat?

G.P. Ja atnāk nīgrie apmeklētāji, kuri grib kaut ko ietekmēt ar savām sarunām, daļēji viņiem mēdz būt taisnība, piemēram, ka māju vajag nosiltināt. Gaidīsim kādu projektu un siltināsim māju.

Arī jumtu vajag nomainīt. Te ir tāda ekspozīcija, kāda ir bijusi izveidota līdz šim. Un tāda viņa šeit šobrīd ir palikusi. Ir kādi sīkumi, ko es pamainu un uzlaboju. Tie ir redzami tikai ilgtermiņā. Muzeja pirmajā stāvā ir izstāžu zāle, kur notiek laikmetīgās mākslas izstādes. Ir amatniecība, keramika, glezniecība. Skolēnu radošie darbi. Pirmo reizi ienākot man likās, ka sienas ir normālā krāsā. Labi, gleznas var uzlikt! Pēdējās divas izstādes veidojot, kas bija veltītas arī Roberta Mūka simtgadei, sapratu, ka pie pirmās izdevības zālei sienas tiks pārkrāsotas pelēkos toņos, jo māksla citādāk vienkārši pazūd.

Ekspozīcijas krāsas, kā tās var iedarboties uz apmeklētāju. Tur ir vēl tik daudz ko darīt, pilnveidot, modernizēt ar ekrāniem, skaņām, gaismām. Tas muzejs ir kā viegli iemigusi princese, kura jāpamodina. Varētu to nosaukt tā un arī apkārtējā vide izmainīsies. Muzejs paliks nolasāmāks. Man ir mazliet ķerta doma, ka muzeju nosiltinot, apmetumu uzlikt spilgti rozā ar kārtīgu spilgtas krāsas jumtu, lai parādītu, ka mēs te esam!

L.P. Izstāstiet arī par “Elles ķēķa” izstādīti.

G.P. Muzeja pirmajā stāvā ir informatīva izstāde par “Elles ķēķi”, kura ir aizsākta, kad es vēl te nebiju. Kā man stāstīja šī muzeja iepriekšējās vadītājas, ka ir šī doma “Elles ķēķa” informatīvo izstādi uztaisīt par pagaidu ekspozīciju. Tas nozīmē, ka tā ir sadarbošanās ar latviešiem Amerikā, kuri ir devušies turp trimdā. Viņu pēcteči. Un iegūt šo te trimdas dzejnieku darbus vai piemiņas lietas, no tā izveidot ekspozīciju, kuru var atnākt pie mums uz muzeju apskatīt. Pavisam nelielu, bet veltītu “Elles ķēķim”. Ņemot vērā arī to, ka Roberts Mūks bija viens no “Elles ķēķa” dalībniekiem. Viņam tas bija tuvs. Tā bija kompānija, kurā viņš varēja būt latvietis.

L.P. Ja mēs lasām, kāda ir muzeja darbības misija: “Popularizēt spilgtas un savdabīgas personības — Roberta Mūka garīgo mantojumu, līdz ar to padarīt daudzveidīgāku, interesantāku un saprotamāku Latvijas iedzīvotāju ikdienu”. Tas jau ir tas, kas ir bijis pirms tam. Kā Jūs pati redzat to, kādam muzejam vajadzētu būt.

G.P. Muzejam jābūt saprotamam, pamanāmam. Šobrīd ar Robertu Mūku ir tā, ka viņu zina tādos noteiktos burbuļos. Zina bibliotekāru burbulis, zina skolotāju burbulis, zina nosacīti muzejnieku burbulis. Un tad ir pārējie apmeklētāji, kuri, bieži ierodoties šeit ciemos, reaģē: “O, ir šāda persona! Kas viņš tāds ir? Kur var

dabūt viņa grāmatas? Vai ir kāds bukletiņš par viņu? Mēs neko nezīnām!” Tāda ir šī dzīvošana šādos burbuļos. Misija ir iziet ārpus tā burbuļa. Lai tas burbulis ir lielāks, kas aptver visus. Vai arī spridzinām to burbuli pušu, lai viņš iet vispār pa visurieni un ved šos te apmeklētājus klāt. Ir viens sapnis arī pārceļt muzeju meta vidē, digitālajā pasaulē, nodrošinot to, ka muzejs ir sastopams ne tikai fiziski, bet arī virtuāli. Un tiem Amerikas latviešiem, kuri varbūt uz Latviju nekad neatbrauks, būs redzams vismaz tādā veidā, virtuāli iepazīstams, ka tāds muzejs ir. Ir cilvēki, kas ir savstarpēji saistīti, bet var satikties ne tieši fiziskajā vidē, bet virtuālajā.

L.P. Kā ir ar takām?

G.P. Galēnos ir Robertam Mūkam veltīta Filozofijas taka, kurā var iepazīties gan ar viņa filozofiskajiem uzskatiem, gan dzejai veltītiem objektiem. Taku izejot, var atklāt, arī kaut ko sev jaunu, piemēram, kas ir Cilvēks-Olis, un kā to ir redzējis mākslinieks, kurš ir uztaisījis šajā takā skulptūru. Tur ir daudz dažādas koka skulptūras. Ar Preiļu novada tūrisma informācijas centru mums radās doma, ka šo taku varētu paplašināt, pievienojot tajā Latvijā esošos filozofus klāt. Ne tikai Roberta Mūka taka, kas paliek, bet tā kļūst par Filozofijas taku, piesaistot sev klāt vēl mūsējos, mūsu latviešus. Galēnos ir Roberta Mūka dzimtā māja. Tajā dzīvoklī, kurā viņš dzima, nekas nenotiek un to neviens neapdzīvo. Tā māja ir Galēnu pirmā pagastmāja. Šis dzīvoklis tika piešķirts viņa vecākiem. Viņi bija ciema

rakstveži. Tā kā rakstvežus pārceļ pēc tam tālāk, tā kā diplomātus, tad arī Mūks ceļoja vecākiem līdzī. Viss cikls ir noslēdzies. Mūks ir izceļojis pasauli. Bijis Amerikā, atgriezies atpakaļ Latvijā. Un galu galā apglabāts tepat, Galēnos.

L.P. Kā apkārtējie ļaudis iesaistās? Viņus interesē Roberts Mūks vai muzejs?

G.P. Vietējie mēdz nākt parunāties, viņus interesē izstādes, kas jauns muzejā. Interesē arī pētniecība. Un te ir tā doma — pamazām iesaistīt galēniešus, veidojot izstādes, kas sasaistās ar viņu emocionālo pasauli, kas ir viņiem tuvas. Patlaban Roberta Mūka muzejam ir 10 gadu jubilejai veltīta izstāde, kuras darbus ir veidojuši Galēnu pamatskolas skolēni un Preiļu mākslas skolas audzēkņi.

L.P. Kas ir tas, kas sagādā vislielākās problēmas?

G.P. Muzejā esam divas — vadītāja un krājuma glabātāja. Uz mums ir visi pienākumi. Iztīri māju, sagaidi apmeklētāju, sakārto dokumentus, sakārto krājumu, uztaisi esības pārbaudi, uztaisi pasākumu, visu pēc tam sakop. Saliec pa plauktiņiem. Un dzīve atkal iet uz priekšu. Un tad ir visas idejas, kurām tu netiec klāt. Ja arī mēs tiekam līdz tai domai, tad nākošais ir finansējums.

L.P. Jūs jau neesat Robertu Mūku satikusi?

G.P. Nē, Robertu Mūku gan man nav nācies dzīvē satikt. Es apskaužu galēniešus, kuri ir satikuši viņu dzīvē. Man ir mākslas un teoloģijas izglītība un būtu interesanti parunāties ar Robertu Mūku par

kaut kādiem dzīves uzskatiem, jo dažkārt, palasot gan viņa filozofiju, gan grāmatas, mums ir līdzīga domāšana. Roberts Mūks ir mans ceļš uz Latgali. Viņš bija tas, kā es tiku laukā no Rīgas. Tik ļoti ilgots sapnis! Viņš joprojām ir neatklāts. Katru reizi arvien vairāk atklājas, lasot, kaut ko papētot, darot uz priekšu. Vai tas būtu pasākumam, vai izstādei topošajā materiālā. Izdomāju, ka man vēl vajag, visam pa vidu, studēt, man ir māja, kurai 30 gadus normāli nekas nav darīts, ir muzejs, tad es vēl pa vidu gleznoju. Četras lietas. Un uz visām pusēm enerģija ir jāsadala četrās daļās. Kurai daļai no tām un cik tiek. Un tad ir šis te Roberts Mūks. Es mūku uz Latgali.

L.P. Kas ir muzeja pamatapmeklētājs.

G.P. Tie ir gan vietējie, gan pieteikti, gan vienkārši uzrodas cilvēki, kuri svētdienas pēcpusdienā zvana: “Mēs ieraudzījām kartē, ka ir Mūka muzejs, vai mēs varam apmeklēt?” Jā, varam! Jo ir tāda iespēja, jo mēs ārpus darba laika labprāt uzņemam apmeklētājus. Muzejs ir arī bez maksas. Dažkārt mums ir ļoti neparedzēti apmeklētāji, kas ir atbraukuši šurp uz kapu svētkiem. Un viņi saka: “Mēs Galēnos neesam bijuši ļoti daudzus gadus un tad skatāmies, ka te ir muzejs. Mums viņu vajag!” Vai tas ir Preiļu novada apmeklētājs, vai tas ir no blakus novadiem. Mums iekļīst no otra Latvijas gala, iekļīst no ārzemēm. Tas ir tik ļoti nejauši un nenosakāmi, tā ka paredzēt to, kāds būs mūsu apmeklētājs ir gandrīz neiespējami. Pirms pandēmijas esot bijis tā, ka braukuši tūrisma autobusi ar pensionāriem.

L.P. Kurš jums ir mīļākais priekšmets muzejā?

G.P. No Roberta Mūka mīļākais priekšmets ir laikam uz galda — tabakas trauks. Stikla trauks ar vāciņu virsū. Paceļot to vāciņu ... viņš vēl smaržo pēc tabakas. Tas palīdz noķert to Mūka esenci vairāk. Laikabiedri stāstīja par to laiku, kad viņš strādāja Latvijas Kultūras akadēmijā. Pēc tabakas dūmiem varēja pateikt, vai Roberts Mūks jau ir darbā vai nav.

Katrīna Kūkoja. Ko Roberts Mūks raksta par cilvēka attiecībām ar vidi?

G.P. Roberts Mūks un domas par vidi. Esot Amerikā, viņš domāja par vidi un ekoloģiju. Ir darbi un dzejoļi, kur viņam parādās tādas domas par cilvēka skrējieni par to the bigger the better, kas īpaši izteikts, jo vairāk, jo labāk, patēriņa kults. Un kā viss apaug ar asfaltu, bruģi, tas viņam riebās. Ka labāk ir zāle un govīs. Viņam

ir arī dzejoļi par govīm. Un es atkal atgriežos pie govīm. Govis ir fascinējoši dzīvnieki.

K.K. Kā Roberta Mūka personība sadzīvo ar šo Līvānu māju?

G.P. Muzejs ir Līvānu mājā, kura ir celta 90. gadu sākumā. Roberts Mūks esot bijis cilvēks, kurš īpaši noteikumiem nesekoja, un tāds diezgan relaksēts un paškritisks par savu dzeju, tas ir raksturīgi māksliniekiem. Ja tu esi mācījies teoloģiju un filozofiju, tad tas paškritisms ir ļoti augsts un tad tā Līvānu māja un Roberts Mūks varētu arī tīri labi saderēt. Bez noteikumiem. Kāpēc lai nebūtu Līvānu mājā? Tai tāds savdabīgums piemīt. Muzeji mēdz būt pilīs, mēdz būt kultūras namos vai pagrabos. Tad esam mēs, kas esam Līvānu mājā. Ir savi plusi, ir savi mīnusi.

L.P. Pastāstiet par saikni, ka viņš te bija jau tad, kad te vēl bija internāts.

G.P. Šajā mājā, kurā tagad ir muzejs, bija skolai bibliotēka, mājturības telpa un internāts. Tad, kad Mūks ir viesojies Galēnos, kaut kur vajadzēja palikt. Ir stāsts, ka viņš ir palicis šajā Līvānu mājā.

Antra Medne. Kas rūpējas par apkārtni ap muzeju?

G.P. Ap muzeju ir pavisam maza teritorija, kā smejos, no krūmiem, līdz bērnu dārza žodziņam. Krūmi ir ceriņi, kuri zied pavasaros. Tad zāle izaug vasarā un kādam jānopļauj. Galēnu

pagasts iet talkā ar vides sakopšanu. Ir arī, kad mēs pašas ar krājuma glabātāju satīrām apkārt, ja tās ir lapas. Notīrām sniegu. Galēnu kapsētā ir Robertam Mūkam atdusas vieta, to apkopjam. Latvietis un kapiņi, tās ir divas neatņemamas lietas.

A.M. Kas ir autors skulptūrai "Pīpe"?

G.P. Pie muzeja ir skulptūra, kurā ir redzama rociņa ar pīpi. Autors ir tas pats, kurš radīja konceptu Filozofijas takai — Haralds Gerts.

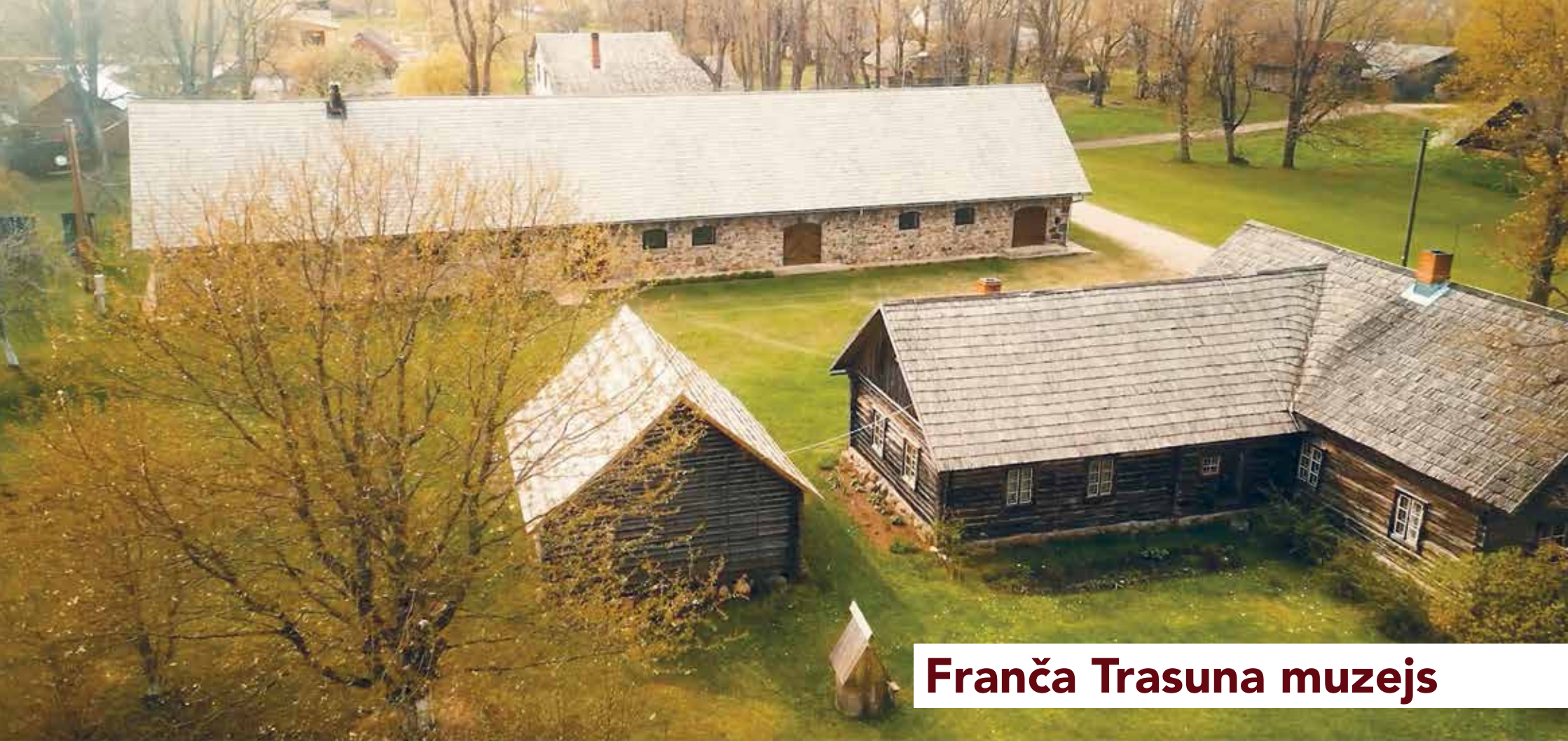
A.M. Kad skulptūra tika uzstādīta?

G.P. Tas bija kopā ar pārējām skulptūrām Filozofijas takā.

K.K. Vai Roberts Mūks un muzejs ietilpst vietējo galēniešu idenitātē. Viņi ar to lepojas?

G.P. Kad par Galēniem domā, domā vairāk par Vidsmuižu. Bija tāds liels pārsteigums, ka Latgales cilvēki zina šo vietu kā Vidsmuižu, ne kā Galēnus. Bija arī apmeklētāji, kuri zvanīja un prasīja, kur atrodas muzejs, es saku, ka Galēnos, tas ir Preiļu novads. Galēnieši, zina, ka te ir muzejs, atnāk uz izstādēm. Viņi pieņem to par kaut ko tik ļoti pašsaprotamu.

Franča Trasuna muzejs

Kalna iela 3, Sakstagals,

Sakstagala pagasts, Rēzeknes novads, LV-4638

DARBA LAIKS

Pirmdiena – Piektdiena

8:00-16:00

Sestdien un svētdien muzeju var apmeklēt
pēc iepriekšēja pieteikuma.

Franča Trasuna (1864–1926) muzejs atvērts 1992. gadā garīdznieka, politiķa, kultūras un sabiedriskā darbinieka dzimtajās mājās "Kolnasātas". Apmeklētājiem tiek piedāvāta ekspozīcija, kas stāsta par literāta un garīdznieka dzīvi un darbiem.

Kolnasāta — Latgales gara svētnīca

Svētnīcas definīcija, saskaņā ar latviešu valodas vārdnīcu, parasti ir kāda reliģiska kulta vieta, bet tā sniedz ļoti šauru priekšstatu. Patiesāku svētnīcas skaidrojumu var meklēt tās etimoloģijā, jo vārds cēlies no proto-indoeiropiešu saknes *keu*, kas nozīmē “spīdēt, gaišs, balts”.* Svētnīcu drīzāk var saistīt ar vietu, kur tiek glabāta gaisma.

“Kolnasāta” ir Latgales kultūras darbinieka, garīdznieka un pirmās Latvijas brīvvalsts laika politiķa Franča Trasuna dzimtās mājas, kurās kopš 1991. gada atrodas viņam veltīts muzejs. 1992. gadā muzejā bija plaša svinību programma, kurā piedalījās novadnieks, trimdas rakstnieks, slavenā romāna “Cilvēka bērns” autors Jānis Klīdzējs (1914–2000) un citi tā laika Latgales kultūras darbinieki: Andris Vējāns (1927–2005), Anna Rancāne, Bronislava Mārtuževa (1924–2012) u.c.

Man šis muzejs ir īpaši tuvs, jo viena no pirmajām muzeja krājuma glabātājām bija mana vecmāmiņa Veronika Kūkoja (1943–2005), par to gan uzzināju tikai pēc viņas nāves. Latgalieši tika aicināti iesaistīties muzeja tapšanā, vācot vēsturiskus materiālus, līdzdarbojoties talkās un atbalstot muzeju finansiāli. 1991. gadā Veronika Kūkoja rakstīja: “Lai saglobotu nokušom paaudzem F. Trasuna piemiņu, muzeja “Kolnasāta” darbinīkim priekšdīnōs ari gaidoms sasprynguma un pacīteibas pylns dorbs muzeja pyrmūs ekspozice-

Franča Trasuna dzimtās mājas “Kolnasāta”, 1923. gads.

ju izveidōšonā, kuras byus veļteitas F. Trasunam un jō dzymtai, atmūdas darbinīkam leidzgaitnīkim un nūvodnīkim, paradzāta ekspoziceja, kas stōstēs par Latgolas katōļu bazneicu, jōs nūzeimi latgaļu volūdas saglabōšonā. Latgolas cylvāku tykumeibas un gorspāka styprynōšonā.”*

F. Trasuna muzeja dibināšana bija kā simboliskas lāpas gaismas iedegšana tālākajā Latgales kultūras atjaunošanas procesā. Muzejs, daudzinot izcilo personību, kurš aizstāvēja Latgales intereses uz Latvijas politiskās skatuves, pats kļuva par šo ideju aģentu nākotnes paaudzēm.

Gadsimtu senās idejas, kas atrodas F. Trasuna darbos, rezonē arī šodienas Latgales sabiedrībā, ko pierāda teksts uz 2017. gadā atklātā Latgales kongresa simtgadei veltītā pieminekļa: “Varai pīdar laiceiba, taisneibai — myužeiba.”

Nosaukums “Kolnasāta” iedvēš zināmu bijību un tajā ietverts Latgales kods. Nosaukumā ir kaut kas lūgšanai līdzīgs — nedaudz no Latgales māmuļas siltuma, nedaudz no izbrīna, kāds rodas mazam cilvēkbērnam, pirmo reizi izejot ganos. Nedaudz no pakalnu tāluma un ezeru dziļuma.

Latvijai, atgūstot neatkarību, īpaši aktualizējās jautājums par Latgales statusu Latvijas politiskajā ainavā un latgaliešu valodas līdzāspastāvēšanu latviešu literārajai valodai. Latgaliešu valoda padomju periodā tika lietota tikai katoļu baznīcās un mājās kā sarunvaloda. 20. gs. 80. gadu nogalē parādījās atsevišķu dzejoļu publicējumi, bet pirmais viena autora latgaliski sarakstītais dzejoļu krājums iznāca 1990. gadā — Antona Kūkoja “Sovā saimī”, ko izdeva Latgales kultūras centra izdevniecība Rēzeknē.

Rakstu valodas tradīcija bija jāiedzīvina no jauna, īpaši laicīga satura darbos.

* Spektors, Andrejs. Tēzaur.lv. Pieejams: <https://tezaurs.lv/svētnīca> [sk.27.03.2024]

* Kūkoja, Veronika. „Dyžanoko latgališa pīmiņai” // Mōras zeme, Nr.14, 27.04.1991, 3.lpp.

Francis Trasuns, 20.gs. sākums.

F. Trasuna muzejs atrodas citu ciemata ēku ielenkumā. Starp balto un sarkano ķieģeļu ēkām un šiferu jumtiem vijas cauri padomju arhitektūras piemēri. Rodas Austrālijas aborigēnu rezervāta sajūta, jo praktiski nemanāma ir tūristiem paredzētā infrastruktūra un tehnoloģijas, kas lokalizējušās saimniecības ēkā. Tā vienlaikus ir pasākumu un izstāžu telpa ar lielu nākotnes potenciālu.

Galvenā muzeja ekspozīcija iekārtota dzīvojamajā mājā, kur atrodama arī šīs ēkas 1923. gada fotogrāfija. Māja no ārpusē praktiski nav mainījusies, lai gan vairākkārt mainīts jumta segums un atsevišķas mājas detaļas. Iekšējās daļās palikuši autentiskie grīdas dēļi. Bez dzīvojamās mājas kompleksā atrodas 1990. gados būvētā pirtiņa, aka un šķūnis.

1992. gadā pie muzeja savā vēsturiskajā vietā atgriezās koka krucifikss, ko veidojis koktēlnieks Antons Rancāns (1897-1942). Tā kā Sakstagalā nav savas baznīcas, krucifiksam ir īpaša nozīme vietējo cilvēku dzīvēs. Te ik gadu notiek tradicionālie Maija dziedājumi un vietējie iedzīvotāji regulāri pie krucifiksa noliek svaigus ziedus. Tādējādi "Kolnasātā" vienlaikus tiek glabāts un kopts kā materiālais, tā arī nemateriālais kultūras mantojums. Ir izstrādātas divas izglītojošas programmas par tradicionālajām Latgales kāzām un kristībām.

Muzejā teritorijā atrodas akmens skulptūra ar desmit Bībeles baušļiem, ļaujot apmeklētājiem gremdēties pārdomās un pašrefleksijās.

Katoļticīgie svētceļnieki ik gadu 15. augustā no visas Latvijas dodas uz Aglonu, lai atzīmētu Vissvētākās Jaunavas Marijas debesīs

Antona Rancāna veidotais krucifikss.

uzņemšanas dienu. Svētceļojuma maršrutā noteikti varētu iekļaut atpūtu F. Trasuna "Kolnasātu" mājās. Tā ir vieta, kur cilvēki gadsimtiem ticējuši gara gaismai pat vistumšākajos laikos. Mūsdienų muzejs ir ne tikai kultūras mantojuma glabātājs, bet starta punkts visiem, kuri tic Latgalei šodien, rīt un nākotnē.

F. Trasuna dzejas no muzeja speciālistu sakārtotā dzejas krājuma.

Līpa

Pi sātas aug maņ līpa,

Zam līpas pakrēslis.

Tī vysod mani stīpe,

Kod metēs mīkrēslis

Un vējeņš lopōs čabynōja klusu:

Nōc, atrasi pi manis atpyutu un dusu.¹

(Pie sētas aug man liepa

Zem liepas pakrēslis.

Turp vienmēr mani vilka,

Kad metās mijkrēslis

Un vējiņš lapās čabina klusu:

Nāc, atradīsi pie manis atpūtu un dusu.)

* Trasuns, Francis. Dzeja. Franča Trasuna muzejs "Kolnasāta", 2019.

Intervija ar Franča Trasuna muzeja krājuma glabātāju Intu Deksnī

2021. gada 28. aprīlī. Intervē **Liega Piešiņa, Katrīna Kūkoja.**

Inta Deksnē. Muzejā esmu no 2014. gada. 1. jūlija.

Liega Piešiņa. Ar ko muzejs sākas?

I.D. Muzejs sākas tiklīdz mēs izkāpjam no transportlīdzekļa, ar kuru esam atbraukuši uz muzeju. Mūsu variantā tas ir stāvlaukums. Tad viņš nāk pie mums. Tad jau mēs skatāmies teritoriju, skatāmies muzeja kompleksu. Muzeja komplekss sastāv no četrām ēkām, uz kurām tiek vesti apmeklētāji. Tā ir klētiņa, kurā ir izvietota ekspozīcija "Pasaule mazā zemniekdēla acīm". Memoriālā māja, kur iepazīstamies ar dzīves apstākļiem zemnieku sētā. F. Trasuns ir bijis ļoti daudzšķautnains cilvēks. Viņš ir strādājis gan kā politiķis, gan kā garīdznieks, gan kā literāts, gan kā kultūras darbinieks. Ir klētiņa un izstāžu nams, kur rādām tematiskās izstādes. Ar ekskursantiem vienmēr ejam pie krucifiksa, kas ir muzeja teritorijā. Tur arī ļaujām apmeklētājiem individuāli pakavēties dažādās atmiņās, sarunās... Aizejam līdz Dieva bauslībām, kur cilvēks var aiziet un izlasīt 10 Dieva baušļus latgaliešu valodā. Ir teritorija ar ābeļdārzu, kur vasarā izvietoti soliņi un var baudīt Kolnasātas burvību. Ir trīs dīķi, jo mēs apsaimniekojam 3 h lielu teritoriju.

L.P. Vai ir iespējams iepazīt Franci Trasunu arī neejot ēkā?

Franča Trasuna muzeja krājuma glabātāja Inta Deksnē.

I.D. Pie ziņojumu dēļa mums ir teritorijas plānojums, kur atzīmētas ēkas un viss, ko var muzeja teritorijā apskatīt. Tad cilvēki, protams, nāk un bauda. Ārpus darba laika, kad muzeja darbinieki nav muzejā, cilvēki var nākt un baudīt muzeja apkārtni.

L.P. Jūs uzsvērāt teritoriju, bet man gribētos likt akcentu uz ainavu. Vai Trasuna laikā tā izskatījās tāpat?

I.D. Nē. Urbanizācija atstājusi savu iespaidu. Ja paskatāmies fotogrāfijās, kas ir muzeja krājumā, tad memoriālā māja ir savādāk izskatījusies, jo garām mājai negāja asfaltēts ceļš, bet no ceļa puses bija žogs un vēl arī pāris bērzi. Vecākā fotogrāfija muzejā ar Trasuna dzimto māju ir pirms 100 gadiem fotografēta. Mēs varam labi salīdzināt to ainavu, kāda viņa ir bijusi Trasuna laikā un kāda viņa ir mūsdienās, urbanizācija savu iespaidu ir atstājusi.

L.P. Kas ir tā lielākā atšķirība?

I.D. Lielākā atšķirība ir asfaltētais ceļš. Trasuna stādītā liepu aleja. Koki agrāk kalpojuši par sava veida navigāciju, jo ziemas bija bargākas. Sniega bija daudz vairāk un, lai zinātu, kur tas ceļš, tad viens no variantiem bija stādīt kokus. Citreiz sprauda arī zariņus, lai būtu taciņa.

L.P. Kā Maija dziedājumi ietekmē to, ko dara muzejs?

I.D. Muzeja teritorijā ir krucifikss, kurš vietējo iedzīvotāju vidū

ir ļoti iemīļots, jo mums tuvumā nav baznīcas. Kad mēs pavasarī uzliekam vāzi, muzeja darbiniekiem tikai jāmaina ūdens. Ziedi paši uzrodas un vienmēr ir svaigi. Maija dziedājumos katru gadu no 1. maija plkst. 15.00 katru dienu nāk pie krucifiksa sievas un dzied dziesmas par godu Svētajai Jaunavai Marijai.

L.P. Kā jūs apkopjat šo trīs hektāru teritoriju?

I.D. Lauku māja, zemnieku māja bez puķēm nav iedomājama, jo latvietim vienmēr bijis savs puķu dārziņš. Mēs meklējam vecās puķes – flokšus, lilijas, kāršrozes. Tas ir mūsu pašu darbs. Pamatā ar to strādā tehniskais darbinieks, kuram palīgos ir arī sociālajos darbos algotie strādnieki. Bet, nākot pavasarim, stādām puķes, tad mēs visi darbinieki gērbjam cimdiņus un... aiziet... puķu dobēs esam iekšā, un stādām puķes. Strādājot muzejā, kuram apkārt ir teritorija, darbiniekam jādara visi darbi.

L.P. Un talkas?

I.D. Reizēm mēs rīkojam arī talkas. Pēdējos gados tie talkotāji esam mēs paši un sabiedriskajos darbos algotie, bet tie, kuri strādā tos sabiedriskos darbus, viņiem ļoti patīk, ka tas, kurš ir krājuma glabātājs vai vadītājs, ka viņš nav vienkārši kabinetā sēdētājs, bet viņš atnāk un kopā ar viņiem strādā. Esmu arī krāvusi grēdā malku. Tas nav nekas tāds, ko nevarētu darīt. Mums vasaras praksē nāk bērni. Viņi strādā četras stundas, ravē dobes, krauj malku. Tā mēs piesaistām jauniešus. Un tad ir patīkami, kad viņiem sabrauc ciemiņi, viņi zvina: "Drīkst, es atvedīšu savus draugus pie jums uz muzeju?" Kas var būt fantastiskāks? Tas nozīmē, ka viņš ir iekšā! Un savā vidē viņš grib palielīties! Tas jau ir pats svarīgākais, lai mēs to jauno paaudzi piesaistītu muzejam.

L.P. Vai Jūs esat domājuši, kādu Jūs gribētu muzeju redzēt nākotnē?

I.D. Dzīvotspējīgu. Tādu, uz kuru gribas atbraukt. Tā nevar teikt, ka nu tur ir ainava, kas pievelk, jo katru cilvēku piesaista kaut kas īpašs. Maksimāli saglabāt visu to, kas ir, jo tas ir tas stāsts, ko mēs varam dot tālāk. Iznīcināt patiesībā var visu, tāpēc ir jāsaglabā tas, kas mums ir un jāpilnveido. Mums ir nomainīti trīs no četriem jumtiem. Mums ir skaidu jumti. Būtu jāmaina arī mājai. Jau tur ir redzamas nolietojuma pazīmes, un tad pēkšņi atveras projekts un mēs varam rakstīt līderības projektu un mainīt jumtu. Ja kaut ko ļoti,

ļoti gribu un tad tas atnāk. Tāpēc ir lietas, kuras varbūt nevar visiem stāstīt, ko mēs gribētu. Galvenais ir dzīvotspējīgs un apmeklētājiem nepieciešams muzejs. Tad būs viss pārējais.

L.P. Ja mēs runājam tieši par to, ko Trasuns ir rakstījis literārajā ziņā. Vai viņš apraksta konkrētas vietas šeit vai attiecības ar dabu. Vai Jūs tos viņa tekstus, kaut vai rindiņu, izmantojat šeit, vadot ekskursijas?

I.D. Jā. Vislabāk jau mums patīk viņa fabulas, tās vairāk piesaista, jo, runājot par fabulām, ir sajūta, ka viņas ir rakstītas vakar nevis vairāk kā pirms 100 gadiem. Tās tēmas, ko viņš apraksta, situācijas, viņas ir identiskas mūsdienām — par dažādām cilvēka rakstura īpašībām, viņš visu pasaka, bet izmantojot dažādus simbolus, tēlus. Mēs tur varam redzēt visu cilvēka dzīvi. Viņu savstarpējās attiecības. Vēsture, ko viņš ietērpj dzejoļos. Jā, viņam ir vairāki dzejoļi par ziemu, par vasaru, par puteņiem, par lauku dzīvi, bet tā konkrēti vienu es nosaukt nevaru. Mēs izmantojam Trasuna literāro devumu dažādi. Šogad bija skaista ziema, tad dzejoļa fragmentus likām klāt. Stāstu par svētvakaru var izmantot tikai pirms Ziemassvētkiem. Tas ir tā — pa noteiktiem laika posmiem.

L.P. Kā ir ar apmeklētāju vērtējumu? Jūs ņemat to vērā?

I.D. Tā, ka apmeklētājs galīgi būtu ar kreiso kāju izkāpis no gultas un nācis uz muzeju, mums nav bijis, jo pamatā jau nāk, lai kaut ko redzētu. Ir ieteikumi. Mēs to pieņemam zināšanai.

L.P. Ko ir vērts ņemt vērā?

I.D. Ieteikumu rezultātā mums tapa muzejpedagoģiskā taka pa Franča bērniības ceļiem. Mēs uztaisījām tādu ar zīmītēm, kuru pat bērni var vieni iziet. Viņiem ir katrā vietā nolikta zīmīte. Pirmo viņi saņem iekšpagalmā. Viņiem tiek izstāstīts, ka divās grupās jāsameklē desmit zīmītes. Un katrā no tām zīmītēm ir dots uzdevums, kas ir jāatrod. Tādā veidā viņi gan iepazīst muzeja teritoriju, gan ēkas, kādas mums ir, gan ēkās konkrētu vietu atrod, jo tur viņus gaida nākamais uzdevums. Tad viņi skaita, vai nu viņi visas tās desmit vietas ir apmeklējuši, vai viņi visu ir izdarījuši. Tad mums nāk atgriezeniskā saite. Mēs pārrunājam. Šādā veidā mums ir tapusi šī programma. Tāpat arī senās, tradicionālās kristības. Mēs nekad nebijām iedomājušies, ka mēs ko tādu varētu. Kāzas Latgalē mums jau bija no 2004. gada, bet kristības ir no 2017. gada. Mūsu apmek-

lētāji ir tie, kas mūs virza uz priekšu. Jo tad, kad Tu esi šeit visu laiku, ir nianses, kuras vari nepamanīt. Jo Tev liekas, nu jā, mēs jau visu piedāvājam, bet apmeklētājs ir tas, kurš paprasīs vēl kaut ko vairāk. Pie tā ir jāstrādā. Tāpat ir ar to pašu dabu un ainavu. Svinot Trasuna 150 gadi, dzimta stādīja ozolu. Svinot valstij simtgadi arī mēs iestādījām ozolu muzeja teritorijā. Lai viņi aug un plaukst. Ainava patiesībā ir tā, kas uzrunā, īpaši patīk pilsētniekiem, kuri atbrauc. Viņi jautā: “Vai drīkst staigāt basām kājām pa muzeja teritoriju?” Protams! Baudiet! Izbaudiet to zālīti, lai viņa pieskaras jūsu kājām. Mums bija ilggadējā muzeja vadītāja Valentīna Bruzgule, kura vairāk kā 20 gadus strādāja muzejā. Viņa regulāri rīta rasā noģērba basas kājas un staigāja pa muzeja teritoriju.

Katrīna Kūkoja. Kas šo vietu atšķir no citām vietām Latvijā, kas ir tas unikālākais?

I.D. Viena no unikālajām lietām ir memoriālā māja, kurā ir dzimis un pirmos dzīves gadus pavadījis Francis Trasuns. Vienīgais katoļu garīdznieks Latvijā, kuram dzimtajās mājās ir ierīkots muzejs. Ar to jau vien mēs esam unikāli. Mums kā darbiniekiem liekas, ka viss mums ir unikāls, jo tā vieta, vide, apkārtnē — tā rada to unikalitāti. Tāpēc nav divu vienādu vietu.

K.K. Kur ir Trasuna gars te muzejā?

I.D. Pirmais, ar ko es iepazīnos, bija muzeja krājums. Man mēnešus divus vai trīs bija sajūta, ka kāds pār plecu skatās. Man bija sajūta, ka aizmugurē kaut kas visu laiku mani vēro. Un šī sajūta man bija no rīta līdz pašam vakaram. Pēc tam vai nu es pieradu, vai nu viņš pieklusā, mēs sākam sadzīvot. Un es to vairs nejutu, bet pirmajos mēnešos tas bija izteikti jūtams. Īpaši, kad es paliku mūra ēkā, kas ir izstāžu nams, kur ir administrācija un krājuma telpas. Kad es tur paliku viena, tas bija ļoti jūtams. Katrai mājai, arī šai mājai ir sava smarža. Un es domāju, ka smarža ir arī tas, kas rada šo te gan auru, gan, iespējams, Trasuna garu. Viņa ir katrā mājā savādāka. Viņa pat šajā mājā katrā telpā ir savādāka.

K.K. Kas ir tās vietas, koki, kas ir saglabājušies no Trasuna laikiem neskarti?

I.D. Liepu aleja. Liepu alejā daži bīstamie zari ir izzāģēti. Ir izzāģēti pāris zari, kas apdraudētu jumtu. Liepu aleja viennozīmīgi ir vērtība. Tur rudenī ir fantastiski pastaigāties. Katru vietu muzejā var izbaudīt atbilstošā gadalaikā. Rudenī smaržo lapas un tā čaukstoņa mani aizved bērnībā. Kad vasarā sāk ziedēt liepas, tā smarža! Un katrā vietā un laikā tā ir cita.

Herberta Dorbes muzejs

"Senču putekļi"

Ērgļu iela 1, Ventspils, LV-3601

DARBA LAIKS

Pirmdiena – Piektdiena
11:00–17:00

Rakstnieka, novadpētnieka, pedagoga Herberta Dorbes (1894–1983) muzejs "Senču putekļi" atvērts 1989. gada maijā. Muzeju veido rakstnieka celtā māja un kopīgi ar sievu Valiju 20. gadsimta 60. gados iekoptais dārzs. Liecības par H. Dorbes literāro darbību glabā viņa darba kabinets. Īpaša vieta atvēlēta viesu grāmatām, kurās ieraksti izdarīti laika posmā no 1960. gada līdz 1983. gadam.

Trīs mūzu kalps Herberts Dorbe

Herberta Dorbes ir daudzu bērnu grāmatu autors, rakstījis gan dzejoļus, gan sastādījis vairākas mācību grāmatas. Mazāk zināmi viņa darbi pieaugušajiem lasītājiem, to vidū vairāki vēsturiski romāni par Ventspili un tās apkārtnes ļaužu dzīvi, tostarp par tik nozīmīgām personībām kā Ernestu Dinsbergu (1816–1902).

H. Dorbe ir dzimis 1894. gada 15. februārī Zlēku pagastā. 1905. gadā ģimene pārcēlās uz Ventspili. H. Dorbe mācījās pareizticīgo skolā. 1915. gadā ģimene devās bēgļu gaitās uz Krieviju. Pēc pieciem prombūtnē pavadītiem gadiem, 1920. gadā H. Dorbe atgriezās dzimtenē un strādāja par latviešu valodas un dziedāšanas skolotāju Užavā, Vārvē vēlāk Ventspils 2. pamatskolā. Brīvajā laikā viņš nodevās rakstniecībai, vēsturiskā mantojuma saglabāšanai un mūzikai. Tēlaini viņu var dēvēt par trīs mūzu kalpu, kur mājas "Senču putekļi" ir mūzu iemiesotājas, kas atspoguļojas trīs simbolos pie mājas ieejas. H. Dorbes muzejs vēsta ne tikai par literāta neparasto personību, bet ir spilgts 70. gadu padomju interjera paraugs, kas ir saimnieka radoši papildināts, lai kalpotu visām saimnieciskajām vajadzībām.

Darbistabas sienas noklātas ar grāmatu plauktiem, centrā rakstāmgalds ar rakstāmmašīnu un dažiem neparastiem rīkiem — koka tāfelīti ar iedobām līnijām. Tas bija īpaši svarīgs palīglīdzeklis

laikā, kad H. Dorbe zaudēja redzi. Iedobtās līnijas ļāva labāk orientēties uz papīra un rakstīt, pat neredzot uzrakstīto. Rakstnieka redzes zaudēšana un veids, kādā viņš turpinājis savu radošo darbību, muzeja speciālistus iedvesmojusi radīt izglītojošo programmu, kurā skolēni iepazīst Braila rakstu un mēģina izprast cilvēkus ar redzes traucējumiem un izaicinājumus, ar kādiem tiem jāsaskaras. Rakstnieka redzes pasliktināšanās dēļ viesistabā ielikts logs uz gaiteni, kas telpu padara daudz gaišāku. Viesistaba bija vieta, kur mīta H. Dorbes otrā mūza — mūzika. Viņa iecienītā komponista Ludviga van Bēthovena (1770–1827) attēli rotā istabas sienas, bet dārzā ir komponista biste.

Dārzs ir neliels, bet katram kokam ir savs stāsts, kurus rakstnieks pats piefiksēja manuskriptā, kas pēc viņa nāves tika izdots grāmatā "Savu bēniņu direktors" (1984). Tajā lasāma epizode, kā iesācies darbs pie dārza veidošanas:

"Mūsu mājas atklātās verandas priekšā sētās pusē atradās brīvs laukums. Pēc mājas uzcelšanas mēs tur ierīkojām kartupeļu lauciņu, bet tad nolēmām: cilvēks taču nedzīvo vienīgi no kartupeļiem, bet arī no skaistuma savā ikdienas dzīves ritumā. Pēc tam šo lauciņu pārvērtām par zālāju, ko no četrām pusēm ierobežo celiņš gar verandu, četri metri garš, ļoti zems liepiņu dzīvžogs, žogs gar kaimiņu gruntsgabalu un "Talsu skaistule", ir tāda bumbieru šķirne. Šī laukuma vidū bija īstā vieta gobai, ko no dārzniecības atgādāja divi stipri vīri ar zirga transportu. Goba ar savu plato un nokareno zaru vainagu kā cāļu māte ar spārniem nosedza visu laukumu, ieskaitot miniatūru ūdens baseiniņu ar akmeņu krāvumu un papardes puduri pie tā; piezīmējams, ka šī paparde nākusi no Dundagas Slīteriem.

Tagad mūsu dārzā ir trīs gobu šķirņu pārstāves: parastā, piramidālā un šī platzare, ko sauc arī par sēru gobu. [...] Gadās, ka dažs ciemiņš izsaka savu izbrīnu par šo koku, ka tas ērmīgi iedēstīts laikam ar saknēm gaisā. Es tādās reizēs ar smaidu atbildu: šis skumjai koks nav gan iedēstīts ar kājām gaisā, bet tā ir tāda gobas suga un tāds viņas liktenis.*

H. Dorbes dārzā aug arī eksotiski un Latvijas dabai neraksturīgi augi. Viena no tām ir ciedru priede, ko rakstniekam uzdāvināja draugs, kurš to atveda no ekspedīcijas Sibīrijā. No desmit iesētajām

Herberta Dorbes dārzā augošā ciedru priede.

priedes čiekuru sēklām izdīga trīs. Kaut gan lēni stiepusies augumā, kā H. Dorbe pats novēroja, pieņemdamās augumā aptuveni centimetru gadā, ciedru priede mūsdienās izaugusi par varenu koku, kas nu jau pati ražo čiekurus.

Stāsti par dārzā augošajiem kokiem ir daļa no muzeja izglītojošā piedāvājuma. Katram kokam blakus ir neliela plāksne ar H. Dorbes citātiem. Iepazīstoties ar tiem, var iegūt zināšanas par koku šķirnēm. Dārzs ir neatņemama mājas sastāvdaļa, kas manifestē rakstnieka personību un vērtības, starp kurām viena no svarīgākajām ir dabas mīlestība. Mīlestība, kas netiecas ierobežot un pakļaut, bet ļaut, lai augs turpina dzīvot tā, kā pats vēlas. Iespējams, dārznieki teiktu pilnīgi ko citu, bet H. Dorbe stingri iestājās pret koku un krūmu apgriešanu, jo uzskatīja, ka kokiem sāp tāpat kā cilvēkiem. Grāmatā "Savu bēniņu direktors" viņš uzver, cik ļoti viņu apbēdina liepiņu dzīvžogs:

"Runājot par brīvi, nevar nepieminēt liepiņas mūsu dārzā, kuras aug lielā nebrīvībā. Tas, liepiņu dzīvžogs, divos atsevišķos posmos ap seši metri kopgarumā. Maznozīmīgi, kāpēc šos stādījumus ierīkojām, bet svarīgais ir tas, ka šīm liepiņām ik gadu divas reizes nežēlīgi un nejēdzīgi apgriež viņu maigos dzinumus, lai to izskats

*Dorbe, Herberts. Savu bēniņu direktors. Rīga: Liesma, 1984, 30-31.lpp.

*Turpat — 33.-34.lpp.

būtu līdzens. Kā te līdzēties? Ļaut liepiņām augt brīvi savvaļā? Iznīdēt pavisam? Turpināt katru gadu viņu apcirpšanu? Barbarisms kā vienā tā otrā gadījumā. Morāle? Liela nozīme ne vien plānojumam tuvākā nākotnē, bet arī tālākā skatījumā, vienalga, vai tāds plānojums attiecas uz dārza izveidošanu vai citā jomā. Nav vietas kroplumam ne sabiedrībā, ne sadzīvē, ne dabā."*

Dārzā ir lapenīte, kur H. Dorbem ļoti patika uzturēties. Rakstnieks mēdza apstaigāt savu dārzu kopā ar palīgiem. Viņa pavadonis bija suns Pičiņš, kurš aizveda saimnieku visur, kur bija nepieciešams, arī uz dārza lapeni.

Vēl viena H. Dorbes mūza bija aizrautība ar pagātnes mantojumu. Savas mājas bēniņos viņš ierīkoja seno mantu krātuvi, ko pats dēvēja par "Senču putekļiem", no kā radies māju nosaukums. Muzeja vadītāja Inese Aide stāsta, ka: "Senču putekļi" ir senči paši, kas paliek pāri no cilvēka, kad viņš ir beidzis savu aktīvo mūžu, kad ir beidzis savas šīs zemes gaitas, un to, ko viņš ir atstājis mums. Tie senču putekļi ir diezgan bagātīgi. Mums muzejā glabājas daudz tādu senču putekļu.

Mūsdienās muzeja krājumā komplektē ne tikai H. Dorbes materiālus, bet vāc liecības par visiem Ventspils puses rakstniekiem un kultūras darbiniekiem, tādējādi iedzīvinot literāta ideju par kultūras mantojuma saglabāšanu. H. Dorbes muzejs ir pērle Latvijas muzeju vidē, ko noteikti ieteiktu apciemot ikvienam, kura ceļš ved uz Ventspili.

Plāksnītes ar informāciju par dārzā mītošajiem augiem.

Intervija ar Herberta Dorbes muzeja vadītāju Inesi Aidi

2023. gada 9. maijā. Intervē **Liega Piešiņa, Katrīna Kūkoja, Antra Medne**

Inese Aide. Herberta Dorbes muzejs nav iedomājams bez ainavas, jo šī ir Dorbes māja, ko pati ģimene uzcēla un iekārtoja. Par ainavu rūpējās abi mājas saimnieki — gan Valijas kundze, Dorbes sieva, gan Herberts Dorbe pats. Par puķu dobēm, par to iekārtojumu galveno rūpi turēja Valija, bet kokus stādīja un meklēja saimnieks. Ceļmalā pie mājas aug divu veidu bērzi, trīs gobas, mājas priekšā aug sērgoba. Draugi, zinādami, ka Dorbe vāca dažādus vecus priekšmetus un interesantus kokus ar stāstu, uzdāvināja ciedru priedes čiekuru. Dorbe čiekura sēklas izlupināja, iestādīja zemē un uzdīga viens ciedru kociņš. Ciedru priede tagad ir liela un atrodas pie akas. Tā mūs iepriecina ar čiekuriem. Pie mājas ir liepiņu dzīvžogs. Tās Dorbe sameklējis Popes pilskalnā.

Liega Piešiņa. Varbūt izstāstiet to stāstu, kā viņš neļāva apgriezt kokus.

I.A. Dorbe ļoti mīlēja kokus un puķes. Māja un dārzs vienmēr bijusi sakopta. Bija tādas dārzkopības un biškopības biedrības, kas apsekoja mājas un cildināja saimniekus. Un Dorbes māja vienmēr bijusi sakoptāko skaitā, bet Dorbe nav atļāvis apzāgēt kokiem zarus.

Herberts Dorbe ar sievu Valiju un suni Pičiņu pie savas mājas.

Herberta Dorbes muzeja vadītāja Inese Aide.

Pēdējos sešus mūža gadus Dorbe bija neredzīgs. Redzīgs būdams viņš neļāva nevienu zaru apzāgēt. Vēlāk sieviņa, neko neteikdama, izgāja dārzā un izzāgēja ābelei zarus. Dorbe, pārzinādams taciņas, pats pa dārzu pārvietojās, un, sataustījis kādu nozāgētu koku, viņš bija skumīgs un bēdīgs.

L.P. Viņš neļāva to darīt, jo kokiem sāp?

I.A. Jā. Viņam bija pārliecība, ka kokiem sāp un tiem jāļauj augt brīvi tā, kā viņi grib.

L.P. Kas ir tā auditorija, kas nāk uz Herberta Dorbes muzeju?

I.A. Visbiežāk uz muzeju nāk skolnieki un pirmskolas iestāžu audzēkņi. Vainojama pie tā labā nozīmē ir Herberta Dorbes bērnu dzeja. Sākumā H. Dorbe rakstīja dzeju pieaugušajiem, bet tad, kad viņam izveidojās ģimene un piedzima meita Izolde, viņš meitai veltīja dzeju. Vienu vakaru Dorbe lika gulēt meitu un nolēma, ka pats varētu pamēģināt kādu bērnu dzejolīti noskaitīt par to, kas viņiem abiem ar meitu atgadījies pa dienu. Viņš ievēroja, ka meita neaizmie, bet noklausās vienu dzejolīti un gaida nākošo. Viņš aizsūtīja dzejolīšus žurnālam "Mazās jaunības tekas", viņam par lielu pārsteigumu dzejoļi tika publicēti. Trīsdesmitajos gados iznāca divas dzejoļu grāmatiņas. Un padomju laikā, 70. gados, iznāca jau pasaku grāmata "Aina ar brālīti meklē cālīti" un "Tas notika

Kaķpēdiņu bulvārī". Līdz ar to muzeju vairāk apciemo bērnu auditorija un mēs iepazīstinām ar bērnu dzejolišiem. Tie nenoveco. Tie dzejoliši ir tik dažādi, ka mēs varam apspēlēt visdažādākās tēmas. Piemēram, ir dzejolītis, ko vecākā paaudze zina, bet bērni skaita līdzī, "Inča adrese"

"Tēti, lūdzu, zīmuli,
Gribu rakstīt vēstuli
Vecās mātes incītim. "

Un tad mēs arī šī dzejoliša palīdzību izrunājam to, kā sūtīja vēstules agrāk un kā sūta tagad. Šodien sūta e-pastus, īsziņas, bet kādreiz ņēma papīru, pildspalvu, rakstīja, lika aploksnēs, līmēja markas un sūtīja vēstules.

L.P. Jums dārzā pie apstādījumiem ir apraksti un citāti no Herberta Dorbes.

I.A. Daiļrade un dzīve, jo H. Dorbem ir trīs vēsturiskie romāni par Ventspili — "Pie Ventas grīvas" stāsta par kartupeļu dumpi Ventpilī 1800. gadu beigās, kad neļāva no Ventspils izvest kartupeļus, lai nesāktos bads. Otrs romāns ir "Brāļi, piecelieties!" par Dundagu, par lībiešiem. Trešais — "Uguns logā" stāsta par Ernestu Dinsbergu.

L.P. Kurā vietā mājā mīt Dorbes dvēsele?

I.A. Darba kabinetā.

L.P. Māja praktiski nav mainījusies?

I.A. Apmeklētājiem ir pieejams un apskatāms Dorbes darba kabinets, viesistaba, virtuvīte un ēdamistaba. Praktiski nemaz nav mainīts Dorbes darba kabinets. Tās ir viņa mēbeles, grāmatas, manuskripti. Tad, kad 1983. gadā Dorbe nomira, Ventspils muzejam bija fotogrāfa štata vienība. Viņš atnāca un nofotografēja darba kabinetu, un tagad tas ir iekārtots tāds, kā bija Dorbes laikā. Viesistabas mūzikas stūrītis iekārtots tā, kā rakstnieka laikā bijis. Virtuvīti mēs esam pieskaņojuši, tā kā varētu būt bijis pēc radnieku nostāstiem 60. un 70. gados. Arī ēdamistaba ir pēc radnieku nostāstiem veidota, jo bilžu no tā laika nav.

L.P. Kā jūs pati izjūtat to nosaukumu "Senču putekļi".

I.A. Tie "Senču putekļi" ir senči, kas paliek pāri no cilvēka, kad viņš ir beidzis savu aktīvo mūžu, kad beidzis savas zemes gaitas, un to, ko viņš ir atstājis mums. Tie senču putekļi ir diezgan bagātīgi. Mums muzejā glabājas daudz tādu putekļu — tās ir liecības par rakstnieku Herbertu Dorbi. Rakstnieks vāca ne tikai etnogrāfiskos priekšmetus, viņš interesējās arī par kultūras darbiniekiem, kas dzīvojuši Ventspils pusē. Mēs vācam materiālus par rakstniekiem, kas dzīvojuši Ventspils pusē, jo tie laika gaitā kļūst par senču putekļiem. Ar Ventspili ir saistīts arī Raiņa (1865-1929) vārds. Rainis 1927. gadā te ir uzturējies pavisam īsu brīdi, kad viņš ieradās apciemot Raiņa klubu. Uz tikšanos bija aizgājis arī rakst-

Herberta Dorbes virtuve. 2023. gadā.

nieks Herberts Dorbe ar savu mazo meitu Izoldi. Kādā brīvā brīdī Dorbe piegājis pie Raiņa, lai pārmītu dažus vārdus, un Izolde turpat bijusi līdzās. Rainis uzdāvinājis meitiņai šokolādi. Toreiz to sauca par tautas šokolādi. Dorbe nav ļāvis meitai to apēst, bet saglabājis un par to publicējis atmiņas periodiskajos izdevumos. Tā radies dzejolis “Mazās Izas paldies lielajam dzejniekam Rainim”.

“Tēti, darbs nu liels tev priekšā,
Raksti savā dzejā iekšā:
“Rainim lielam dzejniekam
Paldies mīļš par labdienām”

L.P. Cik lielā mērā dārzs ir mainījies?

I.A. Ainava neapšaubāmi ir mainījusies. 60. un 70. gados nebija tik liels zāliena klājums. Kad mājā nodibināja muzeju, tur bija tādas mazas dobītes ar zemenēm, ķiplokiem, sīpoliem, bet bija jādodomā par to, ka nāks skolnieki, lai viņiem būtu vieta, kur palikt. Un arī pašiem tādas mazas dobītes īpaši nevajadzēja. To mēs pamainījām. Puķu dobju izvietojums ir palicis tāds pats, koki ir tie paši. Mazā plūmīte ir klāt tādām lielām nozāgētam celmam. Tur auga Dorbes stādītā plūmīte, kas aizgāja bojā. Tad koris “Līvzeme” nāca un iestādīja jaunu kociņu.

L.P. Raksturojiet tās trīs zīmes, kas ir ārpusē.

I.A. Dorbem bija cilvēks, kurš piedalījās mājas celtniecības dar-

bos. Mājas terasītē Dorbe mājas sienā iebūvējis trīs zīmes vai trīs viņa lielās mīlestības. Viena zīme ir nots. Mūzikas mīlestība. Otrā ir Zlēku “Zušu” māju īpašuma zīme. Tās ir Dorbes dzimtās mājas. Tad ir lira, kas simbolizē mīlestību uz literatūru, uz rakstniecību. Dorbes dārzā ir divas skulptūriņas, ko gatavojis mūsu novadnieks Kārlis Dane. Ir liras skulptūriņa un Dorbes mīļā komponista Ludviga van Bēthovena pieminēklis.

L.P. Viņš arī pats muzicēja?

I.A. Jā. Dorbe ir absolvējis tikai Ventspils pilsētas skolu. Visu, ko viņš sasniedza, strādādams skolā, viņš ieguva, savas zināšanas papildinot, pedagoguursos, bet, neskatoties uz to, Dorbe spēlēja klavieres, vijoli, bija tāds īsts tautskolotājs.

L.P. Viņš bija aizrautīgs un tas bija dzenulis veidot ābeci?

I.A. Dorbe sarakstīja ne tikai bērnu dzejolišus, bet sastādīja arī vairākas mācību grāmatas “Ābecīte mājas mācībai”, sarakstīti diktātu krājums “Rakstu darbi latviešu valodā”. Kad viņš uzcēla šo māju, pie viņa nāca Ventspils jaunie literāti, viņi te vadīja laiku sarunās. Dorbe viņus konsultēja, viņiem bija interesanti apmainīties domām.

L.P. Kā ir ar to ābeci? Ābecē ir Braila raksts. Vai 30. gados tas jau bija?

I.A. Pēdējos sešus vai septiņus mūža gadus Dorbem pasliktinājās redze, tad viņš lūdza pārveidot savu māju. Lielajā viesistabā izveidoja logu uz koridoru, kas ļāva istabu padarīt gaišāku, plašāku.

Tad, kad viņš bija pavisam zaudējis redzi, viņš rakstīja ar dēlīša palīdzību. Sataustīja dēlītī līnijas un rakstīja. Valija ņēma to un pār-rakstīja. Toreiz rakstīja ar rakstāmmašīnu. Ābecīte tika izveidota redzīgiem bērniem. Mēs izdomājām, ka varētu iepazīstināt bērnus, ne tikai stāstot par to, ka H. Dorbe ir neredzīgs, bet parādīt to, kā cilvēks var rakstīt. Mēs sagatavojām dēlīšus, kur skolēni var uzvilkt necaurredzamas miega brilles un mēģināt rakstīt. Izgatavojām ābecīti Braila rakstā. Bērniem tas ir ļoti interesanti. Viņi ikdienā par to neaizdomājas.

L.P. Muzejam ir īpašas muzeja programmas.

I.A. Ikdienā muzejs ir apmeklētājiem bez maksas. Piedāvājam programmu "Citādi burti" par H. Dorbes gadiem bez redzes. Par ainavu ir nodarbība "Rakstnieka zaļais dārzs", kur var iepazīties ar kokiem, izdomāt savu koka stāstu. Bērni ļauj vaļu savai fantāzijai.

L.P. Jūs esat šajā muzejā no tā dibināšanas brīža. Tad tie ir teju 35 gadi. Vai Jums ir vīzija, kas būtu jāmaina?

I.A. Mēs varētu uzlabot apstākļus, kas būtu vēl tuvāki 60. un 70. gadiem. Viens no uzdevumiem, kas mums jā dara, jāatsedz dēļu grīdas, tad māja būtu tuvāka rakstnieka dzīves laika periodam. Uzlabot, veidot un saglabāt šo māju gan kā Dorbes muzeju, gan arī kā autentisku 60. un 70. gadu interjeru.

Katrīna Kūkoja. Herberts Dorbe un viņa dārzs. Kā tas sadzīvo kopā?

I.A. Dorbem koku bija vairāk nekā tagad. Daži ir aizgājuši bojā. Arī Dorbes dzīves laikā. Uz Dorbes 90. gadu jubileju bija paredzēta grāmata "Savu bēniņu direktors", ko Dorbe nesagaidīja, bet grāmatiņa iznāca. Tur aprakstīti koki, un tas, kā Dorbe tos veidoja, kur stādīja. Un arī par tiem, kas neieauga un aizgāja bojā.

K.K. Pastāstiet par lapenīti.

I.A. Viņš to uzbūvēja 60. gadā. Šopavas ar muzejs uzbūvēja no jauna tādu pašu. Lapenītē Dorbe mīlējies pasēdēt un kaut ko uzrakstīt, padomāt, atpūsties. Mēs te visu laiku runājam, ka Dorbe ir te dzīvojis ar savu Valiju, ka viņi divatā te dzīvojuši, tāpēc mājiņa ir tik maziņa, jo 50. gados atļāva mājas celt atkarībā no ģimenes locekļu skaita, bet īstenībā viņi vienu brīdi bija trijatā. Viņiem bija mazs sunītis Pičiņš. Un tad Pičiņš bija tas, kas veda Dorbi staigāt. Kad Dorbe bija neredzīgs, viņi ir staigājuši pa dārzu.

K.K. Kā šī ēka un dārzs sadzīvo ar kaimiņiem?

I.A. Dorbem ir saglabājušās desmit viesu grāmatas. Pirmās ir tādas kladītes, kur nākuši kaimiņu bērni skatīties Dorbes savāktos "Senču putekļus", etnogrāfiskos priekšmetus, un vienkārši ierakstījuši savus vārduņus. Un tad jau nākuši Dorbes bijušie kolēģi, skolotāji, un ierakstījuši pateicības.

L.P. Kāds ir Jūsu tērpa stāsts?

I.A. Šodien man pirmo reizi mugurā ir jaunais muzejpedagoga tērps. Tas ir kostīms no 60. gadiem.

L.P. Kā jūtaties?

I.A. Paldies, ļoti labi!

Antra Medne. Vai mājas celšanas gadā apkārt bija lauki?

I.A. Māja ir celta 50. gadu beigās. 1960. gadā rakstnieks ienāca šeit dzīvot kopā ar savu kundzi. Virs mājas jumta ir vēja rādītājs, kurā ir gada skaitlis 1960. Zemes gabals bija 600 kvadrātmetri liels. Uz Kuldīgas ielas stūra nebija nevienas mājiņas. Ērgļu ielā 3 aiz žoga bija māja. Tur dzīvoja multiplikācijas filmu māksliniece Dzintra Aulmane (1942) — "Zaķīšu pirtiņa", "Sprīdītis" un daudzu citu filmiņu autore. Viņas mamma strādāja ģimnāzijā par skolotāju. Mamma pārcēlās uz Rīgu un māju pārdeva. Bet ventspilnieki to tagad sauc par Aulmaņu māju. Vēl tagad vecie iedzīvotāji saka: "Tā ir Aulmaņmāja, bet tā ir Dorbes māja".

Herberts Dorbe savā kabinetā, 20.gs. 60. gadi.

Kubalu skola

Kubalu skola, Saustere, Dundagas pagasts, Talsu novads, LV-3270

DARBA LAIKS

Pirmdiena – Piektdiena
09:00–17:00

Sestdien un svētdien var apmeklēt muzeju,
iepriekš piesakoties.

Ernesta Disberga (1816–1902) vadītā Kubalu skola kā muzejs tika atvērta 1992. gadā. Muzejs saglabāja skolas ēku un tai piegulošo teritoriju, atbilstoši tās vēsturiskajai nozīmei, apzinot kultūras mantojumu Dundagas pagasta vēsturiskajās robežās. Izveidotas pastaigu takas, iezīmējot skolas zemes lietojumu muižas laikā, iepazīstot skolas sētas ainavu.

Skola un tās saimnieks

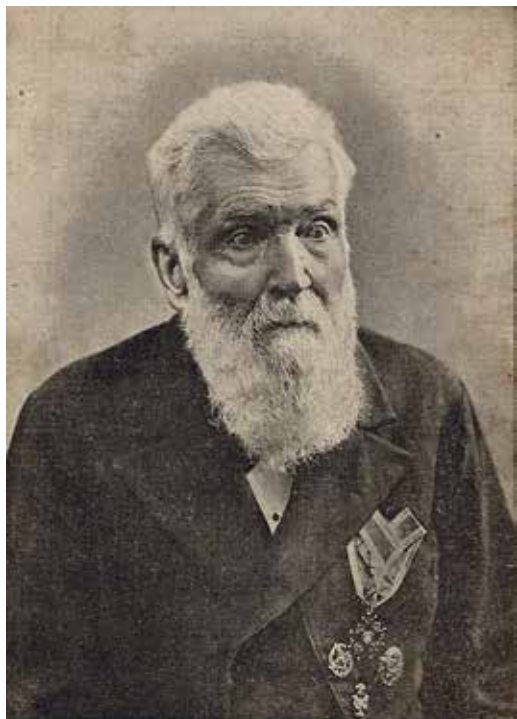
Dundagas dižmežos katra māja ir kā īpaša sala zaļajā jūrā. Viena no tām — rakstnieka un pedagoga Ernesta Dinsberga dibinātā Kubalu skola, kur atrodas vienai no senākajām latviešu skolām veltītais muzejs. Šī nomaļā vieta izauklējusi ne vien daudzus latviešu dižgarus, no kuriem zināmākais ir tautas dziesmu apkopotājs Krišjānis

Barons (1835–1923), bet arī mūsu kultūras un nacionālās identitātes pamatus. Savā noslēgtībā Kubalu skola cauri laikiem ir saglabājusi savu īpašo nozīmi. Tā palikusi praktiski neskarta, saglabājot savu senatnīgo šarmu.

E. Dinsbergs, strādādams par mācītāja kučieri, bija apguvis lasīt un rakstīt prasmi no baznīcas grāmatām. Kad 1838. gadā vietējais barons lēma par latviešu zemnieku bērnu izglītošanu, kā pirmo skolotāju viņš norīkoja E. Dinsbergu, iesākumam piešķirot skolas vajadzībām no tagadējās skolas 200 metru attālumā esošo mežsarga māju, kur mācības uzsāka

pirmās latviešu zemnieku bērnu klases. Drīz vien mājiņa kļuva par šauru un muižkungs deva rīkojumu jaunas skolas ēkas būvniecībai ar divām klasēm un guļam kambariem skolēniem, kā arī ar dzīvokli, virtuvi un dažām atsevišķām istabām palīgskolotājiem.

Kubalu skolas būvniecību pabeidza 1843. gadā. E. Dinsbergs pārcēlās uz jauno ēku un pamazām sāka to iekārtot, pats būvējot mēbeles un ierīkojot zemnieku saimniecību, lai nodrošinātu savu ģimeni un palīgskolotājus, kas pievienojās vēlāk. Skolotājiem algu

Ernesta Dinsberga portrets.

Kubalu skola, 1952. gads.

nemaksāja, bet ar drosmi, uzņēmību un neizsīkstošu darba tikumu, E. Dinsbergam izdevās radīt pieklājīgu saimniecību, lai atbalstītu skolotājus.

E. Dinsbergs bija aktīvs latviešu kultūras kopējs, kurš ne tikai rādīja saviem skolēniem gara gaismu, bet arī pats šo gaismu dedza, sarakstot virkni laicīga satura grāmatu. Viņš bija viens no lasītākiem latviešu autoriem, kurš uzturēja aktīvu saraksti ar saviem laika biedriem, tostarp jaunlatvieti Krišjāni Valdemāru (1825–1891). Vācu baroniem jaunlatviešu kustība šķita aizdomīga un bīstama. Notika kratīšana E. Dinsberga dzīvoklī, kur atrastās vēstules K. Valdemāram bija pietiekams iegansts, lai viņš zaudētu skolotāja darbu. Lielākā daļa viņa iedzīves tika izūtrupēta un E. Dinsbergs tika padzīts no skolas, ko pats bija izveidojis. Pēc gadiem barona dusmas rimās un viņš sūtīja vietējo mācītāju uz Rīgu, kur E. Dinsbergs tobrīd strādāja, lai aicinātu viņu atpakaļ uz Dundagu. Viņš atgriezās mājās un nostrādāja Kubalu skolā līdz sava mūža beigām.

Mūsdienās neskarta saglabājusies vēsturiskā skolas ēka, tās pagalmā ar divām saimniecības ēkām, aku un nelielu pieguļošo teritoriju ceļa pusē. Muzeja vadītājs Mārcis Tālbergs uzsver, ka muzeja vadīšana nozīmē ne tikai ekskursantu pieņemšanu, bet arī saimniecības uzturēšanu.

Ap muzeju izveidots žogs, kurā atspoguļoti dažādi etnogrāfiskie žogu veidošanas paņēmieni, kā arī ierīkotas trīs izziņu takas, kurās iespējams uzzināt vairāk par ganībām, kas bijušas skolas apkārtnē. Otrpus ceļam var atrast vecā skolas pagraba pamatus. Skolas pagalmā ierīkots neliels paraugdārzs, kurā ik gadu tiek iekopta sakņaugu un garšaugu dobe. Saimniecības ēkas atjaunotas, takas izbūvētas, žogi sakārtoti, piesaistot projektu līdzekļus. Tiem nepieciešama uzturēšana, kurā savu roku pieliek muzeja vadītājs. Kā rāda Kubalu skolas labas gribas piemērs — ar daudzām problēmām iespējams tikt galā, iesaistot muzeja darbiniekus un talciniekus. Tā vien šķiet, ka šī vieta pati atrod īstos saimniekus, kā 19. gadsimtā, tā mūsdienās.

Muzeja un apkārtējās teritorijas attīstības vīzijas projekts izstrādāts, bet šobrīd īstenota tikai daļa no lielā projekta. Sakārtota infrastruktūra, skolas ēkai veikti nozīmīgi uzlabojumi — logu nomaiņa, darbinieku telpu remonts — tomēr priekšā vēl pašas ekspozīcijas modernizēšana, apkures sistēmas ieviešana, kas gaida nopietnāku finansējumu.

Kubalu skolas apkārtnē ir iespēja baudīt dabas skaistumu. Meži rada neatkarīgu sajūtu un nošķirtību no apkārtējās pasaules. Pilsētniekiem vislielāko sajūsmu rada apkārt valdošais miers, bet miers ir mājīgs. Daba te manifestējas visā savā pilnīgumā.

Intervija ar Kubalu skolas muzeja vadītāju Mārci Tālbergu

2023. gada 9. maijā. Intervē **Liega Piešiņa un Katrīna Kūkoja**

Liega Piešiņa. Ar ko vispār sākas šis muzejs no ainaviskās puses?

Mārcis Tālbergs. Skolas ēka tiek celta purvainā vietā meža vidū. Pirmos piecus gadus, no 1838. gada skolotājs ir E. Dinsbergs, kas strādā pie mācītāja par kučieri un kuru mācītājs nedaudz apmāca skolotāja amatam, tiek ielikts mežsarga mājā 200 metrus no šejienes. Piecus gadus ziemā savā saimes istabā Dinsbergs māca desmit līdz piecpadsmit skolēnus. Pa to laiku tiek būvēta šī skolas ēka, kurā ir paredzēta viena liela klase "Dižklase", skolotāja dzīvoklis, kas aizņēma aptuveni ¼ daļu no ēkas un viena maza istabiņa palīgskolotājam. Ēkas ziemeļu pusē ir mazā klase un vieta skolēniem: zēniem guļamistaba un lāžu kambaris, kur glabājas viņu skolas lādes, meiteņu istaba un tad vēl neliela skolotāju virtuve. Tas ir arī viss. Nav ne dārziņš, nekā. Viss tiek veidots pamazām, laika gaitā,

Skolas pagalmā iekoptais dārzs un saimniecības ēkas, 1959. gads.

Kubalu skolas-muzeja vadītājs Mārcis Tālbergs.

skolotājam dzīvojot skolas ēkā. Vēl piecus gadus skolotājs iet kopt lopus uz mežsarga mājās esošo stalli, kamēr beidzot barons atsūta meistarus un tiek uzbūvēts stallītis, ratnīca un kūts pie skolas ēkas. Paiet vēl kādi četri gadi, kad pie skolas izrok aku. Tie sākuma gadi ne pavisam nav viegli. E. Dinsbergam kā skolotājam netiek maksāts atalgojums. Skolotājam ir pašam jānodrošina sev iztika un tai pat reizē jāmaca arī bērni, tā kā visas vasaras viņam paiet arot, sējot, novācot ražu, kā arī uzlabojot laukus. Pirmajos gados barons viņam piešķir kalpu, kas palīdzēja lauku darbos. Dinsbergam pašam ir audžu meita, kas strādā kā dienesta meita, dzīvo ar viņu kopā skolas mājā, bet kalps tiek atstāts mežsarga mājā.

L.P. Te ir tāda brīvstības sajūta, sakārtotas ir divas mazās puķu dobes. Kā varam salīdzināt šos laikus? Kā tas bija toreiz, kad šeit dzīvoja Dinsbergs, un mūsdienās?

M.T. Sētas puse visa vairāk bija domāta skolas darīšanām — gan lopu apkopšanai, gan skolēni nāca un gāja pa sētas puses durvīm. Viņš savās atmiņās raksta: "Kad paveras parādes durvis, tad tajos pirmajos gados tas tumšais mežs liekas tāds, ka vilki elpo virsū." Viņš iekopj mazdārziņu. Mazdārziņš laika gaitā ir visas skolas ēkas garumā. Mūsdienās mēs turam tādu paraugdārziņu, kurā tad iestādām to, kas tajā laikā bija: gurķi, sīpoli, dilles, garšaugi,

tāpat arī kādus tējas augus: kliņģerītes, kumelītes, kas dārzā bija, jo E. Dinsbergs, strādājot pie mācītāja par kučieri, bija iepazinis tādu skrodera meitu Agnēzi. Tad, kad viņa atnāk dzīvot uz mežsarga mājām un strādāt par skolotāju, viņi vēl nav precējušies. Kādā brīdī tiek dzertas kāzas un jaunā saimniece sākumā atnāk uz mežsarga māju, un tad arī turpina dzīvi šeit, skolas mājā. Līdz ar to skolas priekšpusē ir dažas puķudobes, sētas pusē ir sakņu dārzs un augļu dārzs. Pirmo sēklu, lai apsētu savus laukus, E. Dinsbergs aizņemas no tēva, lai varētu uzsākt savu dzīvi šeit, skolā.

L.P. Bet tajā laikā, kad bija Dinsbergs, atraitnītes vēl nebija zināmas.

M.T. Tā tāda nianse. Rabarberus arī stādīja gan kā košumaugu sava lielā zieda dēļ, gan kā vērtīgu uzturvielu. Vērtīgs gan ķīseļos, gan saldajās zupās. Muižās jau bija daudz kas, muižkungi audzēja pat putnu ķiršus, tāpat audzēja saldus ķiršus, tāpēc mēs, saskaņā ar skolas restaurācijas projektu, pamazām iestādījām skolas sētā dažus saldus ķiršus, ogu krūmus, kas laika gaitā bija pazuduši. Visticamāk, ka E. Dinsbergam tie bija bijuši, bet to apkārtni ir paņēmis atpakaļ mežs. Lielie koki ir izauguši. Apkārt skolai ir egles, egļu dzīvžogs. Tas ir jautājums, vai viņš tika stādīts kā cērpams vai vienkārši kā egļu aizvējš, bet viņš ir izaudzis kā lielas milzīgas egles. Tāpat skolas dārza stūrī E. Dinsbergs ir iestādījis to kronēšanas diženo ozolu. Kad Krievijā tiek kronēts ķeizars Aleksandrs. Nav īsti saglabājusies informācija, vai tas bija Aleksandrs II vai Aleksandrs III, kam par

godu viņš to ozolu iestāda, bet viņš tagad liels un varens aug skolas sētas stūrī. Tāpat pie skolas stūra ir Dinsberga stādītā kastaņa. Skolas priekšā viņš iestādīja osi un kļavu, kas laika gaitā diemžēl nav vairs palikuši. Ir iesējušās kādas citas kļavas un izaugušas lielas. Ap 2012. gadu tiek atjaunota skolas saimniecības ēka. Līdz ar to arī tuvāk tai etnogrāfiskajai īstenībai un arī lai cilvēkiem parādītu, ka ir dažādi veidi, tiek atjaunots sētai apkārt žogs, lai truši un vistas netiek sakņu dārzā.

E. Dinsberga laikā satiksme notika pa taisno uz Dundagu caur meža taciņām. Nebija jāiet uz lielo lielceļu. Viņi brauca vienkārši ar ratiem. Sākumā viņam pat zirga nebija. Pirmajos gados, kad viņš sāk strādāt kā skolotājs, barons pasūtīja viņa brālim harmoniju mūzikas stundas vajadzībām. Tad E. Dinsbergs no rītiem, pirms skolas, iet pie baznīcas ķestera mācīties ērģeļspēli. Un tad no rīta atpakaļ.

L.P. Pastāstiet, lūdzu, par bišu taku.

M.T. Jā, ir bišu taka, jo medus tai laikā bija vērtība. Cukurs, ja arī tas bija pieejams, bija jāpērk. Medus bija tāds labs atspajds, labs gardums un enerģijas avots. Un tad viņi kopa bišu dravu. Govis tai laikā visbiežāk ganījās pa mežiem, pa grāvmalēm, jo labās pļavas bija jātaupa sienam, lai govīm būtu ziemā barība. Tāpat ziemā, ja bija pa saujiņai pelavu, piebēra spēkbarībai, bet tām nebija tik laba barība kā mūsdienu govīm.

L.P. Kā ir ar liepu aleju?

M.T. Liepu aleja tiek stādīta 1964. gadā. Tā arī tiek veidota tā sētas ainava. Skolā tiek iemitināti mežstrādnieki, meža pārziņi un skolā tiek izveidoti dzīvokļi. Mazliet vēlākos laikos ierīko arī sietspiedes darbnīcu. Gan saimniecības ēkā, gan skolā strādā sietspiedes cehs. Tas ilgst līdz atmodai, līdz pašvaldība atgūst skolas ēku un tai piegulošo teritoriju savā īpašumā. Vietējais fizikas skolotājs, kam interesē vēsture, izlemj, ka skolā jāierīko muzejs. Ivars Abais ir tas, kurš ierosina un arī veicina to, lai skolā tiktu izveidots muzejs. Viņš arī ir pirmais, kas sāk strādāt par Kubalu skolas muzeja vadītāju. Nostrādā muzejā līdz 2017. gadam, un aiziet mūžībā.

L.P. Herberts Dorbe jau arī laikam drusku ir piedalījies?

M.T. Viņš izveido E. Dinsberga viesistabu, klases telpu un otrajā stāvā Dinsberga dzīvokļa ekspozīciju, bet tas pirmsākums ir tāds, ka Ventspils rakstnieks Herberts Dorbe ir kādā brīdī pēc skolas slēgšanas piebraucis pie skolas un redz, ka šeit nekas neliecina, par to, ka te dzīvojis un strādājis mūsu atmodas aizsācējs, jo skolotāja E. Dinsberga skolnieks bija Krišjānis Barons, viņš ir aktīvi sarakstījis ar Krišjāni Valdemāru. Par tādu gara darbinieku neliecina nekas pie tās ēkas, kur viņš ir 40 gadus strādājis un dzīvojis. Un tad H. Dorbe raksta vēstuli uz ministriju, pēc tam Rakstniecības muzejam un kopā ar Talsu novadpētniecības un mākslas muzeju tad arī izveido ekspozīciju. Ekspozīcijas izveidē piedalās rakstniece Saulcerīte Viese. Otrā stāvā E. Dinsberga dzīvokli interjers saglabājies autentisks. Ir arī dažas mēbeles, ko viņš ir darinājis. Jau no pirmsākuma,

kopš E. Dinsbergs apmetas gan mežsarga mājā, gan skolā, viņš papildus visiem darbiem vēl nodarbojas ar galdniecību. Veido mēbeles savām vajadzībām. Kad viņš nostrādā skolā jau 30 gadus, viņam izveidojas sarakste ar Krišjāni Valdemāru (1825-1891), kas tobrīd aktīvi iesaistās jaunlatviešu kustības darbā. Un kādā brīdī barons pie E. Dinsberga skolā šo saraksti atrod un izliek E. Dinsbergu no mājām, no skolas. Daļa mantu tiek izūtrupētas, daļa tiek atdota glabāšanā pie radiem. Visa iedzīve no skolas tiek izvākta. Sieva aiziet dzīvot pie radiem. Viņš pats tiek aizsūtīts uz Jaunjelgavu. Daļu laika izsūtījumā viņš pavada Jaunjelgavā, tad izprasa gubernatoram atļauju pārcelties uz Rīgu. Te ar lielām pūlēm, jo tautā daži labi, it īpaši vācu mācītāji, viņu uzskatīja par dumpinieku, lai gan īsti viņš tāds nav, bet, kādam pazīstamam cilvēkam aizliekot labu vārdu, Dinsbergs tiek par skolotāju Jāņa baznīcas skolā. Tad, kad apmēram tie trīs gadi ir pagājuši, barona dusmas rimušās, mācītājs brauc uz Rīgu kopā ar pagasta pārvaldnieku prasīt E. Dinsbergam, vai negrib braukt atpakaļ uz skolu. Viņš, protams, grib, bet viņam jānostrādā līdz Ziemassvētkiem, jāpabeidz mācību pusgads. Un viņš atgriežas Kubalu skolā.

L.P. Vai jums ir kāda vieta šajā visā vidē, kas jums liekas, ka tur Dinsbergam vislabāk tīk?

M.T. Viens cilvēks, kas redz garus, teica, ka Dinsbergs darbibā sēžot krēslā. Iespējams, ka darbistaba bija viņam mīļākā

vieta. Ne velti Herberta Dorbes romāns par E. Dinsbergu saucās "Uguns logā", tas ir stāsts par to, ka, ja kāds gāja skolas ēkai garām vēlu vakaros, tad varēja redzēt tās zaļās petrolejas lampas gaismu, kas vēstīja, ka Dinsbergs vēl strādā savā darbistabā.

L.P. Cik cilvēku apsaimnieko šo teritoriju?

M.T. Muzejā ikdienā strādā trīs cilvēki. Divi muzeja speciālisti un apkopēja, sētniece un kurinātāja vienā personā, jo skolas telpas tiek apkurinātas ar malkas krāsnīm. Tad, kad ir kādi lielāki darbi, tad iesaistās Dundagas saimnieciskais dienests, jo pļavas vairs nepļauj ar rokas izkaptīm, bet nopļauj traktors. Savulaik šeit skolā bija diesta dzīvoklis un muzeja vadītājs ar ģimeni dzīvoja uz vietas.

L.P. Kāda ir Jūsu vīzija, kā te vajadzētu izskatīties?

M.T. Runājot par skolas apkārtni, Ivars jau te bija izplānojis, kā te būtu jāizskatās. Un daļu paguva īstenot. Etnogrāfiskie žogi, kas skolas laikā reāli kalpoja lopu nosargāšanai vai nu no vienas, vai no otras puses. Tie ir skolas apkārtnē daļēji atjaunoti, lai parādītu, kā apkārtnē izskatījās tajā laikā. Ir atjaunota arī skolas saimniecības ēka. Skolas teritorijā vēl atrodas malkas šķūnis, kura E. Dinsberga laikos nebija, jo viņi atvilka malku no meža, krāva kaudzēs, vai arī pa taisno meta krāsnī, jo bija pietiekami daudz nokaltušu koku. Ap 1934. gadu tiek uzcelts malkas šķūnis. No pagrabiem ir palikušas tikai ar akmeņiem izliktas bedres. Iespējams, būtu lietderīgi atjaunot arī tos. Daļu pļavas atņēmis mežs. Skola ir uzturēta tā, kāda tā bija 19. gs. beigās. Arī 20. gs. nekas daudz skolas apkārtnē nemainījās. Trakāk bija Pirmā pasaules kara gados, kad skolā ierīkoja kara gūstekņu nometni un līdz ar to skolas inventārs tika izvazāts, Anša Dinsberga darinātais harmonijs-ērgelītes tika izvazātas. Krūmos pēc tam varēja atrast stabules. 1964. gadā skola beidza pastāvēt kā mācību iestāde. Ēka tika saglabāta. Pārbūves procesos veidoja dzīvokļiņus, bet pati ēka kā konstrukcija saglabājās labi. Tā tika kārtībā uzturēta arī kolhoza laikā.

L.P. Kas ir tie, kas brauc pie jums ciemos?

M.T. Maijā un septembrī/oktobrī, kad mums ir sezona, brauc skolēni, jo ziemā mēs apmeklētājus nepieņemam. Ekspozīcijas telpas nav apkurināmas. Vasarā ir ceļotāju, atpūtnieku un tūristu laiks. Ceļa galā ir zīme, ka šeit atrodas Kubalu skola-muzejs. Viņi atrod muzeju un iebrauc apskatīties.

L.P. Vai muzejam ir ieejas maksa?

M.T. Jā. Muzeju var apskatīt gida pavadībā.

Katrīna Kūkoja. Kas šeit ir tas īpašais un neatkārtojama?

M.T. Vienīgais Latvijā guļbaļķu stilā celtais skolas nams, kas saglabājies. Ēka, kas ir speciāli celta kā skola un kas saglabājusies no 19. gs. Šī ir Dundagas muižā pirmā skola. Skola nav Dundagā, bet pāris kilometrus nost. Negribēja, ka Dundagā zemnieku bērneli trokšņotu. Te visapkārt, mežu ielokā, valda klusums, kas E. Dinsbergam ļāva strādāt.

Katrīna Kūkoja. Kādas ir muzeja attiecības ar tuvākajiem kaimiņiem?

M.T. Apkārtējie kaimiņi ir ļoti labi. Bieži mēs nesatiekamies, tikai muzeja svētkos vai kādos pasākumos. Pa retam atbrauc arī dundadzieki no apkārtnējiem ciematiem. Mēs sadzīvojam miermīlīgi. Nav daudz māju palikušas apkārtnē. E. Dinsberga laikā mežos bija ap 120. Skolotājs Dinsbergs mācīja 60 skolēnus. Vēlākajos gados viņam bija ap 120 skolēniem. Kubalu mājās ierīkoja internātu. Pirmo gadu Dinsberga laikā bija viens skolotājs visiem 60 skolniekiem, pēc tam pieņēma palīgskolotājus, kuri bija beiguši Baltijas skolotāju semināru.

Jāņa Akuratera muzejs

O. Vācieša iela 6a, Rīga, LV-1004

DARBA LAIKS

Trešdiena – Svētdiena
11:00–18:00

Muzejs iekārtots 1933. gadā būvētā dzejnieka Jāņa Akuratera (1876–1937) ģimenes savrupmājā Rīgā. Muzejā var apskatīt mājas interjeru, kas demonstrē dzejnieka dzīves laika savrupmājas iekārtojumu. Īpaša vērtība ir autentiskajiem priekšmetiem, dzejnieka bibliotēkai un gleznu kolekcijai.

Akuraters pieder paaudzei, kas latviešu literatūrā sevi pieteica 20. gadsimta sākumā. Viņa daiļradē dominē romantisma un jaunromantisma poētika. J. Akuraters piedalījās Latvijas Valsts proklamēšanas aktā 1918. gada 18. novembrī.

Muzejs uz pilsētas skatuves

Rūdolfā Blaumaņa memoriālajā muzejā “Braki” vai Brāļu Kaudzīšu memoriālajā muzejā “Kalna Kaibēni” ainavas ir pirmais, ko novērtē, ieejot muzeja teritorijā. Pilsētā ir citādi – ainava ir ik brīdi mainīga. Skaļās ielas, automašīnu nemitīgā kustība, steidzīgie gājēji un riteņbraucēji – visa ir tik daudz, ka, nav viegli šo raibumu aptvert. Īpaša vieta Rīgā ir rakstnieka Jāņa Akuratera muzejam – mājai ar tai piegulošo teritoriju.

Pārdaugavā, netālu no Māras dīķa, Ojāra Vācieša un Torņakalna ielas stūrī nelielā uzkalnā atrodas askētiska divstāvu koka ēka, kas izskatās kā mūsdienu skandināvu dizaina ģimenes māja. No ārpusē mājai nav nekā lieka. Nekādu lieku kokgriezumu vai dekoratīvu arhitektonisku elementu. Interjerā katrai mazākajai detaļai ir īpaša nozīme. Kultūras vēsturnieka Daiņa Bruģa grāmata “Akuratera māja” (izdota 2023. gadā) atklāj mājas interjera detaļas, ekspozīcijas priekšmetus un to stāstus.

Muzeja vadītāja Maira Valtere uzsver, ka novietojuma dēļ, māja atrodas kā uz skatuves, kur fasāde ir skatuves priekšsargs, to atverot, atklājas brīnumaina pasaule ar priekšmetiem, kas piederējuši mājas saimniekiem. Koks kā apdares materiāls mājas interjerā saistās ar J. Akuratera bērnības un jaunības atmiņām. Akuratera tēvs bija mežsargs, kurš dēlam iemācījis vērot un mīlēt dabu.

Gruntsgabalu ģimenes mājai pie Māras dīķa uz smilšainās kāpas J. Akuraters esot izvēlējis iegādāties tādēļ, ka uz tā augusi kāda liela priede. Smilšainā augsne nav ļāvusi izveidot sakņu dārzu vai lielas puķu dobes, tāpēc ap māju galvenokārt aug lazdas, jasmīni, ceriņi.

Mājā dzīvoja J. Akuratera ģimene: sieva Marija Anna (1887–1972) un meita Laima (1910–1969). Viņas kopa un uzturēja māju arī pēc J. Akuratera nāves. Tik sievišķīgā gaisotnē bija grūti iztikt bez ziediem, tāpēc risinājumu rada, stādot puķes podos. Balkonā krāšņi ziedēja pelargonijas, bet veranda bija slavēta ar dažādu krāsu kaktusiem. Muzejs respektē senās ģimenes tradīcijas, uzturot iekštelpu dārzu, kā tas bijis mājas saimnieku dzīves laikā.

J. Akuratera mājā katrs logs veidots kā rāmis dabas gleznām, kas mainās ik mirkli. Mājas saimniekam, kurš savulaik aizvadījis vairākus gadus ieslodzījumā cietumā, saules gaisma un dabas klātbūtne

bija vitāli nepieciešamas. Pat mājas interjeru rotāja latviešu mākslinieku gleznotie dabas skati.

J. Akuraters savā iecerētajā un izsāpnotajā mājā nodzīvoja vien pēdējos četrus dzīves gadus. Tajā laikā mājā pulcējās viņa līdzgaitnieki: rakstnieks Kārlis Krūza (1884–1960), izdevējs Jānis Roze (1878–1942) un laikraksta “Jaunāko Ziņu” līdzstrādnieki. Šeit ciemojās arī meitas Laimas studiju biedri no Latvijas Universitātes un draugi, to vidū jaunā uzlecošā rakstnieku paaudze: Anšlavs Eglītis (1906–1993), Veronika Strēlerte (1912–1995) un daudzi citi. J. Akuratera muzejs arī šodien ir vieta, kur pulcēties dažādu paaudžu dzejniekiem, dziesminiekiem un māksliniekiem, kur vasarās norisinās tematiskie verandas lasījumi.

Laikā, kad ēka tika būvēta, apkārtnē izskatījās citādāk — no mazā uzkalniņa pavērās skats uz Māras dīķi. 1930. gados norisinājās aktīva Māras dīķa krastmalas apbūve. Maira Valtere atzīst, ka apbūves jautājumā neiztika bez politikas, jo dīķa vienā pusē mājas būvējuši galvenokārt politiski labēji noskaņotie latviešu inteliģences pārstāvji, bet otrā — kreisi orientētie.

19. gadsimta beigās Arkādijas parka apkaimē atradušās vairākas muižiņas, darbojušās fabrikas, ap kurām veidojušies strādnieku dzīvojamo māju rajoni, piemēram, Vienības gatves un Torņakalna ielas stūrī bija rotaļlietu fabrika, netālu atradās korsešu izgatavošanas manufaktūra un cigoriņu fabrika. Pāri dīķim — *Holms&Co* vilnas fabrika.

Kaut gan J. Akuratera māja atrodas divu ielu krustojumā, tās interjers un eksterjers veidots ar lielu cieņu pret dabu un tās skaistumu, manifestējot paša autora personību, kurā vienlaikus mīt gan vienkāršs kalpa zēns, gan izglītotais, pilsētas dzīvi baudījušais rakstnieks.

Jānis Akurates Seces «Birznieku» mājās dārzā pie verandas trepēm. Fotogrāfs – Jānis Ziemeļnieks. 1927. gads.

Intervija ar Jāņa Akuratera muzeja vadītāju Mairu Valteri

2023. gada 7. jūnijā. Intervē **Liega Piešiņa, Antra Medne un Katrīna Kūkoja**

Maira Valtere. Jānis Akuraters savu māju ir izvēlējis uzcelt uzkalnā. Māja ir kā uz skatuves. To var redzēt no ielas. Šo vietu Akuraters izvēlējās, jo te auga priede. Tā viņam atgādinājusi jaunību, bērnību. Kāda kolēģe, kura bija mācījusies franču valodu, nereti sāka ekskursiju muzejā ar stāstu, ka Morisam Māterlinkam (*Maurice Maeterlinck*) (1862-1949) viņa daiļrade tieši tāda ir tādēļ, ka viņa tēvs bija dārznieks. Savukārt par Akurateru varētu teikt, ka viņa daiļrade un māja ir tieši tāda tāpēc, ka viņa tēvs bija mežsargs. Mežs viņam ir tuvs jau kopš agras bērnības. Ainava ap muzeju ir kaut kas starp dārzu un mežu. Pamatā ir smilšu kāpa. Fotogrāfijās, kur fiksēts mājas celšanas laiks, redzams, ka tas ir bijis kokiem un krūmiem apaudzis pakalns. Es neesmu pārlicināta, vai tas bija kāds iepriekš aizaudzis dārzs un vai tie koki bija saglabājušies no Šrēdera muižas laikiem? Uz šī kalna nekādu dižu daiļdārzu nevarēja izveidot.

Pēc Akuratera mājas uzcelšanas gar ielas malu iestādīts dzīvžogs. Gar iebraucamo ceļu vēl aizvien aug lazdas. Tās esot stādītas pēc Akuratera sievas Marijas Annas ieceres. Ir stādīti jasmīni. Ir liecības, ka tepat arī ir bijušas baltās akācijas. Tāpat kādā fotogrāfijā var redzēt, ka ārā pie kolonnām ir piestādīts kāds mežvītenis. Visam dēstītajam nākas sadzīvot ar šo pliekano augsni, kas nav vairāk kā pieci centimetri. Un to pašu vēl noēd lielo koku saknes. Tieši tādēļ šeit nevarēja iekopt greznu, lielu košumdārzu ar skaistiem ziediem.

Liega Piešiņa. Akuratera mājā vienmēr īpašo sajūtu iekšpusē rada tas koks dažādos veidos. Vai Akuraters ir domājis par dzīvo koku?

M.V. Katrā ziņā materiāla izvēle ir bijusi Akuratera, bet arhitekts tam visam piešķīris funkcionālisma kubisko formu. Mēs stāstam trīs stāstus par to, kāpēc Akuraters izvēlējies sev māju no koka. Viens ir jau pieminētais stāsts par tēvu mežsargu un rakstnieka mīlesti-

Jāņa Akuratera muzeja vadītāja Maira Valtere.

ba uz mežu no agras bērnības. Otrs stāsts ir Akuratera cietumā gūto pieredzi. Pēc 1905. gada revolūcijas viņu trīs reizes apcietināja. Kopumā pa cietumiem Akuraters pavada divus gadus. Kopš tā laika viņam ne pārāk patīk mūra ēkas. Cietumā viņš no rītiem kāpis cik nu vien augstu var uzkāpt, lai pa lodziņu var redzētu sauli. Tad nu arī savu māju viņš vēlējās būvēt tā, lai saule iespīdētu visu dienu. Austrumu pusē ir Marijas Annas istaba un ēdamistaba, dienvidu pusē ir veranda. Vakarpusē saule iespīd dzejnieka kabinetā un kamīnzālē. Un trešais stāsts ir par to, ka iespējams Akuraters nozog kādu ideju no sava drauga Kārļa Skalbes (1879–1945), kurš savus "Saulrietus" no koka uzbūvēja jau 20. gados.

L.P. Cik liela ir teritorija? Kas ir tie, kas šo teritoriju kopj? Vai labāk, ka nav to puķu, ir tikai koki un līdz ar to kopšana ir vieglāka?

M.V. Teritorija ir tik liela, cik to ierobežo ielas. No vienas puses ir Ojāra Vācieša iela, no otras puses Torņakalna iela. Mēs esam uz stūra. Esam valsts muzejs un teritorija pieder Valsts Nekustamajiem īpašumiem. Memoriālo muzeju apvienība ir kā īrnieks. Savulaik Kultūras ministrija nopirka no Akuratera mazdēla Jāņa Viestura Oša (1940–2000) šo ēku Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzejam darba telpām muzeja darbiniekiem. 1991. gadā sāka šeit veidot Akuratera muzeju. Šobrīd situācija ir tāda, ka par lielajiem darbiem atbild Valsts Nekustamie īpašumi un viņu strādnieki. Cenšamies

kaut kā kopīgiem spēkiem uzturēt, lai teritorija būtu daudz maz sakopta. Cenšamies izaudzināt pat kādu rozi. Par to īpaši rūpējās Ruta Cimdiņa, kur dara visu, lai rozes arī uzziedētu. Pēc kara mājā paliek dzīvot Akuratera sieva Marija Anna, meita Laima un Laimai 1940. gadā piedzimst dēls Jānis Viesturs. Akuraters pats ir aizgājis mūžībā 1937. gadā, bet šiem trim cilvēkiem ir jādzīvo. Saglabājušās vēstules, kurās Laima raksta: "Es protu piecas, sešas valodas, lūdzu, dodiet man jebkādu darbu, jo man ir jāuztur mazs bērns un jau slimīga mamma." Tā sadzīve viņiem bija diezgan skaudra. Protams, ka tad arī mēģināja izmantot arī šo uzkalniņu. Ir stāsti, ka te ir bijusi kāda zemeņu dobe, pat varējis kādu zemeņu bļodiņu salasīt. Ir kāds ērkšķogu krūms iestādīts, varbūt vēl kaut kas. Melisas tējai ir grieztas un varbūt vēl kāds mazdārziņš ir bijis. Tad vēl tika turētas kazas. Arī tām droši vien kaut kas tika no dārza. Mēģināja izdzīvot ar to pieticīgo, knapo, neauglīgo augsni, kāda nu šai uzkalniņā bija. Arī šobrīd mums ir kāda puķu dobe. Savulaik gan Marijai Annai, gan Laimai puķes patika. Tā kā viņām šeit nav bijis iespējams lielas puķu dobes izveidot, tad puķes ir audzētas podos. Ir saglabājušās fotogrāfijas, kurās viņas abas ir redzamas uz balkona un priekšā novietoti pelargoniju un vēl kādu puķu podi. Rakstniecības un teātra muzeja inventāra grāmatā ir ieraksts, ka Marija Anna pēc Jāņa Akuratera aiziešanas mūžībā atdot muzejam lielu gumijkoku. Marijai Annai pašai bija tēva mājas Birznieki. Līdz 2. Pasaules karam tā bija vieta, kur ģimene brauca pavadīt vasaras. Ir saglabājušās fotogrāfijas, ko savulaik uzņēmis Jānis Ziemeļnieks (1897-1930), kurās var redzēt, ka Akurateru ģimene sēž Birznieku mājas priekšā uz trepēm, un abās pusēs tām ir skaistas puķu dobes. Ir stāsti, ka Marija Anna audzējusi rozes arī podos, kuras verandā skaisti ziedējušas.

Ja vēl par podu puķēm, tad verandā auguši ļoti skaisti kaktusi, kurus Akurateriem dāvinājuši grāmatizdevēja Rozes ģimene. Tagad mums muzejā arī ir viens kaktuss, ko saņēmām dāvanā uz mājas atvēršanu pēc restaurācijas ar sarkaniem ziediem. Vēl ir otrs ar baltiem ziediem, kuru mēs paši jau audzinājām pārdesmit gadus, bet tikai pagājušajā gadā tas beidzot uzziedēja. Tad gandrīz varējām iedomāties, kā bija tad, kad verandā Marijai Annai kaktusi bagātīgi ziedējuši.

L.P. Kā ir, vai Akurateram pašam šeit labāk patika ārā vai iekšā?

M.V. Par to ir ļoti maz liecību. Akuraters nodzīvoja šai mājā tikai četrus gadus. Pēdējais laiks bija smagas slimības aizēnots. Akuratera meitu Laimu apciemoja studiju biedri. Parasti viesības sāka kamīnzālē, bet ja tā bija vasara, tad izklāja ārā segas un nolika traukus ar ķiršiem. Akuraters bieži vien esot ar viesiem sasveicinājis, un tad atgriezies savā istabā. Un pie viesiem iznācis tikai vēlāk, lai atvadītos.

Mājas ieguvums ir tas, ka tā ir atvērta dabai, daļa no ainavas. Īpaši skaisti ir rudenī, kad katrā logā ir redzama glezna. Mums ir saglabājusies Akuratera gleznu kolekcija, kur dominē ainavas. Tās ir Oskara Kalēja (1902–1993), Konrāda Ubāna (1893–1981) un Jāņa Jaunsudrabiņa (1877–1962) u.c. mākslinieku ainavas.

L.P. Kāds muzejs varētu kļūt pēc 25 gadiem?

M.V. Māja būs nosvinējusi savu simtgadi. Mēs ceram, ka tad tas būtu komplekss, jo šobrīd mēs esam tikuši tik tālu, ka ir atjaunota dzīvojamā māja. Tā ir skaista ar saviem interjeriem un savu priekšmetisko bagātību. Taču kompleksā savulaik ietilpa arī saimniecības ēka jeb dārza māja. Diemžēl oriģinālā dārza māja sabruka. Tad nāca rīkojums notīrīt to graustu un izņemt no kadastra, bet tomēr kadastrā tā ir palikusi. Un šobrīd tai vietā ir pagaidu būve. Katrā ziņā ir plāns šo dārza māju atjaunot vai pārbūvēt kā

palīgēku muzejam, kurā varētu arī rīkot izstādes par Akuratera daiļradi. Ceram, ka kaut kad būs zelta lietus vai atradīsies kāds zelta kalns, lai šo ieceri varētu īstenot. Tāpat arī dārzā, kas protams prasa savu kopšanu, varētu būt kāda lapene, soli. Varbūt kādi dzejas soli un ātri uzliekamas konstrukcijas teātra izrādēm vai dārza kafejnīcai vasarā. Lai cilvēkiem, kuri te ienāk, būtu iespēja baudīt "lēno laiku".

L.P. Kura ir Akuratera vieta? Kur Tu visdzīvāk sajūti Akurateru?

M.V. Man patīk, kā pati māja stāsta par saimnieku. Kamīnzāle ir tāda kā zemnieku goda istaba ar imitētajām koka sijām, ar koka lukturēm, kur prototipi ņemti no brāļu draudžu namiem. Savukārt, augšā ir aristokrātiskais salons ar mēbelēm, kas, starp citu, nākušas no Reņģes muižas. Abas šīs lietas kopā veido to, kas bija svarīgs Akurateram. Viņš ir kalpa zēns un aristokrāts reizē. Viņa kabinets ar neparasto salikumu — tur ir bibliotēka un rakstāmgalds, bet arī gulta un pēc Madernieka metiem darināti aizkari un austrumu paklājs. Šīs stilistiski dažādās lietas tomēr labi sadzīvo kopā. Akuratera kabinets šai Torņakalna savrupmājā 30. gados tika iekārtots ļoti līdzīgs tam, kāds viņam tas bija Blaumaņa ielas dzīvoklī, izmantojot ne tikai to pašu rakstāmgaldus, bet arī pat paklāju un aizkarus. Man liekas, Akurateram bija svarīgi saglabāt pašam savu ierasto vidi.

Ja vēl runā par dārzu, tad tas bija klātesošs arī Akuratera daiļradē. Viņš ir viens no spilgtākajiem jūgendstila pārstāvjiem latviešu literatūrā. It īpaši ap 1908. un 1909. gadu viņa poēzijā bagātīgi

izmantoti dārza un ziedu tēli. Var pat saskatīt atsauces uz Maksa Štirnera (Max Stirner) (1806-1856) sludināto individuālisma filozofiju, kas vēsta par nepieciešamības pēc citādas apziņas, ko nenosaka un neietekmē kādas iepriekš uzspiestas idejas. M. Štirners par "Es" brīvību rakstīja: "Esi kā puķe!" Savukārt Akuraters dzejā vēsta: "Zied lilijas, zied rozes, / Viss nakts dārzs zied. / Es esmu tikai puķe / Jums līdzī, manas māsas, / Es tikai ziedēt, ziedēt gribu vien."

Akurateram bija svarīga atteikšanās no elkiem, no kādām iedomātām, apgūtām vai uzspiestām dogmām, un būt anarhistiski individuālistiskam. Un dzejā šo ideju viņš izsaka ar zieda tēlu, jo zieds ir pašpietiekams.

Ir saglabājusies Akuratera vēstule draugam Kārlim Krūzam, ko viņš rakstījis 1909. gada agrā pavasarī. Akuraters tobrīd ir savās tēva mājās "Beitānos". Kārlis Krūza ir apsoliņies aizbraukt ciemos. Akuraters vēstule lūdz draugu aiziet uz F. Lasmaņa sēklu veikalu un nopirkt sēklas, un atvest tās uz "Beitāniem". Kādas sēklas viņš pasūta iegādāties 1909. gadā?

No dārzeņiem:

lopbarības burkānus,
redīsus sarkanus, milzu "Kardināls",
gurķus "Krimas",
salātus "Sviesta galvas",
salātu bietes,
burkānus "Nantes",
puķu kāpostus "Alžīras",
kāpostus "Malienas zilganie",
kāpostus "Hendersona apaļie",
tomātus "Mikado" tumši sarkanie.

No puķēm:

vasaras lefkojas "Drēzdenes" ilgziedošas, sarkanās un dzeltenās,
asteres zemās un "Viktorijas" asteres,
vasaras neļķes un magones.
Un vēl zālāju sēklas mauriņam.

Tās ir sēklas, kas tiek pasūtītas Rīgā, lai nopirktu priekš mežsarga mājas sakņu dārza un puķu dobēm. Tā ir liecība, cik moderna jau bija dārzkopība pirms 1. pasaules kara.

L.P. Vai jūs cenšaties saglabāt to, kā tas ir bijis Akuratera laikā?

M.V. Protams, mēs gribētu saglabāt Akuratera laiku. Bet tas jau nav īsti iespējams. Mēs mēģinām stādīt un audzēt tos ziedus un augus, kas varētu būt raksturīgi 20. gadsimta 30. gadiem. Stādām ceriņus, jasmīnus, asteres, rozes, lilijas. Nestādām skujeņus, kas tagad ir modē.

Gadās, ka kāds uzdāvina ziedu, un tas ir vērtīgs pats par sevi. Nemetīs jau viņu ārā tāpēc, ka tas neraksturo dzejnieka laiku. Ļauj tam viņa dzīvi nodzīvot. Bet principā mēs cenšamies tomēr šo augu valsti veidot tādu, kāda tā varētu būt bijusi Akuratera laikā. Kaut gan tie jau ir tikai mūsu priekšstati, būtu nepieciešami plašāki pētījums. Piemēram, par tiem pašiem tomātiem. Mēdz domāt, ka tomāti tāda salīdzinoši jauna kultūra Latvijā, bet jau 1909. gadā mežsarga mājas dārzam tiek pirktas tomātu sēklas. Mūsu priekšstati dažkārt nav dziļos pētījumos balstīti.

Antra Medne. Akurateri te dzīvo starpkaru periodā. Kāda bija apkārtnē tajā laikā, vai profesora Aleksandra Bieziņa māja jau bija uzbūvēta? Kas te tolaik bija, kad Akuraters nopērk šo vietu?

M.V. Tas atkal ir īpašs stāsts. Šī Rīgas vieta ir apdzīvota jau ļoti sen. 13. gs. uz Mārupītes uzbūvē dzirnavas un izveidojas dīķis. Tātad jau gandrīz 700 gadus šī vieta ir apdzīvota un svarīga Rīgai. 18. gadsimtā Pārdaugavā ir uzceltas daudzas nelielas muižiņas. Tur, dīķa galā, ir bijusi Altonas muižiņa. Tur notika dažādi izklaides pasākumi rīdzeniekiem, piemēram, svinēja Jāņus, skriešanās sacīkstes

Jānis Akuraters, viņa sieva Marija Anna un meita Laima Akuratera mājas dārzā ap 1935. gadu.

rīkoja, organizēja gaisa balona pacelšanos. Līdz ar to šis Altonas ceļš jau tajā laikā bija diezgan aktīvs un zināms. Turklāt tur, kur tagad ir dzejnieka O. Vācieša muzejs, bija tā saucamais Jeruzalemes krogs. Tad 19. gadsimtā pirmā latviešu biedrība nopērk savu gruntsgabalu Māras dīķa šajā pusē un uzceļ Cerības biedrības māju. Andrejam Upītim (1877–1970) romānā “Zaļā zeme” ir apraksts, ka tad, kad ir atbraukuši laucinieki ciemos pie saviem rīdzeniekiem, viņus kā viesus ved rādīt, kādas ir pilsētas lustes un pasākumi – un atved uz jautājumu un atbilžu vakaru šeit, pie Māras dīķa Cerības biedrības mājā. Diemžēl Pirmajā pasaules kara un Brīvības cīņu laikā Pārdaugava tiek diezgan izpostīta. Arī Altonas muižiņas vairs nav. Māras dzirnavas cieš. Un arī Cerības biedrības māja tiek nopostīta. Un tad ir 20. gadi, kad tiek muižas zemes sadalītas gruntsgabalos, tāpēc te ir virkne ēku, kas celtas 20. un 30. gados abpus dīķim. Šajā pusē savus namus celt esot izvēlējušies vairāk labēji orientēti, pretējā galā kreisi orientēti pilsoņi. Kad Akuraters ceļ savu māju, visticamāk viņš vēl redzēja Māras dīķi, jo pretī esošā Aleksandra Bieziņa (1897–1975) māja tiek uzcelta 1939. gadā. Māja, kur šobrīd ir Ojāra

Vācieša muzejs, jau tur bija.

Tieši šī Pārdaugavas daļa ir ar bagātu un daudzveidīgu kultūrvēsturisko mantojumu un vēsturi. Šeit ir bijušas muižiņas, 19. gadsimtā tiek izveidotas dažādas fabrikas. Piemēram, Vienības gatves un Torņkalna ielas stūrī savulaik bija fabrika, kur izgatavoja rotaļlietas. Tepat netālu bija manufaktūra, kur ražoja korsetes. Tur bija cigoriņu fabrika. Pāri dīķim bija Holma vilnas fabrika. Ap šīm fabrikām bija strādnieku rajoni ar viņu dzīvojamajām mājām. Tā kā tā vide ir savdabīga, jo blakus muižiņām atrodas fabrikas un strādnieku dzīvojamās mājas. Te, lūk, aiz sētas, tagad ir Rīgas Katoļu ģimnāzija. Katoļiem tā teritorija pieder jau kopš 20. gadsimta 20. gadiem, bet pirms tam tur bija ārstniecības iestāde, kur starp citiem pacientiem, ārstējās arī "Granātu aproces" autors rakstnieks Aleksandrs Kuprins (1870–1938).

Katrīna Kūkoja. Kā Akuratera māja sadzīvo ar pilsētas ritmiem?

M.V. Bieži vien apmeklētāji brīnās, kā ir iespējams, ka Rīgas vidū ir tādi kā lauki. Mums ir "mežs", kurā mēs lasām sēnes. Bet tā kā mēs esam uzkalnā, mums ir jārēķinās ar ielas trokšņiem. Ja ir ārā pasākums, tad noteikti to vajag apskaņot. Akuratera laikā tā iela noteikti bija klusāka. It kā jau bija mašīnas, un, iespējams, ka Akuraters arī gribēja pirkt sev mašīnu, jo dārza mājai puse bija jau izbūvēta kā garāža. Un viņa draugam Jānim Rozem jau bija mašīna. Ir stāsti, ka savulaik Arkādijas parkā bija dziedājušas vienpadsmit lakstīgalas. Tagad lakstīgalas es neesmu dzirdējusi, bet putni ir daudz un dažādi. Ojārs Vācietis (1933–1983) bija atzīmējis, cik putnu viņš bija šeit novērojis. Nezinu, vai visas šīs sugas ir vēl aizvien ir novērojamas, bet daudz un dažādi te ir. Mājas restaurācijas laikā tika pielikts pie koka strazdu būris uz nepareizo pusi, uz ziemeļu pusi, bet ar visu to strazds ir mūsu būrī apmeties.

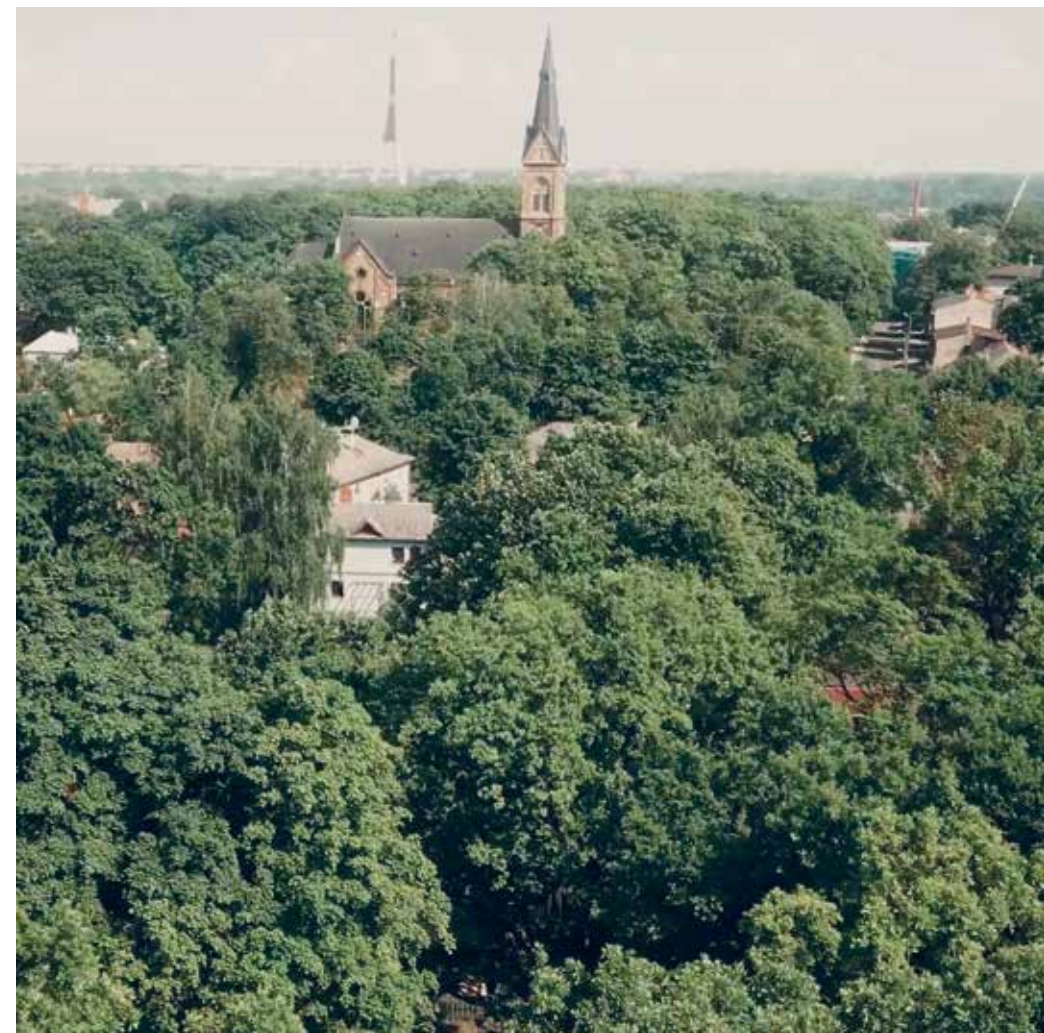
A.M. Kuri no Akuratera draugiem šeit ir ciemojušies? Skalbe, Krūza noteikti? Kas bija tie cilvēki, kas te nāca un baudīja viesmīlību?

M.V. Tie bija Akuratera draugi. Kārlis Skalbe, Kārlis Krūza. Tad "Jaunāko Ziņu" kolēģi. Arī grāmatu izdevējs Jānis Roze. Rozes ģimene bija ļoti labi draugi Akuratera ģimenei. Tad nāca arī Laimas kursa biedri un paziņas. Starp tiem bija Jānis Rudzītis (1903–1967), nākošais literatūras teorētiķis, kritiķis, arī Anšlavs Eglītis, Miķelis

Gopers (1908–1996), Ofēlija Sprogere (1915–2002), Veronika Strēlerte un citi.

K.K. Vai gribētos, lai šī tomēr būtu Akuratera vārdā nosaukta iela?

M.V. Jā, mēs gribētu, lai kaut kur mums ir Akuratera iela. Es priecātos, ja Torņkalna iela, vismaz puse no tās, sauktos par Akuratera ielu. Gar Torņkalna baznīcu tā varētu būt Torņkalna iela, bet šajā pusē — Akuratera iela. Tad būtu Akuratera un Vācieša ielas krustojums, kur atrodas Akuratera māja. Man liekas, tas skanētu ļoti labi.

Projekta aizkadra komanda: Jāņa Akuratera muzeja vadītāja Maira Valtere, Aleksandra Čaka muzeja direktore Antra Medne, Rakstniecības un mūzikas muzeja Kultūras pasākumu organizatore Katrīna Kūkoja un Liega Piešiņa.

Personību muzeji un vide. Ainavu muzealizācija

Sastādītāja

Antra Medne

Rakstu autore

Katrīna Kūkoja

Teksta redaktori

Ineta Strazdiņa/Antra Medne

Angļu teksta redaktore

Elizabete Kristīne Lilenko

Dizains

Ineta Sipunova

Izdevējs ICOM Latvija

ISBN 1-089-38-9934-978